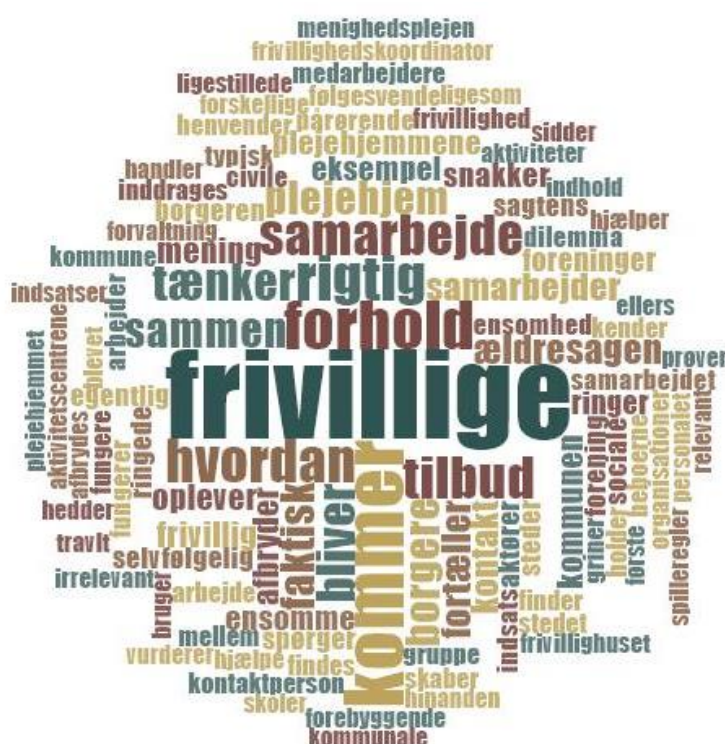

- i udviklingen af sociale aktiviteter rettet mod at forebygge social ensomhed blandt ældre borgere

Agnes Nørskov

Forord

Dette kandidatspeciale er udarbejdet i perioden februar-juni 2019 på kandidatuddannelsen i Folkesundhedsvidenskab på Aalborg Universitet af Malene Clausen, Belinda Rostgaard Hemmingsen og Agnes Nørskov.

Motivationen for at undersøge samskabelse, som metode til at forebygge social ensomhed blandt ældre, udspringer af et ønske om, at skabe bæredygtige og sociale initiativer ude i lokalsamfundene, for at imødekomme de udfordringer som den demografiske udvikling forventes at medføre.

Derudover mener vi, at samskabelse kan gøre op med diskursen om de ældre som en byrde, ved at de i højere grad anses som en ressource, der kan bidrage med viden og erfaring m.m.

Afslutningsvis vil vi gerne benytte lejligheden til at takke vores vejleder Kirsten Schultz Petersen for kyndig og konstruktiv vejledning i forbindelse med udarbejdelsen af specialet. Derudover skal der lyde en stor tak til de informanter, som har bidraget med deres oplevelser og erfaringer vedrørende problemfeltet.

God læselyst!

Resume

Baggrund: I Danmark oplever 5,4% af ældre borgere over 65 år at være uønsket alene og andelen af ældre, der føler sig uønsket alene, er stigende med alderen. Problemets omfang forventes at stige de kommende årtier grundet den demografiske udvikling, og kan resultere i et øget pres på de offentlige budgetter. Årsagerne til social ensomhed er mangfoldige, og konsekvenserne heraf kan både ses på individuelt, socialt og strukturelt niveau.

Nationalt og i kommunerne er der iværksat flere indsatser målrettet at forebygge social ensomhed blandt ældre borgere. De seneste år er der set en tendens til, at det offentlige i højere grad inddrager borgerne og øvrige civile aktører i lokalsamfundet, f.eks. via samskabelse, til at løse udfordringer på sundhedsområdet.

Formål: Formålet med dette speciale er, at udarbejde anbefalinger til kommunen som har til hensigt at forandre måden hvorpå, kommunen samarbejder med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet, for derigennem at udvikle meningsfulde sociale aktiviteter i de ældre borgeres lokalområde. Disse aktiviteter skal bidrage til at forebygge social ensomhed i den ældre befolkning.

Metode: Projektet har en filosofisk hermeneutisk videnskabsteoretisk position, med forskellige perspektiver på samskabelse som teoretisk referenceramme. Anbefalingerne udarbejdes på baggrund af det systematiske review og den kvalitative undersøgelse. Det systematiske review er udarbejdet på baggrund af en systematisk litteratursøgning. Den kvalitative undersøgelse er udarbejdet på baggrund af tre kvalitative individuelle semistrukturerede interviews med to konsulenter fra x-kommune, en formand fra et lokalt samråd, samt et fokusgruppeinterview med tre ældre borgere. De kvalitative interviews er analyseret ud fra en tematisk analyse.

Resultater: På baggrund af det systematiske review og resultaterne fra den tematiske analyse af de individuelle- og fokusgruppeinterviewet er der udviklet tre overordnede anbefalinger til kommunen i forhold til at forandre samarbejdet med borgerne og øvrige civile aktører i lokalsamfundet.

Anbefalingerne er, at kommunerne skal have fokus på 1. *Tidligere involvering og ligeværdigt samarbejde*, 2. *Styring og organisering af samarbejdet* og 3. *Udarbejdelse af fælles mål og fremme af en samarbejdskultur*.

Konklusion: Anbefalingerne målrettet kommunen kan bidrage til at forandre måden, hvorpå kommunen samarbejder med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet i udviklingen af sociale aktiviteter, der kan forebygge social ensomhed blandt ældre borgere.

Abstract

Background: In Denmark, 5.4% of senior citizens above the age of 65, experience being unintended alone, and the proportion is increasing with age. The extent of the problem is expected to increase over the coming decades due to demographic developments and may result in increased strain on public budgets. The causes of social loneliness are diverse, and the consequences of loneliness can be seen on an individual, social and structural level. Nationally and in the municipalities, several initiatives have been implemented aimed at preventing social loneliness among older citizens. In recent years, there has been a tendency for the public sector to involve citizens and other civilian actors in the community to a greater extent, e.g. through co-creation, to solve health challenges.

Purpose: The aim of this master's thesis was to compose recommendations for the municipality that intends to change the way in which the municipality collaborates with citizens and other civilian actors in the local community, in order to develop meaningful social activities in the local area of senior citizens. These activities are meant to contribute to the prevent of loneliness among senior citizens.

Method: The project has a philosophical hermeneutic position of science theory, with different perspectives on co-creation as a theoretical reference frame. The recommendations are composed on the results of a systematic review and a qualitative study. The systematic review has been composed on the basis of a systematic literature search. The qualitative study was prepared on the basis of three qualitative individual semi-structured interviews and a focus group interview. The qualitative interviews have been analyzed based on a thematic analysis.

Results: Three overall recommendations have been developed for the municipality in relation to change the cooperation with citizens and other civilian actors in the local community. The recommendations to the municipalities are; 1. Former involvement and equal cooperation, 2. Governance and organization of the cooperation and 3. Preparation of common goals and facilitate of a culture of cooperation.

Conclusion: The recommendations targeted at the municipality can contribute to changing the way in which the municipality collaborates with citizens and other civilian actors in the local community in the development of social activities that can prevent social loneliness among older citizens.

Indholdsfortegnelse

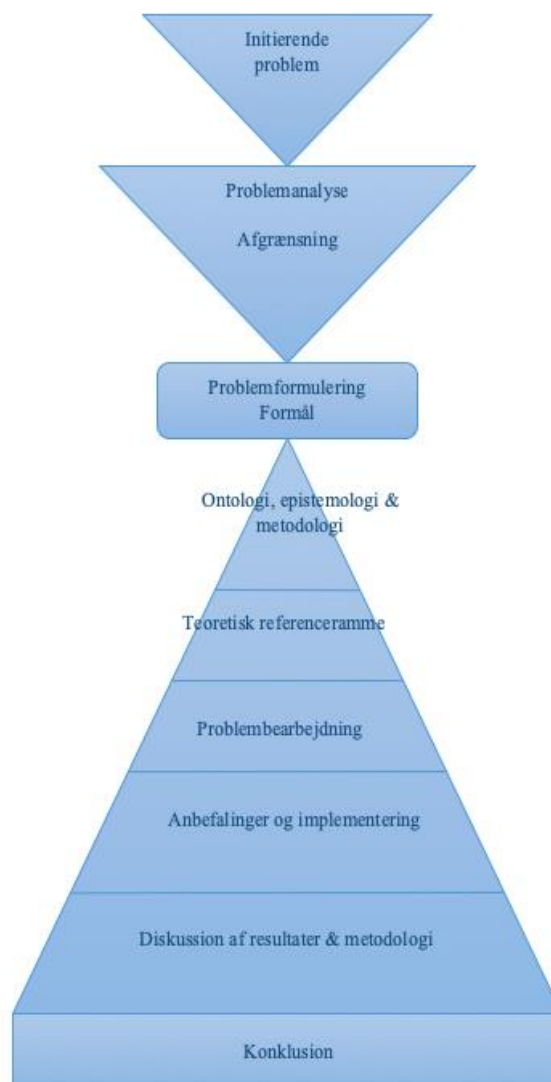
1.0 Initierende problem	8
2.0 Problemanalyse.....	9
2.1 Social ensomhed blandt ældre	9
2.2 Fysiske, psykiske og sociale konsekvenser for de ældres helbred, når de ikke får deres sociale behov dækket	9
2.3 Samfundsmæssige konsekvenser	10
2.4 Årsager til at nogle ældre ikke får deres sociale behov dækket	10
2.5 De ældres oplevelse af ikke at få deres sociale behov dækket som et komplekst problem	13
2.6 De eksisterende sociale tilbud til ældre	13
2.6.1 Barrierer i forhold til ældres engagement og deltagelse i forebyggelsestilbud.....	15
2.7 Forandringspotentialer i forhold til at øge inddragelse af ældre borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet.....	17
2.7.1 Samskabelse	19
3.0 Afgrænsning:	22
4.0 Problemformulering:	24
5.0 Formål.....	25
6.0 Sammenhæng i projektet	26
6.1 Projektets opbygning forklaret ud fra modellen	27
7.0 Teoretisk referenceramme	30
7.1 Den videnskabsteoretiske referenceramme	30
7.1.1 Hans-Georg Gadamer's filosofiske hermeneutik	30
7.2 Samskabelse	33
7.2.1 Effektivitets- og demokratisk samskabelse.....	33
7.2.2 Forskellige roller i samskabelsen - co-creation og co-production	34
7.2.3 Samskabelse kan ske på flere niveauer	35
7.2.4 Forskellige grader af brugerinvolvering- og indflydelse i samskabelsen	35
7.2.5 Relationen i samskabelse	38
8.0 Systematisk litteratursøgning	39
8.1 Valg af videnskabelige databaser	39
8.2 Facetsøgning	40
8.2.1 Valg af facetter og søgeord	40
8.2.2 Facetsøgning	40
8.3 Inklusion- og eksklusionskriterier	41
8.4 Udvælgelse af studier	43
8.5 Valg af tjeklister til vurdering af studiernes kvalitet	44
9.0 Systematisk review.....	46
9.1 Præsentation af studier	46
9.2 Matrix.....	48
9.3 Samlet vurdering af studiernes kvalitet	52
9.4 Syntese	52
10.0 Kvalitativ undersøgelse.....	58
10.1 Individuelle semistruktureret interview	60
10.1.1 Formål.....	60
10.1.2 Dataindsamlingsmetode	60
10.1.3 Sampling.....	60

10.1.4 Udarbejdelsen af interviewguide og udførelse af interview	61
10.2 Semistruktureret fokusgruppeinterview.....	62
10.2.1 Formål.....	62
10.2.2 Dataindsamlingsmetode.....	62
10.2.3 Sampling.....	62
10.2.4 Konteksten for fokusgruppeinterviewet.....	63
10.2.5 Udarbejdelsen af interviewguide og udførelse af fokusgruppeinterview	64
10.3 Pilottest	65
10.4 Transskribering.....	65
10.5 Forskningsetiske overvejelser	65
10.6 Analysestrategi - tematisk analyse	66
11.0 Analyse af de kvalitative interviews	70
11.1 Første delbesvarelse: I kommunens samarbejde med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet inddrages borgerne hovedsageligt som co-implementors	71
11.1.1 Der samskabes med flere forskellige samarbejdspartnere på et mikroniveau	71
11.1.2 Delkonklusion for første delbesvarelse	81
11.2 Anden delbesvarelse: Hvilke faktorer de forskellige aktører oplever som fremmede og hæmmende i forbindelse med samarbejdet.....	82
11.2.1 Tema 1: En fremmede faktor for samarbejdet er, at aktørerne er motiveret for samarbejdet og har en fælles vision for samarbejdet - og det er hæmmende for samarbejdet, hvis der internt og/eller eksternt hos aktørerne er uoverensstemmelser i motivation og vision for samarbejdet	82
11.2.2 Tema 2: Kommunens involvering af aktørerne i udviklingsfasen er fremmede for samarbejdet, og manglende involvering er hæmmende for samarbejdet	88
11.2.3 Tema 3: Strukturering og manglende strukturering af samarbejdet er en henholdsvis fremmede og hæmmende faktor for samarbejdet	92
11.2.4 Delkonklusion på anden delbesvarelse	99
12.0 Anbefalinger til kommunens samarbejde med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet.....	100
12.1 Implementering af anbefalinger	105
13.0 Resultatdiskussion	113
13.1 Diskussion af resultaterne fra første og andet forskningsspørgsmål	113
13.1.1 Diskussion af kommunens eksisterende samarbejde med borgere	113
13.1.2 Diskussion af kommunens eksisterende samarbejde med øvrige civile aktører	113
13.1.3 Diskussion af hæmmende og fremmede faktorer	114
13.2 Diskussion af anbefalinger - Utilsigtede konsekvenser	115
13.2.1 Risiko for øget social ulighed i social ensomhed blandt ældre borgere.....	115
13.2.2 Risiko for manglende indflydelse i formaliserede processer	116
13.2.3 Risiko for splittelse og interessekonflikter	117
13.3 Ethiske overvejelser om menneskesyn i samskabelse	118
13.4 Diskussion af sociale aktiviteters effekt på social ensomhed blandt ældre borgere.....	119
14.0 Diskussion af projektets metodologi	121
14.1 Diskussion af filosofisk hermeneutik	121
14.2 Diskussion af samskabelse som teoretisk referenceramme	122
14.3 Diskussion af anvendte metoder	122
14.3.1 Systematisk review	122
14.3.2 Kvalitativ metode.....	123
14.4 Diskussion af projektets interne validitet	127
14.5 Samlet vurdering af ekstern validitet på baggrund af ovenstående	128
14.6 Samlet vurdering	128

15.0 Konklusion	130
Referencer	131

Læsevejledning

Specialet er udarbejdet på Aalborg Universitet og er tilrettelagt ud fra Aalborg-modellen, som tager udgangspunkt i en problembaseret tilgang, jf. Holgaard et al. (2016). Problembaseret projektarbejde vil sige, at der tages udgangspunkt i en relevant problemstilling, der fremanalyses i første del af opgaven (Holgaard *et al.*, 2016). Dette er illustreret i modellen nedenfor med de to øverste trekanter, indeholdende den initierende undren og selve problemanalysen, hvor det initierende problem udfoldes. Herefter følger en afgrænsning af problemet, som leder ned til den endelige problemformulering og projektets formål. Problemformuleringen er styrende for den efterfølgende problembearbejdning, som vil resultere i en række anbefalinger, der efterfølgende vil blive diskuteret sammen med projektets metodologi, med henblik på at vurdere projektets bidrag og kvalitet.

Figur 1: Læsevejledningen, med inspiration fra Aalborg Modellen (Holgaard et al., 2016)

1.0 Initierende problem

Prævalensen af ældre borgere over 65 år, der føler sig uønsket alene er 5,4% hvilket stiger med alderen, og mange ældre oplever dermed ikke at få deres sociale behov dækket, hvilket kan føre til en oplevelse af social ensomhed (Hedegaard, 2018; Sundhedsstyrelsen, 2019a). Der kan være flere årsager til, at risikoen for at føle sig uønsket alene stiger med alderen. De individuelle årsager kan bl.a. være enkestand samt forværret fysisk og psykisk helbred (Dahlberg *et al.*, 2015). De sociale årsager kan være lav social kapital da dette kan betyde færre nære sociale relationer (Nyqvist *et al.*, 2016). Strukturelt kan lav SEP (Sundhedsstyrelsen, 2019a) og pensionering øge risikoen for, at ældre ikke får deres sociale behov dækket (Segel-Karpas, Ayalon and Lachman, 2018). Der er således forskellige årsager til at ældre kan føle sig uønsket alene, som betyder at alle ældre borgere potentielt er i risiko for at opleve at føle sig uønsket alene. Dermed er der ikke en særlig gruppe af ældre der kan udpeges som særlig eksponeret for ensomhed. At andelen af ældre der føler sig uønsket alene, stiger med alderen, er problematisk, da følelsen af at være uønsket alene kan have sundhedsmæssige konsekvenser for den enkelte ældre, både fysisk og psykisk (Rius-Ottenheim *et al.*, 2012; Cotterell, Buffel and Phillipson, 2018). Derudover har det samfundsøkonomiske konsekvenser, at andelen af ældre der føler sig uønsket alene, stiger med alderen, da flere hermed kan opleve sundhedsmæssige konsekvenser forårsaget af at føle sig uønsket alene. Ifølge Danmarks Statistiks fremskrivning af befolkningstallet i Danmark vil gruppen i alderen fra 65-85+ i år 2050 være steget fra at udgøre 19,3 % af den danske befolkning til at udgøre 24,4 % af befolkningen (Sundhedsstyrelsen, 2019a). Dermed vil den demografiske udvikling få betydning for det danske samfund, idet den voksende population af ældre kan resultere i en stigning i offentlige udgifter til ældreområdet (Pedersen, 2012; Obel, Hosea and Niclasen, 2017). Således kan det at nogle ældre føler sig uønsket alene, betragtes som en folkesundhedsmæssig problematik grundet det stigende pres på sundhedssystemet og de negative sundhedsmæssige konsekvenser for de ældre.

På trods af at ensomhed blandt ældre er et problem som Sundhedsstyrelsen, Ældre Sagen og kommunerne tager seriøst og arbejder målrettet med at reducere, så er følelsen af at være uønsket alene fortsat et problem blandt mange ældre som forværres med alderen. (Ældresagen, 2019; KL, 2019; Sundhedsstyrelsen, 2019b). Med udgangspunkt i at alle ældre potentielt er i risiko for at opleve ikke at få deres sociale behov dækket og det samfundsøkonomiske stigende pres, ses der derfor et potentiale i at undersøge samt forandre den tilgang kommunerne har til forebyggelse af ensomhed blandt ældre.

2.0 Problemanalyse

2.1 Social ensomhed blandt ældre

Ifølge Ældreprofilen, der er en tværsnitsundersøgelse udarbejdet af Sundhedsstyrelsen, var det gennemsnitlig 5,4 % af de ældre borgere over 65 år i 2017, der følte sig uønsket alene (Sundhedsstyrelsen, 2019a). Dette er svarende til knap 62.600 ældre borgere. Ældreprofilen viser desuden at andelen af ældre, der føler sig uønsket alene, er stigende med alderen (Sundhedsstyrelsen, 2019a).

Dette projekt anvender Fleischer et al. 's (2013) definition af at være uønsket alene, hvor social ensomhed dækker over en følelse af at være uønsket alene, når man gerne vil være sammen med andre. Denne form for ensomhed tager afsæt i den individuelle følelse af, om ens sociale behov opleves at være dækket (Fleischer, Elene og Jessen, 2013; Wahl-Brink, Bach and Frederiksen, 2016). Det betyder, at de ældre der ikke har en oplevelse af at deres sociale behov bliver dækket, kan føle at de er uønsket alene, hvorfor behovet for at dække de ældres sociale behov, vil være omdrejningspunktet for resten af projektet

2.2 Fysiske, psykiske og sociale konsekvenser for de ældres helbred, når de ikke får deres sociale behov dækket

Social ensomhed blandt ældre kan have en række sundhedsmæssige konsekvenser for den enkeltes fysiske, mentale og sociale helbred. Når ældre borgere ikke oplever at få deres sociale behov dækket, kan det have betydning for udviklingen af kardiovaskulære sygdomme, tab af funktionsevne, for tidlig død, forhøjet blodtryk, søvnbesvær og stress (Rius-Ottenheim *et al.*, 2012; Cotterell, Buffel and Phillipson, 2018). Psykisk ses der en sammenhæng mellem følelsen af at være uønsket alene hos ældre og risikoen for at udvikle depression (Luanaigh and Lawlor, 2008). Derudover har et studie påvist, at ældre der oplever at føle sig ensomme, har dobbelt så stor risiko for at udvikle alzheimers sammenlignet med dem, som ikke er ensomme, målt over en fireårig periode (Wilson, 2007). De ældres kognitive funktion, i form af koncentration og erindring, er også signifikant ringere hos dem, der føler sig ensomme, end dem der ikke gør (Luanaigh and Lawlor, 2008). De fysiske og psykiske konsekvenser ved social ensomhed, kan omvendt også forstærke de ældres følelse af ikke at få deres sociale behov dækket. Eksempelvis problematiserer en dansk kvalitativ undersøgelse der omhandler ensomhed blandt ældre, at tab af funktionsevne kan have en betydning for de ældres sociale liv og medføre en følelse af at være uønsket alene. Her oplever flere af de ældre at den manglende frihed til at komme omkring i samfundet, har en afgørende negativ betydning for deres følelse af ensomhed (Wahl-Brink, Bach and Frederiksen, 2016)

Således kan social ensomhed have fysiske, psykiske og sociale konsekvenser for ældres helbred. Omvendt kan disse konsekvenser også få betydning for, at de ældre får sværere ved at dække deres sociale behov. Det kan betyde at de ældre, der ikke får dækket deres sociale behov, kan risikere at bevæge sig ind i en negativ spiral, hvor de i sociale sammenhænge er begrænset af de helbredsmæssige konsekvenser, der er opstået på baggrund af deres følelse af social ensomhed. Foruden fysiske, psykiske og sociale konsekvenser for den enkelte ældre, kan sociale ensomhed blandt ældre, og have samfundsmæssige konsekvenser.

2.3 Samfundsmæssige konsekvenser

På baggrund af den demografiske udvikling vil andelen af ældre borgere over 65 år stige markant over de næste årtier, og vil i år 2050 udgøre knap en fjerdedel af befolkningen (Sundhedsstyrelsen, 2019a). Dette skyldes en positiv udvikling i samfundet, hvor middellevetiden er øget, bl.a. pga. bedre levevilkår, sygdomsbehandling og forebyggelse (Vallgård, Diderichsen and Jørgensen, 2014). Den stigende andel af ældre i befolkningen betyder, at der vil være færre borgere på arbejdsmarkedet, hvilket vil resultere i færre offentlige midler til at finansiere velfærden (Pedersen, 2012). Som tidligere beskrevet er andelen af ældre der føler sig uønsket alene stigende med alderen. At befolkningen bliver ældre og ældre, kan dermed også betyde, at der i fremtiden vil være en større andel af ældre, der føler sig uønsket alene, og dermed er i øget risiko for et forringet helbred, såfremt incidensen af ældre der føler sig uønsket alene er uændret.

Et forringet helbred blandt ældre borgere kan give flere udgifter til pleje og omsorg og resultere i, at der ikke er tilstrækkeligt med ressourcer i det offentlige sektor (Wahl-Brink, Bach and Frederiksen, 2016). Det betyder, at den demografiske udvikling kan resultere i en stigning i offentlige udgifter til ældreområdet (Pedersen, 2012). Dette kan få en negativ betydning for den generelle folkesundhed, da ressourcerne til behandling og forebyggelse i så fald vil skulle prioriteres anderledes, og kan dermed påvirke det øvrige sundhedsvæsen. Dermed er det et folkesundhedsmæssigt problem at de ældre ikke får deres sociale behov dækket, og dermed kan opleve social ensomhed.

2.4 Årsager til at nogle ældre ikke får deres sociale behov dækket

Generelt er gruppen af ældre borgere en bred og mangfoldig gruppe, som lever forskellige liv (Henningsen, 2017), og der kan af den grund være flere forskellige årsager til, at nogle ældre oplever ikke at kunne få deres sociale behov dækket, mens andre kan. Da risikoen for at føle sig uønsket alene er stigende med alderen, så vil følgende afsnit tage udgangspunkt i de aldersrelaterede udfordringer, som ældre borgere kan opleve som begrænsninger i forhold til at få deres sociale behov

dækket. Afsnittet struktureres ud fra Dahlgren og Whiteheads socioøkologiske model (Dahlgren and Whitehead, 2007). Der identificeres herunder dels individuelle, sociale og strukturelle årsager til social ensomhed.

Individuelle årsager til social ensomhed

Nogle af de udfordringer der er identificeret som mulige determinanter for følelsen af ensomhed hos nogle borgere over 65 år, er bl.a. enkestand, nedsat mobilitet, forværret fysisk og psykisk helbred (Dahlberg *et al.*, 2015). At borgere der har mistet en ægtefælle oftere er mere ensomme end ældre med en nulevende partner, underbygges af Den Nationale Sundhedsprofil fra 2017, der viser, at ældre der har mistet deres partner, i højere grad oplever at føle sig uønsket alene end dem der ikke har (Sundhedsstyrelsen, 2018). En undersøgelse fra Danmark har desuden fundet, at funktionsnedsættelse kan afholde nogle ældre borgere fra at deltage i arrangementer pga. manglende hjælp og støtte (Wahl-Brink, Olesen and Rejkjær, 2015). Derudover har ældre borgere med funktionsnedsættelse sværere ved at bevæge sig ud i lokalsamfundet, som ifølge en anden dansk undersøgelse om forebyggelse af ensomhed blandt ældre, ofte er en kilde til spontane kontakter til andre mennesker, som også kan dække nogle af de sociale behov (Wahl-Brink, Bach and Frederiksen, 2016). Det betyder, at ældre med funktionsnedsættelse generelt har ringere forudsætninger for at få dækket deres sociale behov, pga. at det fysisk er sværere for dem at komme ud blandt andre mennesker.

Sociale årsager til social ensomhed

Flere studier har også fundet en sammenhæng mellem manglende socialt netværk og ensomhed. Bl.a. har et finsk studie fundet, at ældre borgere med lav social kapital har en øget risiko for ensomhed (Koutsogeorgou *et al.*, 2014). Betydningen af sociale relationer underbygges af et engelsk studie, der omhandler ældres sociale kapitals betydning for ensomhed (Nygqvist *et al.*, 2016). Her finder de, at uformel kontakt med familie, livslange venskaber er faktorer har betydning for de ældres mentale velbefindende. Dette på grund af at de kan dele oplevelser fra tidligere i livet med hinanden, de kan yde hinanden social støtte, stoler på hinanden, værdsætter hinanden samt kan give en følelse af at høre til, idet de kan lave sociale aktiviteter sammen (Nygqvist *et al.*, 2013). At de sociale relationer har betydning for det mentale helbred, er yderligere teoretiseret af Peggy Thoits (Thoits, 2011). Hun pointerer, hvordan sociale relationer kan være af forskellig karakter, og have forskellige betydninger for den enkelte (Thoits, 2011). Det betyder, at et stort socialt netværk ikke entydigt er lig med et godt mentalt helbred, men at mennesker derimod kan have et mentalt godt helbred, hvis de har få, men

nære relationer. Således synes de ældre borgeres sociale kapital ikke alene at kunne gøres op i kvantiteten af deres netværk, men bør også gøres op i kvaliteten af disse relationer, i forhold til deres betydning for om ældre vil opleve ikke at få deres sociale behov dækket.

Strukturelle årsager

Blandt de strukturelle årsager til ensomhed ses bl.a. socioøkonomisk status og skiftet til en ny livsfase i form af pensionering. Ifølge en metaanalyse om ensomhed blandt ældre, ses socioøkonomisk position (SEP) som en af de faktorer, der kan føre til ensomhed blandt ældre borgere. Herunder er både lav indkomst og korte uddannelse associeret med ensomhed (Dahlberg *et al.*, 2015). Studiet finder desuden, at ældre med lav SEP har færre støttende sociale relationer og oplever generelt flere fysiske og psykiske konsekvenser ved ensomhed (Dahlberg *et al.*, 2015). Med afsæt i ovenstående kan det tyde på, at ældre borgere med lav SEP har nogle strukturelle begrænsninger i forhold til at få dækket deres sociale behov, sammenlignet med borgere med høj SEP.

I et studie af Segel *et al.* (2018), ses en sammenhæng mellem ældres overgang fra arbejdslivet til pensionistlivet og ensomhed. De finder, at ældre ved pensionering kan opleve tab af identitet, eksklusion fra tidligere betydningsfulde fællesskaber og manglende daglig kontakt med kolleger, hvilket pålægger individet større ansvar for selv at vedligeholde de sociale relationer m.m. (Segel-Karpas, Ayalon and Lachman, 2018). Et andet studie påviser, at særligt faldende indkomst i forbindelse med pensionering kan have en negativ betydning for det mentale helbred (Butler and Ciarrochi, 2007). Omvendt viser andre studier, at nogle ældre kan få det fysisk og psykisk bedre af at være gået på pension, og at de genfinder meningen med livet (Henningsen, 2017).

Ovenstående tyder derfor på, at skiftet fra arbejdsliv til pensionisttilværelsen for nogle ældre borgere kan være forbundet med eksklusion fra tidligere sociale sammenhænge, som tidligere i livet har bidraget til at få de sociale behov dækket. Derudover kan en forringet økonomi antages at være en social begrænsning, i og med at nogle ældre kan være begrænset i deltage i arrangementer der koster penge eller kræver transport. Dermed synes der at være nogle strukturelle faktorer, der kan have betydning for ældres risiko for ikke at få deres sociale behov dækket.

Overordnet tyder det på, at der findes aldersrelaterede årsager til social ensomhed af både individuel, social og strukturel karakter. Derudover kan de forskellige årsager have betydning for hinanden, idet at ældre borgere med lav SEP har et mere begrænset netværk, og dermed mindre social kapital. Dette er et problem, da lav social kapital jf. ovenstående afsnit, øger risikoen social ensomhed samt fysisk

og psykisk helbred, som desuden øger risikoen for ensomhed yderligere, som det blev fundet i afsnit 2.2. Således synes social ensomhed blandt ældre at være et socialt og dermed komplekst problem, hvilket vil blive uddybet nærmere i næstfølgende afsnit.

2.5 De ældres oplevelse af ikke at få deres sociale behov dækket som et komplekst problem

På baggrund af ovenstående analyse fremstår en række faktorer, der gør problemet med ensomhed blandt ældre til et komplekst folkesundhedsmæssigt problem. Det komplekse består i, at det er et foranderligt og socialt problem, da ældre borgeres oplevelse af social ensomhed kan være betinget af forskellige årsager, herunder også socialt, og strukturelt betingede faktorer såsom social kapital, livsevents omhandlende relationen til andre og socioøkonomisk status. Et komplekst problem er, ifølge Krogstrup, defineret som værende socialt og under konstant forandring, da individers handlinger påvirker andre individers handlinger og dermed hele tiden skaber nye situationer og adfærdsmønstre (Krogstrup, 2016). Ifølge Craig et al. (2008) kræver et komplekst problem en kompleks indsats, og at de forebyggende indsatser imødekommer denne kompleksitet bl.a. ved at involvere flere aktører på flere organisatoriske niveauer (Craig *et al.*, 2008). Således kræver et komplekst socialt problem en kompleks indsats, hvor problemet løses socialt og i fællesskab med andre. Med afsæt i den viden der er analyseret frem om, at social ensomhed blandt ældre er et komplekst problem, og dertil kræver en kompleks intervention, så vil det efterfølgende afsnit tage udgangspunkt i, hvordan forebyggelsen af social ensomhed blandt ældre håndteres i Danmark på nuværende tidspunkt.

2.6 De eksisterende sociale tilbud til ældre

Nationalt er der iværksat flere indsatser rettet mod at forebygge ensomhed blandt ældre (Wahl-Brink, Bach and Frederiksen, 2016; Niclasen *et al.*, 2017; Sundheds- og Ældreministeriet, 2018; Ældresagen, 2019). Flere af de indsatser der findes er af sekundær forebyggende karakter og henvender sig specifikt til ældre der føler sig ensomme. Andre henvender sig til hele den ældre population, og er dermed af primær forebyggende karakter. Sidstnævnte aktiviteter kan være mangeartede, men et fælles karakteristika er samvær med andre, hvilket både kan være i forbindelse med en strikkeklub, fysisk aktivitet og lignende (Niclasen *et al.*, 2017). I det følgende afsnit vil det analysere på, om de nuværende forebyggelsesstrategier er tilstrækkelige til at imødekomme det komplekse problem omkring, at de ældre ikke får dækket deres sociale behov. Analysen vil tage afsæt i projektgruppens initierende undren, omkring den fortsat høje prævalens af ensomhed blandt ældre borgere, på trods af at der eksisterer mange sociale aktiviteter til ældre.

Kommunale tilbud

Ifølge sundheds- og serviceloven er det kommunerne, der har ansvaret for at skabe sunde rammer samt forebyggende og sundhedsfremmende tilbud til alle borgere (Sundheds- og Ældreministeriet, 2017). Det er derfor kommunernes opgave at forvalte forebyggelsen med finansiering af de midler der afsættes af Sundheds- og Ældreministeriet. De fleste kommuner har aktivitetshuse og -centre, der udbyder diverse tilbud, såsom motion og gymnastik, kortspil, kreative værksteder, foredrag, undervisning i IT, som de ældre frit kan deltage i (KL, 2019). Formålet er bl.a., at skabe sociale aktiviteter for ældre borgere. Aktiviteterne foregår oftest på ældrecentre eller i lokaler, som kommunen stiller til rådighed. Nogle aktiviteter er fuldt brugerstyrede, hvor det er frivillige ældre, der styrer aktiviteterne, mens andre har personale tilknyttet, hvilket giver mulighed for, at borgere med behov for støtte kan deltage i aktiviteterne. I disse aktiviteter er det således det offentlige, der faciliterer og koordinerer de forskellige aktiviteter, herunder den frivillige hjælp i form af ældre frivillige borgere (KL, 2019). De kommunale aktivitetshuse og -centre vurderes at være af primær forebyggende karakter, da de ikke kun er målrettet borgere, der er ensomme, men henvender sig til alle ældre, der har lyst og mulighed for at deltage.

Samarbejde med frivillige

Som beskrevet findes der mange frivillige ældre, og kommunerne har desuden ofte et tæt samarbejde med frivillige aktører og organisationer (KL, 2019). Blandt de frivillige aktører, der samarbejder med kommunen om at forebygge ensomhed blandt ældre, er Ældre Sagen, forskellige idrætsforeninger samt andre frivillige organisationer (Ældresagen.dk, 2019; KL, 2019). Samarbejdet, i form af partnerskaber mellem kommuner og frivillige organisationer, skal bl.a. bidrage til at forebygge ensomhed blandt ældre ved at skabe rammer, som skal være med til at understøtte de ældre i at benytte sig af kommunens aktivitetstilbud, og dette skal være med til at skabe fællesskab de ældre i mellem (KL, 2019). Aalborg kommune har i samarbejde med frivillige fra Ældre Sagen iværksat et tilbud der kaldes "Følgesvende" (Ældresagen, 2019). Her hjælper de frivillige ældre borgere med at finde frem til et aktivitetstilbud, som den enkelte ældre borger kunne have lyst til deltage i, og dernæst kan følgesvenden ledsage borgeren til aktiviteten, de første par gange. Tilbuddet er gratis og for alle ældre. Derudover er Ældre Sagen med til at organisere spisevenner og besøgsvenner hos ensomme ældre. Følgesvends- samt besøgs- og spisevends-ordning vurderes at være af sekundær forebyggende karakter, idet disse henvender sig til borgere som oplever at føle sig ensomme og gerne vil ud at møde andre mennesker. Endvidere har Ældre Sagen etableret et samarbejde med mere end 70 andre organisationer, kommuner og virksomheder og stiftet Folkebevægelsen mod ensomhed. Her er ideologien bag tilbuddet, at bekæmpelsen af ensomhed

kræver en fælles indsats på tværs af aldersgrupper og organisationer. Her arbejdes der med kampagnen “Danmark spiser sammen”, hvor folk fra alle generationer mødes og spiser sammen, for herigennem at skabe nye fællesskaber der kan reducere ensomhed (Folkebevægelse Mod Ensomhed, 2019).

På baggrund af ovenstående konkluderes det, at der fra kommunalt regi og frivillige organisationer og foreninger udbydes flere forskellige sociale tilbud, af både primær og sekundær forebyggende karakter. Det fremgår også, at de har etableret et samarbejde for at skabe rammerne for deltagelse i sociale aktiviteter. Således er der mange sociale initiativer målrettet at dække de ældres sociale behov, og derigennem forebyggelse af social ensomhed blandt ældre. Dette er i tråd med, hvad der, ifølge Craig et al. (2008), kræves for at imødekomme et komplekst problem. Det kan derfor undre, hvordan der fortsat er ældre, der føler sig uønsket alene. Hvorvidt der kan være tale om, at der findes nogle barrierer i forhold til de ældres deltagelse i aktivitetstilbuddene eller at tilbuddene ikke er tilstrækkelige til at dække de ældres sociale behov, analyseres i det følgende.

2.6.1 Barrierer i forhold til ældres engagement og deltagelse i forebyggelsestilbud

I det følgende fremanalyseres, hvorledes der kan være barrierer i forbindelse med de eksisterende tilbud der gør, at de ældre ikke deltager i aktiviteterne, og dermed ikke får deres sociale behov dækket. Dette for at vurdere, om der er et potentiale for at forandre tilgangen til, hvordan man imødekommer problematikken om, at de ældre ikke får dækket deres sociale behov.

De aktivitetstilbud som kommunen udbyder, foregår oftest i offentlige lokaler i form af aktivitetshuse- og centre, stillet til rådighed af kommunen. I et australsk studie beretter flere ældre, hvordan nogle kan føle det uvedkommende, at komme på et aktivitetscenter på et ældrecenter (Dare *et al.*, 2018). Dermed kan der være risiko for at nogle ældre borgere ikke deltager, fordi de ikke har en tilknytning til centret, og aktiviteterne vil derfor ikke være en naturlig integreret del af deres hverdagsliv. Således kan det at aktiviteterne som oftest foregår på et aktivitetscenter og udbydes af kommunen, være en barriere i forhold til at imødekomme den mangfoldighed som eksisterer blandt den ældre befolkning. Derudover peger samme studie på, at ét af de forhold der har betydning for de ældres deltagelse i lokalsamfundsaktiviteter, er tilgængeligheden af aktiviteterne (Dare *et al.*, 2018). Blandt deltagerne i studiet blev det oplevet som en barriere for deltagelse, hvis aktiviteterne lå for langt væk fra deres bolig (Dare *et al.*, 2018). Ifølge deltagerne skyldtes det både transportvanskeligheder og at de andre borgere ikke kom fra deres eget lokalområde. De ønskede i stedet at mødes i nærområdet med borgere fra deres eget lokalområde, da det kan give potentiale for mere

vedvarende venskaber (Dare *et al.*, 2018). Således kan det ses som en barriere for deltagelse, hvis aktiviteterne foregår på et aktivitetscenter som ikke er placeret i de ældres lokalsamfund, og ikke er nær deres bolig og med de andre ældre, der befinder sig i deres nærmiljø.

Ifølge et amerikansk studie, har aktiviteternes indhold også betydning for de ældres deltagelse i lokalsamfundsaktiviteter, da det har betydning om den enkelte ældre finder det meningsfuldt at deltage i aktiviteten (Greenfield and Mauldin, 2017). Dette kan være problematisk, set i relation til et amerikansk studie af Bedney *et al.* (2010), som har fundet, at ældre borgeres præferencer og ønsker til indholdet i aktiviteterne ofte viser sig at være anderledes end de professionelle forestillinger. (Bedney, Goldberg and Josephson, 2010). Når de ældre ikke er med til at definere, hvad aktiviteterne skal indeholde, kan der være risiko for at de aktiviteter der udbydes, ikke anses som meningsfulde at deltage i for de ældre, og dette kan dermed være en barriere for de ældres deltagelse, som kan bidrage til, at de ældre ikke får deres sociale behov dækket via tilbuddene.

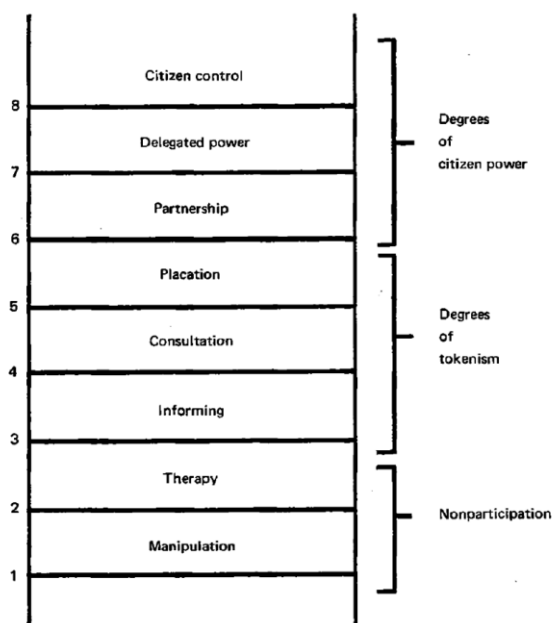
Generelt synes de identificerede aktiviteter at være faciliteret og udviklet af det offentlige, og bliver ofte et individrettet samarbejde mellem den enkelte ældre og det offentlige, med hjælp fra frivillige ældre (se afsnit 2.6). Det er primært et samarbejde mellem kommune og borgerne samt frivillige, og det kan diskuteres, om det er tilstrækkelig til at imødekomme problemets kompleksitet, da interventioner til komplekse og sociale problemstillinger, ifølge Craig *et al.* (2008), kræver inddragelse på flere organisatoriske niveauer. Flere organisatoriske niveauer kan bl.a. forstås som inddragelse af resten af lokalsamfundet. Inddragelse af lokalsamfundet stemmer overens med sundhedsfremmende værdier, der handler om at skabe sunde rammer for individet i det lokale miljø, som det befinder sig i, og at dette skal ske, ved at inddrage flere sektorer og aktører (Vallgård, Diderichsen and Jørgensen, 2014). At forebyggelsen bliver en integreret del af de ældres hverdagsliv, og ikke kun er et samarbejde mellem kommunen og frivillige, kan være hensigtsmæssigt, da det for nogle ældre, som tidligere angivet, kan føles uvedkommende, hvis de ikke inddrages. Derudover kom det også frem, at tilgængeligheden af de eksisterende tilbud, er vigtig, hvorfor lokalsamfundet i den umiddelbare nærhed af de ældre, synes fordelagtig.

På baggrund af ovenstående kan barriererne i forhold til deltagelse i aktivitetstilbuddene være manglende samarbejde og inklusion af lokalsamfundet i udviklingen af tilbuddene, samt manglende inddragelse af borgere og øvrige civile aktører. På baggrund af de identificerede barrierer ses der derfor et potentiale i, at aktiviteterne flyttes ud i de ældres nære lokalmiljø, og at flere civile aktører i lokalsamfundet involveres i udviklingen og implementeringen af tilbuddene. Dette for at imødekomme, at den ældre population er en mangfoldig gruppe, med mange forskellige behov og

årsager til ikke at få deres sociale behov dækket. Derudover er der et potentiale i at nedbryde de barrierer, der kan være i forbindelse med de ældres deltagelse og engagement i tilbuddene. Der vurderes derfor at være et forandringspotentiale i at tilgå problemet ud fra en mere sundhedsfremmende tilgang, hvor kommunen samarbejder med de ældre borgere og de øvrige civile aktører i lokalsamfundet i udviklingen af sociale aktiviteter, således at de ældres viden og ressourcer bringes i spil, samt at konteksten for aktiviteterne bliver meningsfulde for de ældre. Forandringspotentialet udfoldes i de følgende afsnit, med det formål at analysere, hvorledes et øget samarbejde mellem kommunen, borgerne, frivillige og øvrige aktører lokalsamfundet, kan bidrage til at flere ældre får deres sociale behov dækket.

2.7 Forandringspotentialet i forhold til at øge inddragelse af ældre borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet

I de senere år har brugerinddragelse været en tilgang under udvikling, og kommuner og regioner har set effekt af at inddrage borgernes viden og ressourcer i arbejdet med at løse udfordringerne på sundhedsområdet (Poulsen, 2004). Overordnet kan brugerinddragelse opfattes ud fra to forskellige tilgange; brugerinddragelse som middel til forebyggelse og brugerinddragelse som mål for forebyggelsen. Ifølge Rifkin (1996), er førstnævnte en top-down styret tilgang, hvor myndigheder eller donorer styrer rammerne og retningen for interventionen. Her er alle beslutninger, vedrørende forebyggelsesindsatsen, truffet på organisatorisk niveau. Brugernes bidrag kan f.eks. være i evalueringen (Rifkin, 1996; Poulsen, 2004). I modsætning hertil findes brugerinddragelsen som et mål for forebyggelsen, som har en bottom-up tilgang. Her anvendes brugerinddragelse som et mål for at styrke borgernes empowerment gennem medbestemmelse, og indgår derfor i beslutningsprocesser (Rifkin, 1996). Disse to tilgange kan endvidere inddeles i flere niveauer, alt efter i hvor høj grad og i hvilke faser, at brugerne inddrages (se figur 2). I figurens øverste led ses "citizen control" (borgerkontrol), hvor borgerne er initiativtagere og har det primære ansvar. Der er således fuld bottom up styring. I figurens nederste led ses "manipulation", der har det højeste niveau af top-down styring, hvor borgerne ikke deltager i udviklingen, men derimod udelukkende modtager ydelsen, som de professionelle har udviklet.

Figur 2: Arnstein S. *Eight rungs on a ladder of citizen participation*. *Journal of the Institute of American Planners* 1969; s. 217

Med udgangspunkt i de fremanalyserede barrierer ved de eksisterende forebyggelsesindsatser og potentialet i at ældre borgere samt øvrige aktører i lokalsamfundet involveres i udviklingen af de sociale aktiviteter, så ses der et forandringspotentiale i forhold til inddrage disse som partnere, dvs. ligeværdige i beslutningsprocesser og udvikling af de sociale aktiviteter. Dette er ud fra viden om vigtigheden af at de sociale aktiviteter befinder sig i de ældre borgeres nærmiljø, samt er meningsfulde (se afsnit 2.6.1).

Fordelene ved brugerinddragelse, har også resulteret i en række sundhedspolitiske udmeldinger, hvor der argumenteres for at netop inddragelse af borgere og øvrige civile aktører bør være den nye tilgang til forebyggelse. I den forbindelse afsatte Sundheds- og Ældreministeret i 2014 og 2015, 128 mio. til forskellige partnerskaber mellem kommuner, regioner, frivillige foreninger, private virksomheder osv. med det formål, at de skulle bidrage til forbedring af danskernes folkesundhed. Derudover har både Kommunernes Landsforening (KL), og den administrerende direktør for Ældre Sagen, Bjarne Hastrup, argumenteret for at samskabelse er en måde, hvorpå ældre kan inddrages på et tidligere tidspunkt i udviklingen af sociale aktiviteter, samt at det er en måde, hvorpå tilbuddene flyttes tættere på de ældre, ved at de udvikles i samarbejde med aktører i lokalsamfundet (Thomsen, 2014; Hastrup, 2016). En metode til, i praksis, at gøre borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet til ligeværdige partnere i udviklingen af tilbud kan således være samskabelse.

2.7.1 Samskabelse

Ifølge Anne Tortzen opfattes samskabelse som “... en organisationsform, der er velegnet til at udvikle effektive løsninger på komplicerede problemstillinger, såkaldte 'wicked problems' ” (Tortzen, 2016, p. 28) Samskabelsen indebærer desuden, at der mellem en række relevante aktører udvikles et samarbejde om at identificere problemer og udfordringer, og at de i samarbejdet udvikler bæredygtige strategier, der kan håndtere denne kompleksitet (Agger and Tortzen, 2015). På den måde synes der med en samskabelses-tilgang at være mulighed for at imødekomme problemstillingens kompleksitet (afsnit 2.5).

Samskabelse bygger desuden på antagelsen om aktiv involvering af borgere, da de anses for at besidde en værdifuld viden, og at forskellige aktører indgår i partnerskaber. Disse kan hver bidrage med forskellige ressourcer og viden, som kan bidrage til at udvikle og producere offentlige ydelser af høj kvalitet (Voorberg, Bekkers and Tummers, 2015). Her vil den offentlige sektor i bl.a. planlægning og produktion af velfærd, kunne trække på de ressourcer der eksisterer i velfærdssamfundet (Agger and Tortzen, 2015). Dermed kan samskabelse være med til at frigive ressourcer fra den offentlige sektor, og bidrage til at imødekomme det pres, der jf. afsnit 2.3, vil ses i de kommende år som resultat af den demografiske udvikling. Der findes imidlertid både styrker, men også udfordringer i forbindelse med samskabelse.

Styrker ved samskabelse

Flere studier viser, hvordan de ældres oplevelse af at få deres sociale behov dækket kan øges ved, at de ældre inddrages i planlægningen og udførelsen af interventioner i lokalsamfundet (Bedney, Goldberg and Josephson, 2010; Greenfield and Fedor, 2015). I studiet af Bedney et al. (2010) finder de, at dét at de ældre har været aktive partnere i skabelsen og gennemførelsen af programmerne samt er med til at designe og udvælge de ydelser der skal indgå, er en effektiv måde at reducere social isolation og øge deltagelse blandt ældre. Derudover har studiet af Greenfield og Fedor (2015) fundet, at inddragelse af ældre borgere tidligt i udviklingsprocessen kan give indsigt i, hvad der afholder nogle ældre fra at deltage. Dermed kan der nemmere identificeres subgrupper, der er mindre tilbøjelige til at deltage, hvilket kan bidrage til at udvikle mere effektive strategier målrettet at øge deres deltagelse i aktiviteterne (Greenfield and Fedor, 2015). Således vil inddragelsen af de ældre borgere i udviklingen af aktiviteter øge sandsynligheden for at aktiviteterne bliver meningsfulde for dem og dermed antageligt også øge deltagelsen.

Et andet aspekt der kan imødekommes ved at inddrage borgerne er, at synet på de ældre som en byrde kan ændres til, at de ældre opfattes som en ressource. I medierne italesættes de ældre ofte som

“ældrebyrden” (Hansen, 2009; Blachman and Madsen, 2017). En del af forklaringen kan ligge i, at de ældre, jf. den demografiske udvikling, i fremtiden vil udgøre en større del af befolkningen og, ifølge sundhedsøkonomer, vil resultere i en markant stigning i udgifter til ældreområdet over de næste 20 år (Pedersen, 2012; Obel, Hosea and Niclasen, 2017). Ifølge studiet af Bedney et al. (2010), giver øget involvering en mulighed for at ændre den kulturelle opfattelse af ældre som en byrde, til at være nogle der er i stand til kontrollere deres egen tilværelse og sociale liv, givet de rette ressourcer. Dermed ses et potentiale i, at inddrage de ældre i samskabelsen som en aktør, for at de herigennem kan bidrage med forskellige ressourcer. Dette for at de ældre er med til at skabe meningsfulde løsninger, der kan styrke deres engagement og deltagelse, hvilket i sidste ende kan bidrage til, at de ældre får deres sociale behov dækket.

Udfordringer i samarbejdet mellem aktører i samskabelse

Samarbejde i forbindelse med samskabelse synes dog ikke kun at være problemfrit. I forbindelse med samskabelse skal samarbejdet, ifølge Tortzen og Agger (2015), bestå i bl.a. at identificere problemer og udfordringer, samt udvikle bæredygtige strategier der kan håndtere problemets kompleksitet. Inddragelse af flere aktører, herunder de ældre borgere, frivillige samt andre civile og offentlige aktører, stiller dermed krav til samarbejdet mellem de forskellige aktører. Ifølge Voorberg et al. (2015), der har udarbejdet et systematisk review, har flere forskellige faktorer betydning for samarbejdet mellem det civile og det offentlige. Der identificeres faktorer på både organisationssiden og borgersiden. Faktorer på organisationssiden kan bl.a. være organisationskulturen, og om denne indeholder risikovillighed i forhold at videregive ansvar til civilsamfundet. Derudover har det betydning, hvilke traditioner der findes i den pågældende organisation, og sidst er de fagprofessionelles holdninger til at inddrage flere aktører og samarbejde med bl.a. borgerne i udviklingen af velfærdsydelser, en faktor der kan påvirke samarbejdet (Voorberg, Bekkers and Tummers, 2015). Desuden kan det være en udfordring for det offentlige at påtage sig en ny faciliterende rolle, som ifølge Bovaird (2007), kan være tidskrævende og have effekter, der ikke viser sig med det samme, hvilket kan betyde modstand fra det offentlige (Bovaird, 2007). På borgersiden identificeres faktorer som borgernes karakteristika, herunder deres sociale kapital og socioøkonomiske position, deres villighed til at deltage og samarbejde på et tidligt tidspunkt i udviklingen, samt bevidstheden hos borgerne i forhold til, hvad de kan bidrage med i samskabelsen (Voorberg, Bekkers and Tummers, 2015).

På baggrund af ovenstående afsnit, ses der et forandringspotentiale i inddrage borgere og øvrige civile aktører i udviklingen af sociale aktiviteter målrettet at dække ældre borgeres sociale behov.

Der ses dog samtidig udfordringer i forbindelse med samskabelsen, som kan besværliggøre samarbejdet og inddragelsen. Derfor ønskes der at undersøge, hvordan der samarbejdes omkring, at dække se ældres sociale behov, og hvilke hæmmende og fremmende faktorer der kan være i dette samarbejdet.

3.0 Afgrænsning:

Social ensomhed blandt ældre borgere er et folkesundhedsmæssigt problem, der er stigende med alderen. Ældre borgere over 65 år er en mangfoldig gruppe, og der kan derfor både være forskellige både individuelle, sociale og strukturelle årsager til social ensomhed. Ældre borgere kan opleve en række fysiske, psykiske og sociale konsekvenser relateret til social ensomhed, som påvirker den enkelte borgeres trivsel. Ydermere kan social ensomhed have samfundsmæssige konsekvenser, idet konsekvenserne ved social ensomhed de kommende år forventes at øge presset på de offentlige budgetter grundet den demografiske udvikling (Pedersen, 2012; Wahl-Brink, Bach and Frederiksen, 2016).

For at imødekomme de konsekvenser der kan være relateret til social ensomhed, er der behov for en forebyggelsesindsats, der formår at imødekomme problemets kompleksitet, som ifølge Craig et al. (2008) kræver en kompleks løsning. Komplexiteten består i at gruppen af ældre over 65 år, er en mangfoldig gruppe, hvormed årsagerne til social ensomhed, som nævnt, kan være tilsvarende mangfoldige. Dette gør det udfordrende at målrette forebyggelsen, da alle ældre potentielt kan være i risiko for ikke at få sine sociale behov dækket. Dermed ses der et potentiale i en forebyggelsestilgang, hvor det offentlige, jf. de sundhedspolitiske udmeldinger (afsnit 2.7), i højere grad samarbejder med de ældre borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet i udviklingen af indsatser, målrettet at dække de ældres sociale behov.

De seneste år er der set en udvikling i retning af, at det offentlige i højere grad samarbejder og inddrager borgere og andre civile aktører i udviklingen af indsatser. Som metode til at inddrage borgere og andre civile aktører, har især samskabelse været en tendens (Thomsen, 2014; Hastrup, 2016). Der ses positive effekter ved samskabelsen, som bl.a. kan bidrage til at udvikle mere meningsfulde og bæredygtige indsatser (Greenfield and Mauldin, 2017). Samtidig ses der også udfordringer, både på borger- og organisationssiden, i form af f.eks. manglende risikovillighed, traditioner på organisationssiden samt borgernes karakteristika og villighed til at deltage, som kan resultere i ulighed i deltagelsen, på borgersiden (Voorberg, Bekkers and Tummers, 2015).

Med udgangspunkt i ovenstående skitsering af udfordringer i forbindelse med samskabelse, og det potentiale der vurderes at være, ønskes det undersøgt, hvordan en udvalgt kommune samarbejder med ældre borgere og civile aktører i lokalsamfundet, samt hvilke udfordringer der kan opstå i forbindelse med dette samarbejde. Dette skal munde ud i anbefalinger til kommunen, i forhold til at

kunne kvalificere deres samarbejde med ældre borgere og civile aktører i lokalsamfundet, i forhold til at udvikle indsatser målrettet at de ældre får dækket deres sociale behov.

4.0 Problemformulering:

Hvordan samarbejder kommunen med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet i udviklingen af sociale aktiviteter med henblik på at imødekomme ældre borgeres sociale behov, og hvilke fremmende og hæmmende faktorer oplever aktørerne i samarbejdet, samt hvordan kan kommunens tilgang til samarbejdet forandres ud fra et samskabelsesperspektiv?

Første forskningsspørgsmål:

Hvad viser studier om, hvad der er hæmmende og fremmende faktorer i forbindelse med samarbejdet mellem kommunen, borgerne og øvrige civile aktører i lokalsamfundet i udviklingen af sociale aktiviteter rettet mod at dække ældre borgeres sociale behov?

Andet forskningsspørgsmål:

Hvordan samarbejder x-kommune med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet i udviklingen af sociale aktiviteter rettet mod at dække ældre borgeres sociale behov, og hvilke faktorer oplever aktørerne som fremmende og hæmmende for samarbejdet?

Tredje forskningsspørgsmål:

Hvordan kan kommunens tilgang til samarbejdet med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet forandres ud fra et samskabelsesperspektiv, i udviklingen af sociale aktiviteter rettet mod at dække ældre borgeres sociale behov?

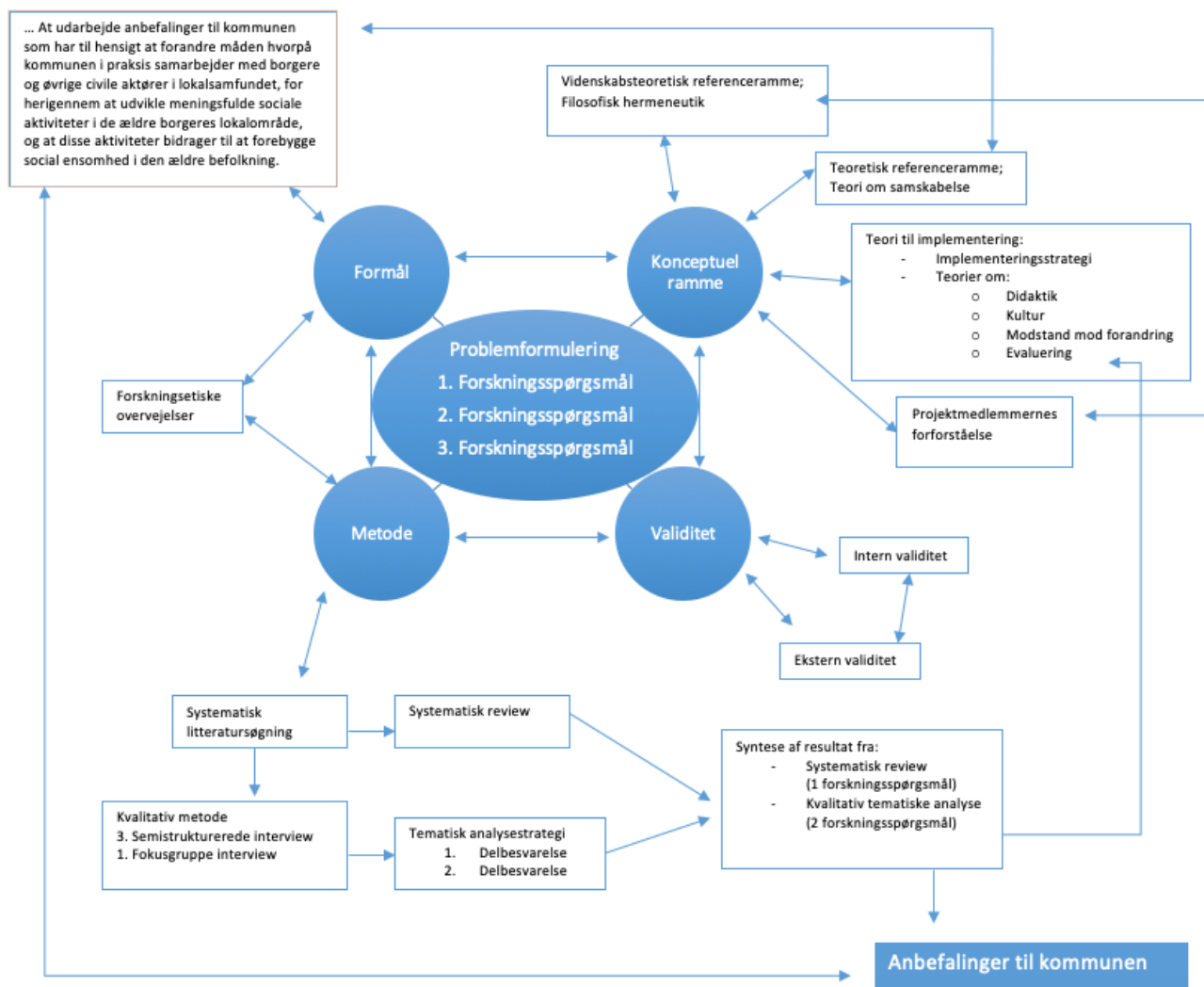
5.0 Formål

Formålet med dette projekt er, at opnå viden om hvordan kommunen, borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet samarbejder om udviklingen af sociale aktiviteter rettet mod at dække de ældres sociale behov. Dette for at få indsigt i, hvilke faktorer de forskellige aktører oplever som fremmende og hæmmende for samarbejdet. Denne viden skal anvendes til at udvikle anbefalinger som beslutningsgrundlag til kommunen, der har til hensigt at forandre måden hvorpå, kommunen forebygger social ensomhed blandt ældre. Forandringen skal bestå i, at kommunen ændrer tilgangen til samarbejdet med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet i udviklingen af sociale aktiviteter, således at der udvikles meningsfulde aktiviteter i borgerens lokalområde.

6.0 Sammenhæng i projektet

Projektet er overordnet bygget op omkring Aalborg-modellen, som beskrevet i læsevejledningen. Designet er et kvalitativt design ud fra et hermeneutisk perspektiv med inddragelse af individuelle kvalitative interviews, kvalitative gruppeinterviews og et systematisk review. Herunder er der forsøgt at metodologisk skabe sammenhæng i dette kvalitative projekt ved at bygge det op omkring Joseph A. Maxwells (2005) interaktive model “Interactive model of research design”. Maxwells model har til formål at hjælpe forskere til at skabe gennemsigtighed og logisk konsistens i en kvalitativ forskningsproces (Maxwell, 2005). At den er interaktiv betyder at de fem komponenter; *problemformulering, formål, konceptuel ramme, metode og validitet* som forskningsprojektet er bygget op af, gensidigt påvirker hinanden (Maxwell, 2005). Derfor vil komponenterne kunne justeres undervejs, men forskeren skal have øje for, at justeringer også har betydning for de øvrige komponenter. Derudover vil kvaliteten i projektet styrkes af, hvis der er konsistens mellem komponenterne (Maxwell, 2005). Maxwells model vil således blive anvendt gennem hele forskningsprocessen til at skabe refleksivitet og sikre gennemsigtighed og stringens.

Med inspiration fra Maxwells interaktive model, har projektgruppen udviklet en metodologisk model over sammenhængen i forskningsprocessen, figur 3, for at illustrere de valg der er truffet i forhold til de fem komponenter, samt hvordan de har haft indvirkning på hinanden.

Figur 3: Illustration over sammenhængen i projektet. Udarbejdet af projektgruppen med udgangspunkt i Maxwells interaktive model (2005).

6.1 Projektets opbygning forklaret ud fra modellen

Som modellen illustrerer er projektets *problemformulering* operationaliseret ud i tre forskningsspørgsmål, hvoraf de to første forskningsspørgsmål er besvaret med de to anvendte metoder; systematisk review og kvalitativ analyse, som ses i modellens venstre hjørne. Det tredje forskningsspørgsmål er blevet besvaret på baggrund af en syntese af resultaterne fra besvarelserne på de to første forskningsspørgsmål. Dette er blevet operationaliseret ud i en række anbefalinger til kommunen om, hvordan de kan forandre tilgangen til forebyggelse af social ensomhed blandt ældre, ved at forandre samarbejdet med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet. Anbefalingerne til kommunen er således det beslutningsgrundlag for en forebyggelsesindsats i kommunen, som har været projektets *formål*.

Den konceptuelle ramme i dette projekt indbefatter dels den videnskabsteoretiske referenceramme som er filosofisk hermeneutik og dels den teoretiske referenceramme som er udvalgte teorier om samskabelse.

Valg af videnskabsteoretiske referenceramme udspringer af problemformuleringen og er måden hvorpå verden forstås og viden om problemet indhentes. Denne vil blive begrundet og teoretiseret yderligere i afsnit 7.1.

Valg af teoretisk referenceramme udspringer ligeledes af problemformuleringen, og er det teoretiske perspektiv, hvorudfra problemet anskues og tilgås. I dette projekt er der valgt en teori om samskabelse, da det kan bidrage med en teoretisk forståelse af samarbejdet og som det blev fremanalyseret i problemanalysen, synes fordelagtigt i forhold til at forandre måden hvorpå social ensomhed blandt ældre forebygges. I det systematiske review har det sammen med forskningsspørgsmålene styret facetterne og inklusionskriterierne. I den kvalitative undersøgelse har samskabelsesteorien ikke været styrende for dataindsamlingen og tematiseringen, men derimod kun forskningsspørgsmålet. Den kvalitative analyse er jf. afsnit 10.6 inddelt i to delbesvarelser, hvoraf den første løbende har inddraget samskabelsesteori og den anden er mere styret af empirien, hvor teorien først er inddraget i analysen på tværs af interviewene. Dette vil uddybes i afsnit 10.6. Således anvendes samskabelsesteori som teoretisk referenceramme både deduktivt og induktivt i projektet. Projektgruppen har valgt at anvende flere teoretiske perspektiver på samskabelse, da der ikke er én grand-teori, der indfanger alle perspektiver af samarbejdet. Dette pga. at samskabelse er en forholdsvis ny teoretisk tilgang til samarbejde, og de teoretiske perspektiver der er valgt, kan bidrage med forskellige aspekter af samarbejdet. Som den ene teori anvendes Agger og Tortzen (2015) som skelner mellem to typer af samskabelse, nemlig effektivitets og demokratisk samskabelse. De to typer af samskabelse udspringer af to forskellige styringsparadigmer, og er valgt, da de kan give en forståelse for, at der kan eksistere forskellige rationaler bag samskabelse. Derudover har projektgruppen valgt at anvende Voorberg et al.'s (2015) perspektiv på samskabelse, som handler om brugernes rolle i samskabelsen. Denne kan anvendes til at fremanalysere, hvilken rolle borgerne og de øvrige civile aktører har i samarbejdet. Ydermere er der inddraget teori om samskabelse i den offentlige sektor, som Hanne Kathrine Krogstrup har samlet på baggrund af teori fra Nanna Mortensen, Sarah Davy og Dorte Ågård. Dette handler bl.a. om samskabelse på forskellige strukturelle niveauer og borgeres og brugeres involvering i samskabelsesprocesser og relationskapacitet som forudsætning for samskabelse. Førstnævnte skelner mellem samskabelse på makro-, meso- og mikroniveau, og forskellige grader af brugerinddragelse og -indflydelse. Denne vil bruges i analysen af de kvalitative interviews til at nuancere graden af brugerinvolvering i samskabelsesprocesser. Sidstnævnte handler om betydningen af tillid og relationsdannelse for

samarbejdet. Denne teori er anvendt i den tværgående analyse i anden delbesvarelse af det kvalitative forskningsspørgsmål, da tillid og relationsdannelse viste sig, at være blandt de fremmende og hæmmende faktorer for samarbejdet i den empiristyrede kodning og tematisering.

Endvidere er National Implementation Science Network (NIRN)'s tilgang til, hvordan man opnår vellykket implementering af f.eks. anbefalinger, blevet en del af projektets konceptuelle ramme i forbindelse med udarbejdelsen af anbefalingerne. Ydermere er den konceptuelle ramme udvidet af, at projektgruppen har valgt at inddrage teorier om didaktik, kultur, modstand mod forandring og evaluering, som anvendes til at fremanalysere nogle af de udfordringer, der kan være ved at implementere ny praksis.

Sidst men ikke mindst indgår projektgruppens forforståelse i den konceptuelle ramme, da den qua projektets videnskabsteoretiske position, er en integreret del af projektets referenceramme.

Projektgruppens forforståelse vil blive uddybet nærmere i afsnit 7.1.1.

Valget af *metoderne* er jf. Maxwells interaktive model sket på baggrund af de øvrige komponenter. Disse består af en systematisk søgning, hvor studierne er blevet analyseret i et systematisk review samt en kvalitativ undersøgelse, hvor dataindsamlingen er genereret ved tre individuelle interviews og et fokusgruppeinterview, og er analyseret i en tematisk analyse.

Resultaterne af det systematiske review og af analysen af de kvalitative interviews er samlet i en tværgående syntese og indgår i de anbefalinger, som dette projekt har til formål at udvikle som beslutningsgrundlag til kommunerne.

Modellens femte komponent er *validitet*. Denne diskuteres og vurderes afslutningsvis i metodediskussionen afsnit 14.3. Den interne validitet vurderes ud fra Maxwells kriterier, såsom gennemsigtighed og stringens samt med udgangspunkt i, om projektgruppen har formået at skabe sammenhæng og konsistens mellem komponenterne. Det er netop det, der ifølge Maxwell (2005), er med til at skabe intern validitet. Til at vurdere den eksterne validitet anvendes Kitto's (2008) begreber overførbarehed og relevans, da Maxwell primært forholder sig til den interne validitet og ikke den eksterne. Her vil projektet vurderes i forhold til, hvor overførbart det er til andre kontekster.

7.0 Teoretisk referenceramme

7.1 Den videnskabsteoretiske referenceramme

I det følgende afsnit vil der redegøres for, hvilket forskningsparadigme projektet befinder sig inden for, samt hvilken ontologisk og epistemologisk retning, der ligger til grund for det empiriske genstandsfelt. Dette for at give en forståelse for, hvordan viden opfattes og erkendes af projektgruppen.

Det fortolkningsvidenskabelige paradigme

Indenfor det fortolkningsvidenskabelige paradigme ligger en grundlæggende antagelse om, at for at forstå sociale fænomener, så kræves der fra forskerens side en forståelse og indlevelse, som sker gennem fortolkning af det subjektive meningsindhold (Launsø, Rieper and Olesen, 2011). Her er der fokus på at opnå viden og indsigt om menneskers beskrivelser af de opfattelser og indsigter, som de har om et givent social fænomen (Launsø, Rieper and Olesen, 2011). Dette projekt befinder sig derfor inden for det fortolkningsvidenskabelige paradigme, da der i projektet ønskes en forståelse for, hvordan samarbejdet foregår mellem kommunerne og borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet, samt hvad de oplever som fremmende og hæmmende faktorer for samarbejdet. Derudover lægger det op til, at projektgruppemedlemmerne vil indgå som en aktiv del af både data- og vidensgenereringen, hvor forforståelsen anvendes aktivt til at generere viden om genstandsfeltet.

7.1.1 Hans-Georg Gadammers filosofiske hermeneutik

Med udgangspunkt i problemformuleringen og dens positionering inden for det fortolkende paradigme, så afspejler det en videnskabsteoretisk position, hvor projektgruppens forståelse af problemstillingen integreres i fortolkningen af data, og hvor viden ikke er objektiv, men derimod skabt på baggrund af fortolkning. Derfor positionerer dette projekt sig inden for Hans-Georg Gadammers filosofiske hermeneutiske videnskabsteoretiske position. I denne hermeneutiske position anvendes forforståelsen aktivt i stedet for at sætte den i parentes (Dahlager and Fredslund, 2015).

Ontologien bag Gadammers filosofiske hermeneutik er flydende, da verden er foranderlig, kontekstafhængig og virkeligheden ikke kan opfattes entydigt og objektivt. Mennesket kan derfor ikke stille sig udenfor virkeligheden og beskrive den objektivt, men vil altid være en del af den verden som iagttages, og forstå verden med udgangspunkt i sin erfaring og forforståelse (Juul, 2012). Det betyder, at mennesker vil opfatte verden forskelligt, og ud fra den kontekst de befinder sig i og afhængig af deres forforståelse. Konkret har det den betydning for projektet, at projektets

informanter vil opleve samarbejdet forskelligt på baggrund af deres forskellige erfaringer/forforståelser.

Epistemologisk sker erkendelsen af viden gennem fortolkning. Fortolkningen sker ud fra forforståelsen, der ifølge Gadamer's filosofiske hermeneutik, er en nødvendighed for at kunne forstå (Dahlager and Fredslund, 2015). Forforståelsen er en fordom om genstandsfeltet, og er noget der altid eksisterer, og som individet ikke kan adskille sig fra. Forforståelsen er betinget af forskerens situation og horisont (Dahlager and Fredslund, 2015). Situationen udgøres af forskerens forhistorie, både den samfundsmæssige og personlige. Den er afgørende for den måde verdens anskues og forstås, og dermed også det genstandsfelt der udforskes (Dahlager and Fredslund, 2015). I en forståelsesproces vil forskerens egen forståelseshorisont have indvirkning på muligheden for at forstå en andens perspektiv, og i takt med at en ny forståelse opnås om et genstandsfelt, vil både forskerens og den andens horisont udvides (Dahlager and Fredslund, 2015). Denne proces kaldes, ifølge Gadamer, horisontsammensmeltning. Når en ny forståelse er opnået, vil det fæstne sig som en del af individets "nye" forforståelse og horisont, og denne nye forforståelse vil give individet muligheder for nye og andre forståelser, som igen vil indlejre sig som en forforståelse. Dette illustreres i 'den hermeneutisk cirkel', og er et udtryk for en, i princippet, uendelig proces, hvormed der altid vil kunne opnås nye erkendelser af et genstandsfelt eller fænomen (Dahlager and Fredslund, 2015). Det betyder, at den viden, der genereres i projektets problembearbejdning, derfor vil genereres af en lang række fortolkninger skabt på baggrund af andres fortolkninger, hvor projektgruppen hele tiden vil opnå nye forståelser, som vil integreres i forforståelsen, som igen vil danne baggrund for at kunne lave nye fortolkninger og viden om problemstillingen. Konkret betyder det, at de kvalitative interviews vil bidrage med en fortolkning, der genereres på baggrund af en indsigt i informanternes forståelse af deres egen situation og det systematiske review vil være en fortolkning af eksisterende studiers generering af viden om, hvilke faktorer der hæmmer og fremmer et samarbejde mellem kommunen og civile aktører i lokalsamfundet. Dog forstår projektgruppen den horisontsammensmeltning, der sker mellem forforståelsen og den nye forståelse som en fortløbende proces frem for en cirkulær proces, hvorfor projektgruppen vil referere til denne proces som en spiral.

Projektgruppens forforståelse

Som nævnt indgår projektgruppens forforståelse aktivt i projektet. Dermed har forforståelsen betydning for de valg der træffes i forbindelse med opbygningen og udarbejdelsen af projektet, samt

indgår i fortolkningen af de empiriske materiale og dermed den viden, som projektgruppen genererer. Derfor vil projektgruppens forforståelse præsenteres i det følgende afsnit, for at skabe gennemsigtighed omkring, hvad der har haft indvirkning på den viden der genereres.

Projektgruppens faglige perspektiv og de empiriske antagelser udspringer af den viden, som projektgruppen opnåede under arbejdet med problemanalysen, der lå forud for den egentlige problembearbejdning. På baggrund af denne viden opnåede hele projektgruppen en grundlæggende forforståelse af, at samskabelse er positivt i forhold til kommunens samarbejde med de ældre borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet, om at udvikle sociale aktiviteter til de ældre borgere. Grundlæggende havde projektgruppen en forforståelse om, at kommunens tilgang til forebyggelse af social ensomhed blandt ældre, burde forandres til en mere sundhedsfremmende tilgang, hvor de ældres egne ressourcer, såvel som civilsamfundets ressourcer, i højere grad anvendes. Samtidig var det projektgruppens forforståelse, at kommunen i mindre grad inddrager borgere og øvrige civile aktører i samarbejdet. Derudover havde projektgruppen også en opfattelse af, jf. Voorberg et al. (2015), at samskabelse blandt forskellige aktører kan medføre en række udfordringer.

Projektgruppens teoretiske forforståelse udspringer dels af de teoretiske perspektiver om problemfeltet fra problemanalysen, og dels fra den valgte teoretiske referenceramme om samskabelse, som vil blive præsenteret i afsnit 7.2. Fra problemanalysen havde projektgruppen opnået en teoretisk forståelse af, at der eksisterer forskellige former for inddragelse, og at samskabelse kan være en metode, hvorpå borgere og øvrige civile aktører kan inddrages på. Dette har særligt haft indflydelse på projektets problemformulering. Det teoretiske perspektiv på samskabelse er yderligere uddybet i et teoretisk afsnit 7.2, og har haft betydning for den måde, hvorpå vi har anskuet samarbejdet på, eksempelvis i udvælgelsen af søgeord i litteratursøgningen, analysen af de kvalitative interviews og udarbejdelsen af anbefalinger.

Ydermere har projektgruppens forforståelse ændret sig løbende, da projektgruppens nye forståelse gennem bearbejdningen har skabt nye horisontsammensmeltninger via den hermeneutiske spiral. Da de tre forskningsspørgsmål er blevet besvaret sekventielt, har forståelsen fra hver besvarelse integreret sig i projektgruppens forforståelse undervejs. Projektgruppens forforståelse har dermed ændret sig løbende undervejs i problembearbejdningen.

7.2 Samskabelse

Samskabelse bruges til at forstå samarbejdet mellem det offentlige og aktørerne i civilsamfundet, da betegnelsen samskabelse dækker over samarbejdet mellem offentlige myndigheder og civilsamfundet i udviklingen og produktionen af velfærdsydelser (Agger and Tortzen, 2015; Tortzen, 2016; Andersen and Espersen, 2017). Samskabelse bygger på antagelsen om aktiv involvering af borgere, da de har en værdifuld viden, og at forskellige aktører indgår i partnerskaber, hvor hver bidrager med forskellige ressourcer og viden, som kan bidrage til at udvikle og producere offentlige velfærdsydelser af høj kvalitet (Voorberg, Bekkers and Tummers, 2015). I dette projekt forstås velfærdsydelser, som de aktiviteter der iværksættes med henblik på, at dække de ældres sociale behov og derigennem forebygge social ensomhed. I samskabende processer vil den offentlige sektor, i bl.a. planlægning og produktion af velfærd, kunne trække på de ressourcer der eksisterer i velfærdssamfundet (Agger and Tortzen, 2015).

Ud fra teorien forstås civile aktører mere bredt. Det er en betegnelse for de aktører der ikke hører under kommunens forvaltning, men som både kan være lokalt, regionalt eller nationalt forankret. I dette projekt afgrænses der ikke til udelukkende til at fokusere på lokale, regionale eller nationale organisationer, foreninger m.v., men der fokuseres i stedet på de civile aktører der kan være med til at spille en rolle i samarbejdet med x-kommune om at udvikle og implementerer tilbud rettet mod at ældres sociale behov dækkes. Civile aktører indbefatter i dette projekt bl.a. borgere, frivillige, frivillige organisationer, idræts-, fritids-, og kulturforeninger, institutioner, kirker m.fl., som er inspireret af Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærds' definition af civile aktører (Ibsen and Espersen, 2016).

7.2.1 Effektivitets- og demokratisk samskabelse

Agger og Tortzen (2015) skelner mellem to normative forståelser af samskabelse; effektivitetssamskabelse og demokratisk samskabelse, som udspringer af hver sit styringsparadigme. Fælles for de to typer af samskabelse er, ifølge Agger og Tortzen (2015); *“at begrebet dækker over, at offentlige medarbejdere udvikler og producerer velfærd sammen med fremfor for borgerne.”* (Agger and Tortzen, 2015, p. 8)

Effektivitetssamskabelse

Effektivitetssamskabelse udspringer af New Public Management-styringsparadigmet (NPG), der indebærer anvendelse af markedslignende mekanismer i styringen af den offentlige sektor, såsom udbudskonkurrencer, licitationer og brugerbetaling (Vallgård, 2016). Her anses borgeren ikke som

en klient, men som en forbruger der har mulighed for at vælge mellem forskellige velfærdsydelser (Tortzen, 2016). I effektivitetssamskabelse samarbejdes der mellem det offentlige og civile aktører om effektivisering, innovation og kvalitetssikring af den offentlige sektor. I effektivitetssamskabelsen anses borgerne som egennyttemaksimerende og rationelle aktører, og målet er sat ud fra et økonomisk perspektiv, hvor samskabende processer udelukkende har fokus på, om de kan effektivisere produktionen og leveringen af offentlige ydelser (Agger and Tortzen, 2015). Bl.a. retter interessen sig for, hvordan borgerne, mest effektivt, kan bidrage til produktionen af offentlige ydelser. Ud fra denne forståelse, kan effektivitetssamskabelse være bidragende til at imødekomme problemet omkring ressourceknaphed i den offentlige sektor.

Demokratisk samskabelse

I modsætning effektivitetssamskabelsen findes den demokratiske samskabelse, som udspringer af New Public Governance-tankegangen (NPG) (Agger and Tortzen, 2015). Med NPG sker der et skifte fra tidligere hierarkiske styringsformer til en ny netværksbaseret styringsform, hvor flere aktører i civilsamfundet bidrager til styringen. Gennem samstyring er antagelsen, at forskellige aktører bidrager med forskellige former for viden, som kan bidrage til at skabe effektive løsninger på komplicerede problemstillinger, som Tortzen (2016) kalder *wicked problems*. Dermed inddrages borgere i, hvad Tortzen kalder civilsamfundet, som centrale samarbejdspartnere der er aktive medproducenter af politiske beslutninger og offentlige ydelser (Tortzen, 2016). Ud fra dette perspektiv, skal samskabelse forstås som et netværksbaseret samarbejde mellem forskellige offentlige og private aktører, hvor civilsamfundet og borgere inddrages aktivt i styringen og udviklingen af velfærdssamfundet. Denne forståelse af samskabelse breder samarbejdet ud til ikke kun at være mellem den enkelte borger og det offentlige, men til også at involvere øvrige civile aktører i lokalsamfundet (Tortzen, 2016). Til forskel fra effektivitetssamskabelsen, hvor borgeren ses som en forbruger af velfærdsydelser, ses borgeren her som en aktiv og ligeværdig partner i forhold til at prioritere, planlægge og producere velfærd. Dermed er der ikke kun fokus på outcome, men også på proces og input, i form af prioritering og planlægning. Ligeledes er der fokus på mere langsigtede mål, som øget livskvalitet, relationsdannelse og styrket empowerment i befolkningen.

7.2.2 Forskellige roller i samskabelsen - co-creation og co-production

Ud fra Agger og Tortzen (2015) og Voorberg et al. (2015) kan civile aktører og borgere indgå i samarbejdet i forskellige faser. Det danske ord samskabelse, er en samlet betegnelse for de to internationale begreber co-production og co-creation (Agger and Tortzen, 2015; Voorberg, Bekkers

and Tummers, 2015). Co-creation skal primært forstås som brugerdreven innovation, hvor samtlige involverede aktører indgår i udviklingsprocessen af den offentlige ydelse (Voorberg, Bekkers and Tummers, 2015). Co-production indebærer, at den civile aktør inddrages i udførelsen af den offentlige ydelse, frem for at være med til at udvikle den. Ifølge Voorberg et al. (2015), skelnes der imidlertid sjældent mellem de to begreber i den internationale litteratur.

At begrebet har flere betegnelser, har bl.a. haft betydning for dette projekt, ved at der i den systematiske litteratursøgning er søgt på både co-creation og co-production, for at være sikker på at indfange alle relevante studier. Ellers det brede danske begreb 'samskabelse' anvendes i dette projekt, i overensstemmelse med ovenstående referencer. Civile aktører i lokalsamfundet kan således være *co-initiator*, hvilket betyder at de er initiativtageren for samarbejdet og er med til at sætte rammerne for dels samarbejdet, og dels udviklingen og implementeringen af indsatsen. De kan også være *co-designere*, hvilket indebærer, at de er med til at udforme den offentlige serviceydelse eller politik. Sidst kan de civile aktører indgå i samarbejdet som *co-implementors*, som vil sige at de udelukkende indgår i implementeringen af serviceydelserne, som er designet af de offentlige (Voorberg, Bekkers and Tummers, 2015).

7.2.3 Samskabelse kan ske på flere niveauer

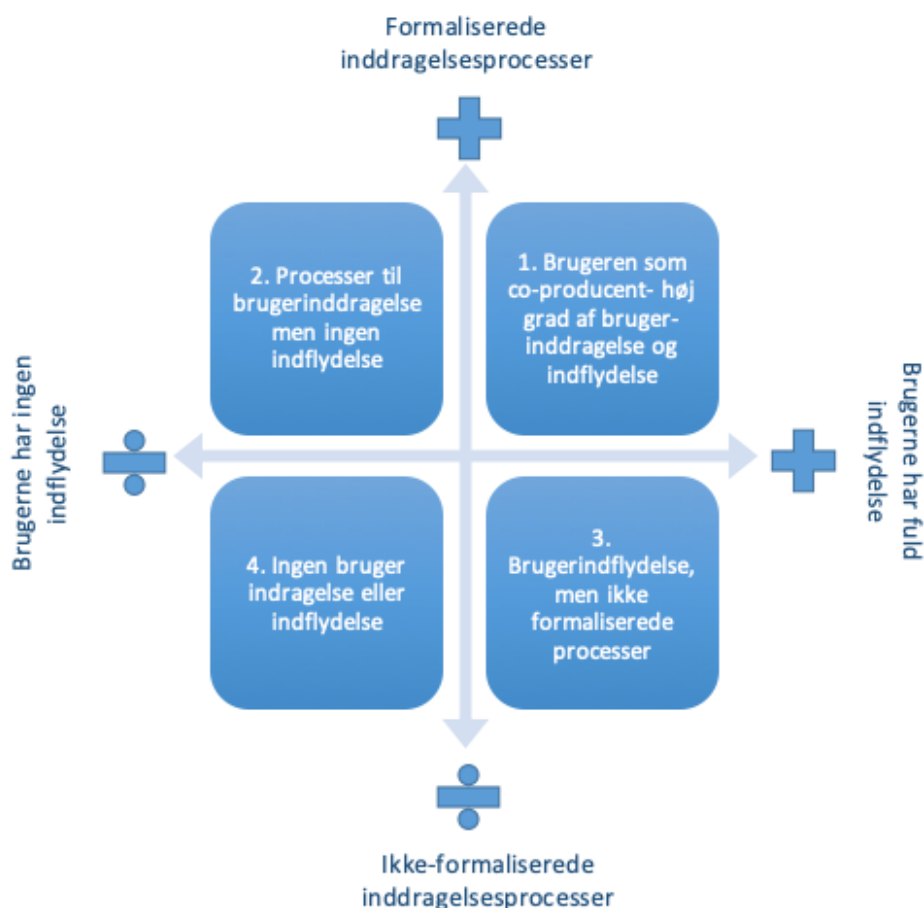
Samskabelse kan, ifølge Hanne Kathrine Krogstrup, ske på flere forskellige strukturelle niveauer, fra et internationalt niveau til et lokalt niveau. På det internationale niveau omhandler samskabelse et samarbejde mellem et netværk af organisationer, som eksempelvis når donorlande og modtagerlande samarbejder i forbindelse med udviklingsbistand. Dette internationale niveau kan, ifølge Krogstrup, karakteriseres som samskabelse på makroniveau (Krogstrup, 2017). Samskabelse på mesoniveau omhandler samarbejde mellem frivillige-, private- og offentlige organisationer eller et samarbejde mellem regeringen og interesseorganisationer (Krogstrup, 2017). Endeligt omhandler samskabelse på mikroniveau et samarbejde mellem det offentlige, som den ene part i samarbejdet, og borgere og brugere som den anden part, men hvor der også sker en inddragelse af lokalsamfundet. De forskellige niveauer kan have indflydelse på hinanden, og kan derfor ikke altid skarpt opdeles (Krogstrup, 2017).

7.2.4 Forskellige grader af brugerinvolvering- og indflydelse i samskabelsen

Ifølge Hanne Kathrine Krogstrup og Nanna Møller Mortensen er samskabelse en vidtrækkende proces, hvor det ikke kun handler om at indgå i dialog med borgerne og brugerne og f.eks. får stillet en række valgmuligheder til rådighed. Samskabelse handler derimod i højere grad om, at borgerne

og brugerne indgår med deres perspektiv som ligeværdige aktører i planlægningen, udviklingen, implementeringen og evalueringen af egne velfærdsydelser (Krogstrup and Mortensen, 2017). Dermed bliver inddragelse og indflydelse to centrale processer i samskabelsen, som tilsammen angiver graden af brugerinvolvering (Krogstrup and Mortensen, 2017). Involvering af borgerne og brugerne vil medføre en følelse af motivation, medansvar og ejerskabs overfor samarbejdet. Manglende involvering kan omvendt føre til, at borgerne og brugerne føler sig overset, og i mindre grad vil føle sig motiveret til at samarbejde og påtage sig ansvar (Krogstrup and Mortensen, 2017). Ydermere nævner de dét at der skabes en synergi mellem aktørernes forskellige inputs, perspektiver, forståelser, samt at samtlige aktører kan se en mening med samarbejdet, som betingelser der øger sandsynligheden for en vellykket samskabelsesproces (Krogstrup and Mortensen, 2017).

Som redskab til at vurdere graden af brugerinvolvering har de opstillet en idealtypisk model, som udgøres af graden formaliserede inddragelsesprocesser og graden af brugerens indflydelse. Se figur 4.

Figur 4: Brugerinvolvering illustreret med inspiration fra Krogstrup og Mortensens firefeltfigur (Krogstrup and Mortensen, 2017, p. 156)

Langs den vertikale akse angives borgernes eller brugernes grad af indflydelse, hvor dimensionen spænder fra ingen indflydelse til at have indflydelse. Langs den horisontale dimension angives om der eksisterer formaliserede processer til inddragelse af borgere eller brugere. Her går akse fra at der ikke eksisterer nogen formaliserede processer til, at der eksisterer formaliserede processer.

I det øverste hjørne, til højre, ses det første felt som angiver *“brugeren som co-producent - høj grad af brugerinddragelse og indflydelse”* (Krogstrup and Mortensen, 2017, p. 157). Her vil samskabelsen bære præg af, at der eksisterer formaliserede processer til inddragelse, og at borgeren eller brugeren rent faktisk også har en høj grad af indflydelse. Her sker en vidensdeling mellem organisationen og brugerne, og der udarbejdes nye forståelser i fællesskab. Det vil samlet set resultere i en høj grad af involvering, hvor borgerne som ligeværdige aktører, er med til at tilrettelægge, planlægge og evaluere indsatser. I det andet felt i øverste venstre hjørne *“eksisterer der processer til inddragelse, men ingen indflydelse”* (Krogstrup and Mortensen, 2017, p. 160). Her er der altså mulighed for at borgeren eller brugeren bliver inddraget, men ikke har nogen formaliseret indflydelse. Det kan ske, når borgernes meninger bliver hørt, men ikke har indflydelse på de beslutninger som træffes. Dette kan være en konsekvens af, at brugerinddragelse er blevet et mål i sig selv, hvilket ofte ses i samskabelseslitteraturen (Krogstrup and Mortensen, 2017). Således ses eksempler på, at der i en organisation findes formaliserede processer til inddragelse, f.eks. via råd hvor borgerne er repræsenteret, men hvor borgernes mening blot bliver hørt, og ikke giver anledning til ændring. Således er der tale om inddragelse, men reelt set ikke tale om indflydelse. Tredje felt, som ses i nederste højre hjørne, angiver at der sker *“brugerindflydelse, men at der ikke eksisterer formaliserede processer til inddragelse”* (Krogstrup and Mortensen, 2017, p. 161). Her har borgeren indflydelse, uden at der eksisterer formaliserede inddragelsesprocesser. Dette er ofte den inddragelse, der ses i ansigt-til-ansigt relationer mellem medarbejder og borger, og er således en vigtig form for involvering, da det giver mulighed for, at borgeren har indflydelse på- og involveres i beslutninger vedrørende eget hverdagsliv. Derudover kan denne involvering ske, ved at borgerne råber op, f.eks. via læserbreve, sociale medier eller pressen. I det fjerde og sidste felt sker der *“ingen brugerinddragelse eller indflydelse”* (Krogstrup and Mortensen, 2017, p. 162). Således eksisterer der ikke nogen formaliserede processer til inddragelse, og borgeren har heller ingen indflydelse i samarbejdet. Dermed er der en lav grad af involvering af borgerne eller brugerne i samarbejdet.

7.2.5 Relationen i samskabelse

En god relation mellem de forskellige samarbejdspartnere er forudsætning for et godt samarbejde i samskabelsesprocesser (Davy and Ågard, 2017). Samlet set benævnes relationskapacitet som; en organisations kapacitet til at håndtere og udvikle tillidsfulde relationer med samarbejdspartnere på alle niveauer i en organisation (Davy and Ågard, 2017). Centralt i begrebet er, at der udvikles tillidsfulde relationer og foregår en hensigtsmæssig kommunikation mellem de forskellige parter. Tillid anses således som et kerneelement i en god relation, da det får mennesker og organisationer til at hænge sammen. Det giver en fælles indstilling til samarbejdet, hvor de forskellige parter gensidigt ved, hvad den anden laver og hvordan den anden agerer. Der eksisterer således en gensidig afhængighed og forventninger om indfrielse af forpligtelser i samarbejdet (Davy and Ågard, 2017). Dermed er det vigtigt med en fælles planlægning og forventningsafstemning, så der undgås uoverensstemmelser, hvilket kan være med et at skabe mistillid i relationen, som besværliggør samarbejdet.

8.0 Systematisk litteratursøgning

Til besvarelsen af det første forskningsspørgsmål er der udført et systematisk review. Søgningen er bygget op omkring det første forskningsspørgsmål, som er:

Hvad viser studier om, hvad der er hæmmende og fremmende faktorer i forbindelse med samarbejdet mellem kommunen, borgerne og øvrige civile aktører i lokalsamfundet i udviklingen af sociale aktiviteter rettet mod at dække ældre borgeres sociale behov?

Det systematiske review har bidraget til at opnå en forståelse for, hvad der opleves som hæmmende og fremmende faktorer i samarbejdet mellem kommunen, borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet i udviklingen af tilbud rettet mod at dække de ældres sociale behov. Et systematisk review søger at identificere, vurdere og sammenfatte evidens inden for et givent område, som kan bidrage til at opnå viden om emnet, usikkerhed omkring fundene og anbefalinger til praksis og fremtidig forskning (Grant and Booth, 2009). Ved at lave et systematisk review har projektgruppen således opnået en forståelse for, hvad der allerede eksisterer af viden om aktørers oplevelse af fremmende og hæmmende faktorer i samarbejdet. Dette er anvendt til at udarbejde anbefalinger til kommunen, der skal bidrage til at forandre nuværende tilgang til samarbejdet, for derigennem at forandre tilgangen til forebyggelsen af social ensomhed blandt ældre. Derudover anvendes den viden, der opnås på baggrund af det systematiske review, som tidligere nævnt i afsnit 6.0, i den videre problembearbejdelse i forbindelse med udførelsen af de kvalitative interviews. Som led i planlægningen og udførelsen af den systematiske litteratursøgning er der udarbejdet en samlet søgeprotokol. En søgeprotokol er en struktureret og eksplicit plan for, hvordan studierne vil indsamles (Stenbæk and Jensen, 2007). I det følgende afsnit begrundes den systematiske litteratursøgning, der ligger til grund for det systematiske review. Dette for at øge gennemsigtigheden og validiteten af reviewet.

8.1 Valg af videnskabelige databaser

Til gennemførelsen af den systematiske litteratursøgning blev der udvalgt en række internationale videnskabelige databaser inden for fagområderne; sundhed og sociologi. Derudover blev der anvendt en tværfaglig database, da problemstillingen er tværfaglig.

De tre sundhedsvidenskabelige databaser var: Embase, PubMed og Cinahl. Embase og PubMed er store og alsidige databaser inden for sundhedsvidenskaben og indeholder primært biomedicinske - og sygeplejefaglige studier (Buus *et al.*, 2008; Elsevier, 2017). Cinahl er oprindeligt en sygeplejefaglig

database, men har udviklet sig til også at indeholde studier af bredere sundhedsfaglig karakter (Buus *et al.*, 2008). Disse er brugt til at afsøge den sundhedsfaglige vinkel på problemet og dets påvirkning på helbredet og folkesundheden. ProQuest er en tværfaglig database som bl.a. også indeholder sociologiske og samfundsfaglige studier. Den indeholder 23 forskellige databaser, herunder Sociological Abstracts, der indeholder studier om sociale interventioner (ProQuest, 2018). ProQuest blev valgt, da problemstillingen er tværfaglig og i høj grad retter sig mod sociologi og samfund, hvilket er relevant da forandringen skal ske i en social kontekst og har betydning for menneskers sociale liv. Selvom Sociological Abstracts er en integreret database i ProQuest, blev der alligevel udført en selvstændig facetsøgning i Sociological Abstracts, for at inkludere indekstermer der er med til at sikre præcision. Præcision dækker over at søgningen er så præcist på problemet som muligt, og med begrænset støj (Buus *et al.*, 2008). I ProQuest kan der ikke søges med indekstermer, hvorfor søgningen i denne database udelukkende bestod af fritekstord.

8.2 Facetsøgning

8.2.1 Valg af facetter og søgeord

På baggrund af det første forskningsspørgsmål blev der opstillet en facetsøgning indeholdende relevante søgeord. Søgeordene blev bl.a. fundet via relevante studiers keywords på baggrund af indledende kædesøgninger og skulle præcisere søgningen ved at identificere studier, der kunne bidrage til at besvare forskningsspørgsmålet. Facetsøgningen er med til at sikre systematik og overblik i søgningen, og gør det muligt at kunne gentage søgningen (Buus *et al.*, 2008). Der blev indledningsvist opstillet en initierende facetsøgning, som derefter blev tilpasset i hver af databaserne, ud fra de indekstermer der eksisterer i databaserne. Dette skyldes, at databaserne dækker forskellige fagområder og indeholder forskellige indekstermer jf. tidligere afsnit 8.1. Embase, PubMed og Cinahl er store databaser med mange indekstermer, og Sociological Abstracts er en mindre database, og har derfor et mere begrænset udvalg (Buus *et al.*, 2008; Elsevier, 2017; Aalborg Universitetsbibliotek, 2018). Hvorledes de opstillede facetter er bygget op i hver database, kan ses i søgebilaget (Bilag 1). Søgebilaget er på samme måde med til at øge gennemsigtigheden og muligheden for at gentage søgningen.

8.2.2 Facetsøgning

I alle databaser blev der lavet to forskellige søgninger, med to-fire facetter pr. søgning (Bilag 1). Denne strategi blev valgt, da problemfeltet om hæmmende og fremmende faktorer ved samskabelse, anses som værende komplekst samt et forholdsvis nyt fænomen. Derudover havde de forskellige

søgninger med kombination af forskellige facetter til formål, at nå ind til essensen af problemfeltet. En gennemgående facet for alle søgningerne var en facet indeholdende søgeord synonymt for “ældre”. Denne facet skulle bidrage til at indfange, at det er de ældre borgere, der er målgruppen for de indsatser der udvikles. I de fleste af søgningerne er facetten med ældre kombineret med en facet omhandlende “samarbejde” og en facet med “lokalsamfund”. På baggrund af projektets teoretiske referenceramme, forstås samarbejde som samskabelse, og da der skulle søges på engelsk i databaserne blev internationale begreber for samskabelse anvendt som synonymmer. Disse er “co-production” og co-creation (Voorberg, Bekkers and Tummers, 2015). I enkelte databaser, ProQuest, Sociological Abstracts og PubMed, blev der imidlertid også valgt at søge på direkte oversatte ord af samarbejde som “collaboration” og “cooperation”, da der ikke kom tilstrækkeligt med relevante hits ved at søge på “co-production” og “co-creation”. I en enkelt database, nemlig Cinahl, blev der kun søgt på “collaboration” og “cooperation”, da der ikke kom nogle hits ved at søge på “co-production” og “co-creation”. Ordet lokalsamfund blev oversat til “community” og blev valgt, da det skulle bidrage til, at de studier, som blev fundet, omhandlede samarbejdet i lokalsamfundet. For at inddrage dette, blev der i Cinahl og Embase suppleret med søgninger, hvor facetten “ældre” blev kombineret med søgeord relateret til lokalsamfund samt deltagelse og engagement. Dette for at opnå en høj genfinding, hvor der identificeres så mange studier som muligt (Buus *et al.*, 2008). Valget af synonymmer er afprøvet i alle databaser for at kunne afgøre præcisionen af de forskellige synonymmer, da for mange synonymmer kan skabe for stor genfinding. Genfinding dækker over at sikre at alle relevante studier fremsøges, hvilket kan betyde meget støj (Buus *et al.*, 2008). Selvom ord som “hæmmende” og “fremmende” faktorer og “udvikling” er centrale for problemformuleringen blev det valgt, at synonymmer for disse ord ikke skulle inkluderes i facetsøgningen. Dette for at undgå at miste relevante studier, da det blev det erfaret, at det indsnævrede søgningen for meget. Dog har hæmmende og fremmende faktorer været en væsentlig del af udvælgelsesprocessen, som vil blive beskrevet nærmere i følgende afsnit 8.3. For at sikre genfinding, hvor flest mulige relevante studier identificeres, er forskellige synonymmer i en facet kombineret med OR, og for at øge søgningens præcision, er der på tværs af facetterne kombineret med AND, hvilket indsnævre søgningen (Buus *et al.*, 2008).

8.3 Inklusion- og eksklusionskriterier

For at sikre systematik og stringens i udvælgelsen af relevante studier blev der opstillet inklusion- og eksklusionskriterier som kan ses i tabel 1. De to første kriterier for inklusion var, at målgruppen for indsatserne i studierne skulle være borgere over 65 år, da de er målgruppen for de aktiviteter, som

skal udvikles gennem samskabende processer. Andet inklusionskriterium var, at studierne skulle omhandle hæmmende og fremmende faktorer ved samarbejdet mellem forskellige aktører om at udvikle sociale aktiviteter til ældre, da det var essentielt for at kunne besvare forskningsspørgsmålet. Dette kriterium var yderligere særligt relevant, da ordene ikke indgik direkte i facetsøgningen og derfor ikke nødvendigvis indgik i alle fundne studier. Derudover blev der udelukkende inkluderet studier fra lande, der er sammenlignelige med Danmark for at øge overførbareheden, da samarbejdet mellem de forskellige aktører i høj grad er kontekstbestemt. Studierne skulle være på dansk, engelsk, svensk eller norsk, for at projektgruppen kunne læse og forstå studierne. Publikationsåret for studierne måtte være op til 10 år gamle, for at de kulturelle betingelser så vidt muligt stemte overens med de nutidige. Derudover havde projektgruppen opstillet et kriterium om, at studierne skulle være peer-reviewed, for at sikre studierne grundlæggende kvalitet. Peer-reviewed betyder, at studierne er gennemlæst og vurderet af aktive forskere inden for fagområdet (Buus *et al.*, 2008). Grundet at materiale i form af ledere, rapporter, bøger, Ph.d. afhandlinger ikke er peer-reviewed, har disse været ekskluderet fra den systematiske søgning, da kvaliteten således ikke er fagfællebedømt. Derudover har et eksklusionskriterium været studier, der omhandlede sygdom, havde fokus på borgerens fysiske behov eller fokus på specifikke subgrupper, såsom African American, krigsveteraner m.fl. Det sidste kriterium var, at studierne skulle leve op til projektgruppens egen kvalitetsvurdering af studierne på baggrund af kvalitetstjeklister fra Joanna Briggs Institute. Kvalitetsvurderingen beskrives nærmere i afsnit 8.5.

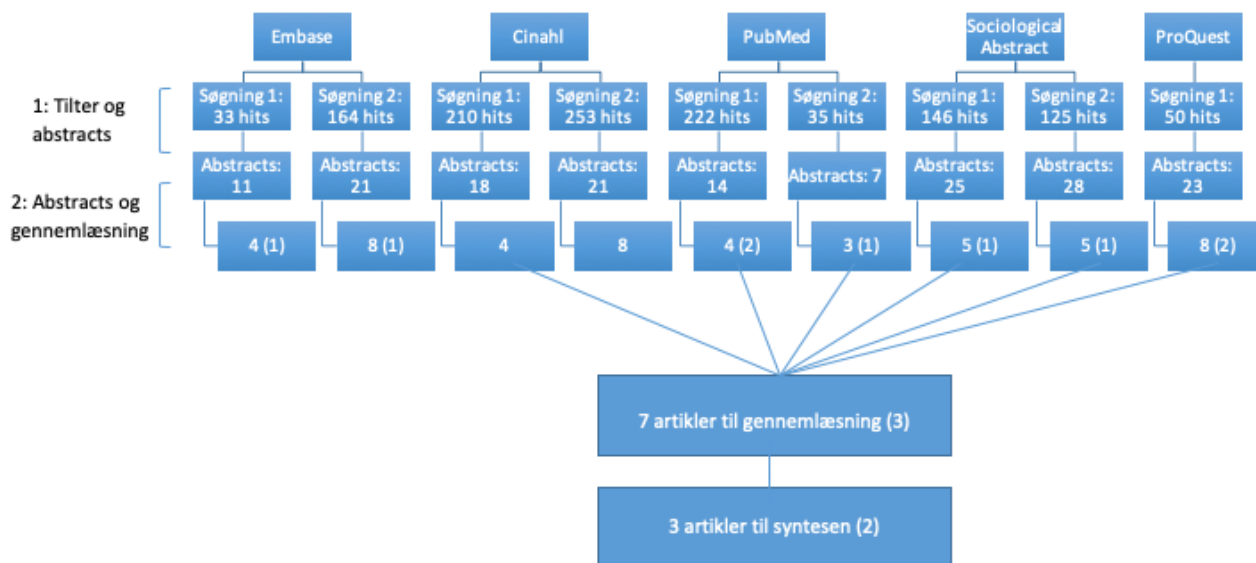
Inklusionskriterier	Eksklusionskriterier
Borgere over 65 år skal indgå i studiet	Ledere, rapporter, bøger, Ph.D afhandlinger
Skal omhandle indsatser målrettet ældre borgere	Studier der omhandler sygdom
Studier der omhandler, hvordan aktører oplever hæmmende og fremmende faktorer i forbindelse med samarbejde	Studier der udelukkende måler på borgernes fysiske behov
Sprog: Dansk, engelsk, svensk, norsk	Studier der specifikt handler om subgrupper, f.eks. African American, krigsveteraner m.fl.
Lande: Danmark og andre Skandinaviske lande og øvrige lande der er sammenlignelige med Danmark	Studier der ikke opfylder kvalitetskriterierne på baggrund af kvalitetstjeklister fra Joanna Briggs Institute
Studier der er publiceret mellem år 2009-2019	
Studier der er peer-reviewed	

Tabel 1: Oversigt over projektets in- og eksklusionskriterier

8.4 Udvælgelse af studier

Resultaterne fra de forskellige facetsøgninger resulterede i 1.238 hits (figur 5). Forud for udvælgelsen af studier har projektgruppen forsøgt at opnå en fælles forståelse for, hvilke studier der kan bidrage til at besvare forskningsspørgsmålet, ved at diskutere denne og inklusions-og eksklusionskriterierne. Dette for at projektgruppen blev bevidstgjort om egen forforståelse, samt for at undgå, at hvert medlem sad med forskellige forforståelser, hvilket kunne resultere i en forskelligartet udvælgelse.

Udvælgelsen af studierne skete i fire trin (figur 5). Første trin gik ud på at identificere alle relevante titler i hver søgning. I alt blev der identificeret 168 hits. En generel tendens var, at mange studier omhandlede særlige subgrupper, hvor overførbarheden til dette projekts målgruppe blev vurderet lav. Andet trin gik ud på, at gennemlæse abstract på de studier, hvor titlen var vurderet relevant. Her var der særligt fokus på, at studierne skulle omhandle samarbejde i udviklingen af indsatser, samt hæmmende og fremmende ved samarbejde. Dette konkrete inklusionskriterium resulterede i, at mange studier blev valgt fra, og efter gennemlæsning af abstracts var der 49 studier tilbage. Tredje trin gik ud på, at gennemlæse de 49 studier, med henblik på fortsat at vurdere, om de kunne bidrage til at besvare forskningsspørgsmålet og om de overholdt inklusions- og eksklusionskriterierne. Her blev der fravalgt en del studier, der ikke specifikt undersøgte samarbejdet mellem forskellige aktører. Derudover blev der fravalgt studier, der eksempelvis var baseret på web-community, da dette blev vurderet at ligge for langt fra projektets problemfelt. Denne proces resulterede i syv studier, som efterfølgende blev gennemlæst. Her blev fire studier ekskluderet, og i alt endte den systematiske søgning med tre studier, der skulle kritisk vurderes i forhold til om de kunne indgå i det systematiske review. I de første tre trin arbejdede projektgruppen i hver sin database i forbindelse med udvælgelsen af titler, relevante abstracts og gennemlæsning af studier. I fjerde trin, hvor studierne blev nøje gennemlæst og kvalitetsvurderet, arbejdede alle projektgruppemedlemmerne sammen om udvælgelsen for at sikre relevansen af de medtagne studier.

Figur 5: Flowchart over udvælgelsen af studier

8.5 Valg af tjeklister til vurdering af studiernes kvalitet

Kvalitetstjeklisterne fungerede som et redskab til den kritiske vurdering af studier, for at sikre systematik i vurderingen af studierne (The Joanna Briggs Institute, 2014). Vurderingen af kvaliteten af studierne var det sidste led i udvælgelsen. Der er anvendt tjeklister fra *Joanna Briggs Institute - The Joanna Briggs Institute Critical Appraisal tools for use in JBI Systematic Reviews* (JBI) (The Joanna Briggs Institute, 2014). Tjeklisterne fra JBI er alle valideret til kritisk at vurdere studier til evidensbaseret praksis i systematiske reviews (The Joanna Briggs Institute, 2014). Da forskellige studiedesigns har forskellige kvalitetskriterier, blev der udvalgt specifikke tjeklister, afhængigt af de udvalgte studiers design. To af de tre udvalgte studier, anvender et mixed-methods design, dvs. en kombination af kvalitative og kvantitative metoder. Til at besvare forskningsspørgsmålet blev kun den kvalitative del af studierne anvendt, hvorfor der blev valgt en tjekliste der vurderer kvaliteten af kvalitative studier (The Joanna Briggs Institute, 2017). Det resterende studie anvender et casestudie-design, der også baserer sig på kvalitative metoder, og hertil blev også valgt en tjekliste til kvalitative studier. De udfyldte tjeklister kan findes i bilag 2. I nedenstående tabel er de udvalgte studier til kritisk vurdering oplyst, hvilken tjekliste der anvendes, samt hvor de er placeret i bilag. Resultatet af den kritiske vurdering uddybes i analysen.

Titel (årstal)	Forfattere	Tjekliste
<i>Fostering Inter-Agency Collaboration for the Delivery of Community-Based Services for Older Adults</i> (2018)	Cathrine E. Tong, Thea Franke, Karen Larcombe & Joanie Sims Gould	JBIC Critical Appraisal Checklist for Qualitative Research (2017) (Bilag 2.1)
<i>Collaborative Partnership in Age-Friendly Cities: Two Case Studies from Quebec, Canada</i> (2014)	Suzanne Garon, Mario Paris, Marie Beaulieu, Anne Veil & Andréanne Laliberté	JBIC Critical Appraisal Checklist for Qualitative Research (2017) (Bilag 2.2)
<i>'What works here doesn't work there': The significance of local context for a sustainable and replicable asset-based community intervention aimed at promoting social interaction in later life</i> (2018)	Josephine M. Wildman, Nicole Valtorta, Suzanne Moffatt, Barbara Hanratty	JBIC Critical Appraisal Checklist for Qualitative Research (2017) (Bilag 2.3)

Tabel 2: Oversigt over udvalgte studier, forfattere og kritiske kvalitetstjekliste

9.0 Systematisk review

I den systematiske litteratursøgning blev der fundet, at der i perioden 2009-2019 er blevet udarbejdet tre studier, der har undersøgt fremmende og hæmmende faktorer relateret til samarbejdet mellem kommunen, borgerne og øvrige civile aktører i lokalsamfundet, i udviklingen af indsatser målrettet at dække de ældres sociale behov. De tre studier stammer fra databaserne PubMed, Cinahl, Sociological Abstract og Proquest.

9.1 Præsentation af studier

I følgende afsnit vil de tre udvalgte studier præsenteres med forfatter, nationalitet og formål. Derudover vil det kort forklares, hvad studierne resultater kan bidrage med i besvarelsen af det første forskningsspørgsmål, som efterfølgende vil indgå i en matrix over studierne, hvor også den kritiske vurdering indgår.

1. Fostering Inter-Agency Collaboration for the Delivery of Community-Based Services for Older Adults.

Studiet er udarbejdet af Cathrine E. Tong, Thea Franke, Karen Larcombe og Joanie Sims Gould i Canada (Tong *et al.*, 2018). Formålet med studiet er, at vurdere processen og omfanget af samarbejdet mellem ni interessenter fra fire lokalsamfundsbaseerede non-profit organisationer, i arbejdet med at levere serviceydelser til den ældre befolkning i et lokalområde. Studiet anvender begrebet “inter-agency collaboration”, hvilket skal forstås som et samarbejde, der kan opstå på både et “governmentalt” og lokalorganisatorisk niveau, og som kan involvere offentlige og private sektorer som partnere (Tong *et al.*, 2018). Dette projekts teoretiske referenceramme tager afsæt i begrebet samskabelse, som har en sammenlignelig beskrivelse af samarbejdet, som dette studie. Derfor vurderes studiet at være anvendeligt til at indgå i besvarelsen af, hvilke hæmmende og fremmende faktorer der kan være i samarbejdet mellem forskellige aktører. Studiet er en evaluering, der har et mixed methods design, hvor der er udført 17 dybdegående semistrukturerede interviews med ni forskellige aktører. De ni aktører var bl.a. en frivillighedskoordinator, en fitnessinstruktør, en lokalsamfunds aktivitetskoordinator, en senior kontaktperson samt en programassistent. Resultaterne fra de individuelle interviews samt de årlige resuméer vil bidrage til besvarelsen af det første forskningsspørgsmål.

2. Collaborative Partnership in Age-Friendly Cities: Two Case Studies From Quebec, Canada

Dette studie er skrevet af forskerne, Suzanne Garon, Mario Paris, Marie Beaulieu, Anne Veil og Andréanne Laliberté i Canada (Garon *et al.*, 2014). Formålet med studiet er, på baggrund af en realistisk evaluering, at forklare forhold der har betydning for samarbejdet i partnerskaber, samt faktorer der fremmer implementering af aktiviteter i et aldersvenligt område (age-friendly cities (AFC)). AFC bygger på en lokalsamfundsopbyggende tilgang, som er en omfattende proces, hvor interessenter fra det lokale område samles om at skabe aktiviteter, der skal bidrage til at forbedre de ældres livskvalitet.

Studiet er et casestudie, der fokuserer på en multiple-case analyse ved at inddrage to cases i evalueringen. Dataindsamlingen er baseret på mixed methods bl.a. i form af fokusgruppeinterviews med styrende komited medlemmer, dokumentanalyse og et spørgeskema om samarbejdet mellem de forskellige parter (Garon *et al.*, 2014). Da resultaterne fra dette studie bygger på en evalueringsrapport, som har fokus på, hvad der har virket og ikke virket i en samarbejdsproces mellem de forskellige parter i de forskellige cases, så kan resultaterne anvendes til at besvare, hvad der er fremmende og hæmmende i forhold til samarbejdet.

3. 'What works here doesn't work there': The significance of local context for a sustainable and replicable asset-based community intervention aimed at promoting social interaction in later life.

Studiet er udarbejdet af Josephine M. Wildman, Nicole Valtorta, Suzanne Moffatt, Barbara Hanratty, i 2018, i Newcastle, England (Wildman *et al.*, 2018). Formålet med studiet er, at udbygge den eksisterende evidens omhandlende co-production i værdibaserede lokalsamfundsinterventioner. Værdibaserede lokalsamfundsinterventioner beskriver de som; en intervention der bygger på at anvende værdier og ressourcer i lokalsamfundet, i udviklingen og implementeringen af interventioner. Dette gør de ved, at undersøge processen omkring implementeringen af en værdibaseret lokalsamfundsintervention, som benytter sig af mad-relaterede aktiviteter, kaldet "Come Eat Together" (CET), målrettet at forebygge social ensomhed og social isolation blandt ældre borgere. CET indbefatter bl.a. hjælp til indkøb, madlavningskurser, frokost-klubber, køkkenhavekurser, morgenmad-for-mænd m.m. (Wildman *et al.*, 2018).

Studiet anvender et casestudie-design med det formål at indfange konteksten omkring CET. De har udført individuelle semistrukturerede interviews med projektpartnere, ældre borgere, offentligt ansat personale samt frivillige. De har i alt interviewet 21 personer, henholdsvis otte borgere i alderen 70-86 år, fem frivillige, fire offentligt ansatte og fire projektpartnere, herunder én pub, én sportsklub, ét undervisningstilbud samt én lokal ejer af lokaler til fritidsaktiviteter (Wildman *et al.*, 2018). Alle

interviews analyseres ved hjælp af en tematisk analysestrategi, som endte ud i to centrale temaer. I studiet analyserer de, hvilke fremmende og hæmmende faktorer der kan være ved samarbejdet i CET-projektet, og studiet har derfor kunne bidrage til besvarelsen af det første forskningsspørgsmål.

9.2 Matrix

I det følgende vil studierne blive præsenteret i en matrix og efterfølgende indgå i en syntese, som skal føre til en besvarelse af det første forskningsspørgsmål. Det teoretiske udgangspunkt for matrixen og syntesen er Judith Garrad's model for en Review Matrix, der kan anvendes som redskab til at udarbejde en syntese over resultaterne (Garrard, 2006). I den nedenstående matrix analyseres de tre studier enkeltvis ud fra deres formål, design og metode, styrker og svagheder samt relevante resultater. Derefter vil studiernes kvalitet samles på tværs af matrixen og til sidst vil de relevante resultater, som er angivet i matrixen, samles i en tværgående resultatsyntese, med det formål at besvare det første forskningsspørgsmål.

Fostering Inter-Agency Collaboration for the Delivery of Community-Based Services for Older Adults.

Tong et al.
(2018)

Formål	Design/metode	Styrker og svagheder	Fremmende og hæmmende faktorer
At vurdere processen og omfanget af samarbejdet mellem ni interessenter fra fire lokalsamfundsbaseede organisationer, i arbejdet med at levere serviceydelser til den ældre befolkning i et lokalområde i Vancouver, Canada.	Studiet anvender mixed methods i form af både kvalitative individuelle semistrukturerede interviews, årlige samarbejdsresuméer og kvantitative surveys. Evalueringen forløber over en treårig periode Interview, en gang årligt, med ni civile aktører: En frivillighedskoordinator, en fitnessinstruktør, en lokalsamfunds-aktivitetskoordinator, en senior kontaktperson samt en programassistent.	Styrker: - Fokus på inddragelse af lokalsamfundet - Høj grad af gennemsigthed i metode og analyse. - Uddybet teoretisk referenceramme, der stemmer overens med dette projekts referenceramme. - Stringent anvendelse af teori. - Dybdgående kvalitative interviews, kombineret med årlige samarbejds-resuméer og kvantitative spørgeskemaer, der undersøger hæmmende og fremmende faktorer i forbindelse med et samarbejde mellem flere aktører over en treårig periode. - Undersøgelse der strækker sig over en treårig periode, hvilket bidrager til at opnå viden om et samarbejde over en længere periode. Svagheder: - Omhandler også de fysiske behov. - Omhandler ikke direkte samarbejdet mellem kommunen og andre aktører i civilsamfundet, men mere samarbejdet mellem forskellige civile aktører organisationer. - Mangler frafaldsanalyse, i forhold til de interviews der ikke anvendes i analysen - Indeholder ikke et direkte borgerspektiv, men primært samarbejdet mellem aktører	Faktorer der hæmmer samarbejdet: Fælles vision, effektiv kommunikation, tid til at opbygge relationer, deling af ekspertise, ideer og ressourcer og en stærk lederrolle. Faktorer der hæmmer samarbejdet: Misforståelse af opfattelsen af formålet med samarbejdet, at mødet ses som spild af tid, manglende deling af ressourcer og manglende organisatoriske ressourcer.

Collaborative Partnership in Age-Friendly Cities: Two Case Studies From Quebec, Canada

Garon et al.
(2014)

Formål	Design/metode	Styrker og svagheder	Fremmende og hæmmende faktorer
Formålet med studiet er, på baggrund af en realistisk evaluering, at forklare forhold der har betydning for samarbejdet i partnerskaber og faktorer, der fremmer implementering i et aldersvenligt område (age-friendly cities (AFC)).	Studiet er et casestudie, der fokuserer på multiple-case analyse ved at inddrage to cases i evalueringen. Dataindsamlingen er baseret på mixed methods bl.a. i form af otte fokusgruppeinterviews med styrende komite-medlemmer, varierende i antal (6-18 pers.) dokumentanalyse af flere forskelligartede dokumenter og et survey om samarbejdet.	Styrker: - Det er et casestudiedesign, hvor de anvender mange metoder. - Indfanger kompleksiteten der kan være i samarbejdet mellem flere aktører, ved at undersøge bredt. - Der inddrages både perspektiver fra de ældre, civile, private og offentlige aktører. Svagheder: - Omhandler fremme af ældres trivsel og livskvalitet og ikke direkte de ældres sociale behov. Svækker studiets overførbarehed, i forhold til anvendelsen i syntesen - Dele af metoden er ikke gennemsigtige, og validiteten kan derfor være sværere at vurdere.	Faktorer der fremmer samarbejdet: En fremmende faktor er en styringskomite i form af et kernenetværk af individer, som har rødder i lokalsamfundet En anden fremmende faktor er at samarbejdet tager udgangspunkt i en bottom-up tilgang, hvor de ældre selv er med til at identificere deres behov. En af casene i havde ikke inddraget de ældre, hvilket resulterede i at identificeringen af de ældres behov ikke stemte overens med de ældres egentlige behov. Det tog nærmere udgangspunkt i de offentlige organisationers agenda Faktorer der hæmmer samarbejdet: Samarbejdet blev besværliggjort ved manglende fælles mål. Uden et fælles mål, kunne det være svært at fastholde engagementet, fra de forskellige interessenter. Målet samt værdier og politikker i en case, blev nedskrevet i en aktionsplan, som guidede parterne i samarbejdet, hvilket viste sig at fremme samarbejdet.

What works here doesn't work there': The significance of local context for a sustainable and replicable asset-based community intervention aimed at promoting social interaction in later life. Wildman et al. (2018)				
Formål	Design/metode	Styrker og svagheder	Fremmende og hæmmende faktorer	
At udbygge den eksisterende evidens omhandlende co-production i værdibaseret lokalsamfundsinterventioner ved at undersøge processen implementeringen af en værdibaseret lokalsamfundsintervention, som benytter sig af målrettede aktiviteter, kaldet "Come Eat Together" (CET), målrettet at forebygge social ensomhed blandt ældre borgere.	Studiet er et case-studiedesign med 21 individuelle semistrukturerede interviews der blev afholdt mellem august 2017 og januar 2018. To projektpartnere blev interviewet over telefon, resten blev interviewet face-to-face. Deltagerne var: 8 ældre borgere (70-85 år, 5 kvinder og 3 mænd) 5 frivillige 4 medarbejdere 4 projektpartnere	Styrker: - At der interviewes flere forskellige aktører fra forskellige niveauer i samarbejdet. - Gennemsigtig og valid analyse, med relevante citater. - Dybdgående spørgsmål og svar Svagheder: - Det fremstår uklart hvorledes konteksten for CET er analyseret, foruden deres interviews med forskellige parter. - Risiko for at de som har takket ja til at deltage, er de ansatte, frivillige eller ældre borgere med flest ressourcer, og det mest positive perspektiv, hvorfor nogle udfordringer kan være overset.	Faktorer der fremmer samarbejdet: - Det er fremmende for samarbejdet, og projektets succes, hvis de ældre borgere inddrages tidligt i processen, for at kunne inddrage så mange ressourcer fra lokalsamfundet, som muligt. Dette er med til at sikre meningsfuldhed og bæredygtighed. Offentligt ansatte skal være villige til at lære af processen og af de ældre borgere, undervejs Frivillighed kan give særligt de ældre borgere en følelse af ikke at ligge samarbejdet til last, men i stedet bidrage med noget.	

9.3 Samlet vurdering af studiernes kvalitet

De tre udvalgte studier har sammenlignelige formål, som består i at undersøge processen omkring samarbejdet mellem forskellige aktører, både fra det offentlige og det civile perspektiv. Derudover har alle tre studier, jf. tidligere beskrevne inklusionskriterier (tabel 1), fokus på ældres sociale behov. Studiet af Garon et al. (2014) har dog et overordnet fokus på de ældres generelle trivsel, men er alligevel inkluderet, da det er tydeligt i studiet, at de ældres sociale behov hører under den generelle trivsel.

Overordnet anvender de tre studier forskellige begreber i teoretiseringen af samarbejdet, men har samme fokus på samskabende processer i samarbejdet mellem forskellige aktører. Derfor kan de anvendes i projektet til at analysere hæmmende og fremmende faktorer i samarbejdet mellem aktører.

Studierne af Tong et al. (2018), Garon et al. (2014) anvender mixed methods, men deres analyse er primært baseret på deres kvalitative individuelle- og fokusgruppeinterview. Det sidste studie af Wildman et al. (2018) anvender et casestudie-design, hvor der både analyseres ud fra konteksten og på interviews med aktører i samarbejdet. Et kriterium for udvælgelsen af studierne var, at de skulle undersøge fremmende og hæmmende faktorer for samarbejdet mellem kommunen, borgerne og øvrige civile aktører i lokalsamfundet, og dette resulterede i kvalitative studier, eller mixed-methods, hvilke har givet uddybende resultater, som syntesen er baseret på.

9.4 Syntese

På tværs af resultaterne fra de tre studier er der fremanalyseret tre temaer. De skal bidrage til en forståelse af hvad der, ifølge litteraturen, er fremmende eller hæmmende faktorer i samarbejdet mellem kommunen og øvrige civile aktører i lokalsamfundet i udviklingen af tilbud rettet mod at dække de ældres sociale behov. Temaerne er fremanalyseret på baggrund af en kvalitativ langsgående analyse af alle studierne og herefter en tværgående analyse af de hæmmende og fremmende faktorer, som er fremanalyseret i de langsgående analyser. Syntesen består således af de fremanalyserede temaer, og er derudover et udtryk for en horisontsammensmeltning mellem projektgruppens for forståelse og studierne resultater. De tre temaer er præsenteret i nedenstående tabel 3. Derudover ses en oversigt over, hvilke studier der har bidraget til at generere temaet, og som dermed vil anvendes til at bearbejde temaet i efterfølgende syntese.

Gennemgående temaer		Studier der belyser temaet
1	Tidlig involvering af de ældre fremmer samarbejdet	Tong et al. 2018, Garon et al. 2014, Wildman et al. 2018
2	At aktørerne har en fælles vision, er fremmende for samarbejdet	Tong et al. 2018, Garon et al. 2014, Wildman et al. 2018
3	Organisering af samarbejdet er fremmende for samarbejdet	Tong et al. 2018, Garon et al. 2014, Wildman et al. 2018

Tabel 3: Oversigt over temaerne, der er fremanalyseret på baggrund af de udvalgte studier.

Tema 1: Tidlig involvering af de ældre fremmer samarbejdet

På baggrund af de tre studier af henholdsvis Garon et al. (2014), Wildman et al. (2018) og Tong et al. (2018) fremstår tidlig involvering af de ældre som en væsentlig faktor, når samarbejdet skal fremmes mellem aktørerne i udviklingen af sociale aktiviteter til ældre.

I studiet af Garon et al. (2014) forholder de sig til den tidlige involvering af ældre som en del af en bottom up tilgang, hvor de ældre selv er med til at identificere deres behov relateret til aktiviteter, er en af de faktorer der fremmer samarbejdet (Garon *et al.*, 2014). Som et led i bottom up tilgangen, fremhæver de, at de ældre borgere skal konsulteres helt fra processens begyndelse, da det kan bidrage til, at der introduceres ideer, som ellers ikke ville være kommet frem. I et af de to cases i studiet, havde de ikke inddraget de ældre borgere i udviklingen af indsatser. Det resulterede i, at identificeringen af de ældres behov ikke stemte overens med de ældres egentlige behov, men i stedet tog udgangspunkt i de offentlige organisationers agenda (Garon *et al.*, 2014). De andre to studier finder ligesom Garon et al. (2014), at tidlig involvering af de ældre fremmer samarbejdet mellem aktørerne. I studiet af Wildman et al. (2018) finder de, at det er fremmende for samarbejdet, at de ældre borgere er med til at planlægge de aktiviteter, der implementeres og herigennem kan være med til at bestemme aktiviteternes indhold. Medtages de ældre borgere ikke i processen fra starten, kan det ifølge studiet af Wildman et al. (2018), resultere i manglende engagement i samarbejdet, eller at de ældre fravælger samarbejdet helt. Desuden forklarer flere offentligt ansatte i interviewene, at det fremmer samarbejdet, hvis de ældre føler sig ligeværdige i implementeringen af aktiviteterne (Wildman *et al.*, 2018). Derudover finder studiet, at det er vigtigt for samarbejdet, at offentlige instanser er villige til at lære af de ældre borgere undervejs i udviklingen og implementeringen, samt at fokus er på den konkrete kontekst for aktiviteterne, for at sikre at de er meningsfulde for borgerne (Wildman *et al.*, 2018). Det tredje studie af Tong et al. (2018) finder det ligeledes positivt for samarbejdet, hvis de ældre borgere involveres i udviklingen af aktiviteterne. Her nævner de, at

villighed til at anvende hinandens ekspertise, ideer og ressourcer er væsentligt for et vellykket samarbejde, og at det kan besværliggøre samarbejdet, hvis viljen til at dele og drage nytte af hinanden som partnere, ikke er til stede (Tong *et al.*, 2018).

På baggrund af resultaterne fra de tre studier, er tidlig involvering af ældre borgere fremmende for samarbejdet mellem aktørerne. Det får de ældre til at føle ligeværdighed i samarbejdet og det styrker aktiviteterne ved, at de bliver mere meningsfulde, til gavn for både de ældre og det offentlige. Den tidlige involvering af de ældre borgere muliggør, at aktiviteterne stemmer overens med de behov som de ældre har og derudover føler de ældre at deres viden, erfaringer, ideer og ressourcer efterspørges af kommunen, i udviklingen af aktiviteterne. Dermed kan den tidlige involvering bidrage til at de ældre føler sig anerkendte og ligeværdige i samarbejdet, da de kan opleve at deres ekspertise kan bruges og at de bidrager på lige vilkår med kommunen. Omvendt kan manglende involvering betyde lavere engagementet og deltagelse blandt de ældre. Såvel som at tidlig involvering kan ses som et symbol på ligeværdighed, så kan manglende involvering derfor anses som et symbol på det modsatte. Foruden risikoen for at de ældre føler sig uvelkomne, så kan den lave deltagelse og engagement få betydning for, at de ældres behov ikke identificeres pga. de ældre ikke er med i udviklingen. Det betyder, at de ældres viden, erfaringer og ideer ikke anvendes i udviklingen af aktiviteterne, hvorfor der er risiko for, at de bliver mindre meningsfulde. At de ældre ikke involveres tidligt i processen kan derfor hæmme samarbejdet ved at de ældres engagement falder, dels pga. at de ikke føler sig som en ligeværdig partner og dels fordi at aktiviteterne ikke føles meningsfulde at deltage i eller arbejde med som frivillig, fordi at de ikke har været med i idegenereringen.

Tema 2: At aktørerne har en fælles vision er fremmende for samarbejdet

Af de tre studier af henholdsvis Garon *et al.* (2014), Wildman *et al.* (2018) og Tong *et al.* (2018) fremanalyseres det, at det er fremmende for samarbejdet, at aktørerne har en fælles vision for samarbejdet om udviklingen af sociale aktiviteter til ældre. Det kommer til udtryk i studiet af Tong *et al.* (2018), hvor de finder, at det er vigtigt, at der etableres en fælles vision mellem de forskellige aktører i samarbejdet (Tong *et al.*, 2018). I studiets udvalgte case var der en fælles vision om, at forbedre lokalområdet for de ældre borgere, ved at dele ressourcer, aktørerne imellem og dermed tilbyde bedre muligheder for aktiviteter til de ældre borgere. Omvendt var manglende enighed og forståelse af samarbejdets vision og mål hæmmende for samarbejdet (Tong *et al.*, 2018). I studiet af Garon *et al.* (2014) finder de også, at samarbejdet blev besværliggjort ved manglende fælles vision.

For et vellykket samarbejdet, blev det fundet vigtigt, at samarbejdspartnere arbejder frem mod et fælles mål, da det ellers kan være svært at fastholde engagementet, fra de forskellige interessenter. I en af studiets cases havde centrale aktører nedskrevet fælles mål, værdier og politikker, hvilket viste sig at styrke samarbejdet. Hvad angår parternes engagement og fastholdelse, så finder studiet af Wildman et al. (2018) ligeledes, at det kan afhænge af, om parterne føler at de får et udbytte af samarbejdet hver især.

På baggrund af ovenstående resultater fra de tre studier, så er aktørernes fælles vision fremmende for samarbejdet om aktiviteter målrettet at dække de ældres sociale behov. At aktørerne har en fælles vision kan ud fra studierne bl.a. forstås som, at de har et fælles mål med aktiviteterne, f.eks. at forbedre lokalområdet. Omvendt kan det være hæmmende for samarbejdet, hvis aktørerne ikke har samme vision for samarbejdet, da det risikerer at nedbringe engagementet og fastholdelsen af aktører. Aktørerne skal derfor føle, at det giver mening for dem at deltage, samt at det giver mening for dem, at de er flere om at løfte opgaven, men samtidig også at de hver især får et udbytte af samarbejdet. At de sammen formulerer en fælles vision, som alle aktørerne er enige i, kan på den måde sikre, at alle aktører får et udbytte som de er tilfredse med og som gavner indsatsen. Dermed mindskes risikoen for at skabe interessekonflikter, hvor nogen har individuelle visioner og skjulte agendaer, som kan hæmme samarbejdet mellem aktørerne.

Tema 3: Organisering af samarbejdet er fremmende for samarbejdet

Med udgangspunkt i de tre studier af henholdsvis Garon et al. (2014), Wildman et al. (2018) og Tong et al. (2018) fremstår organiseringen af samarbejdet, som endnu en fremmende faktor i forhold til at fremme samarbejdet mellem aktørerne.

I studiet af Garon et al. (2014) finder de, at en nedsættelse af en styringskomite i form af et kernenetværk af individer, som har rødder i lokalsamfundet, ser ud til at fremme samarbejdet. I studiet nævner de, at det kan være interessenter fra det kommunen, politikere samt lokale organisationer. I et af studiets cases blev der ikke udpeget en bestyrer i komitéen, hvilket gav problemer i forbindelse med at fastlægge og opretholde et fælles mål, som besværliggjorde samarbejdet i udviklingsfasen (Garon *et al.*, 2014). I den anden af studiets cases havde centrale aktører sammen udarbejdet en aktionsplan, som guidede aktørerne i samarbejdet, og det resulterede i et styrket samarbejde mellem aktørerne.

I studiet af Tong et al. (2018) pointerer de ligeledes betydningen af en stærk lederrolle, da denne spiller en central rolle i forhold til koordineringen og samarbejdet mellem aktørerne. Rollen som

leder kræver et stort arbejde, og derfor identificeres manglende organisatoriske ressourcer som en barriere i forhold til muligheden for at stille en ledende koordinator til rådighed.

Derudover nævner de, at effektiv kommunikation bør etableres fra samarbejdets begyndelse (Tong *et al.*, 2018). Dette er med til at sikre, at alle parter kan svare på spørgsmål som; hvem de er, hvad formålet er, hvad der skal gøres mv., hvilket øger deltagernes entusiasme og minimerer forvirring (Tong *et al.*, 2018). Den effektive kommunikation består af ansigt-til-ansigts-møder, som bidrager til at skabe relationer mellem aktørerne. Derudover er det med til at sikre sparring og definering af aktørernes roller i samarbejdet. Ved ikke at holde møder regelmæssigt, hvor der etableres relationer, forståelser og læring, kan møderne ses som et spild af tid og reducere deltagernes entusiasme i samarbejdet (Tong *et al.*, 2018).

Derudover finder de, at det er vigtigt at styrke relationerne mellem lokalsamfund og organisationer, da det vil bidrage til mindre modstand mod forandring samt til udviklingen og implementeringen af vedvarende og bæredygtige initiativer. Endvidere fremhæver de, at det kan tage tid at opbygge relationer. Jo længere tid der går jo mere tillid opbygges der, og omvendt kan denne manglende tid ses som hæmmende for samarbejdet (Tong *et al.*, 2018). At relationsdannelse mellem aktørerne er fremmede for et succesfuldt samarbejde, finder studiet af Wildman *et al.* (2018) også. Her identificeres borgernes tillid og åbenhed over for projektet, som fremmede samarbejdet, da særligt tilliden til det offentlige kunne være beskadiget af de ældre borgeres tidligere erfaringer (Wildman *et al.*, 2018).

På baggrund af resultaterne fra studierne, så fremstår organiseringen af samarbejdet, som en fremmede faktor for samarbejdet. Organiseringen indebærer bl.a., at der bliver nedsat en styringskomité, der nedskriver en aktionsplan med en vision og nogle mål, som alle aktører er enige i. Derudover indebærer det, at der bliver udvalgt en stærk lederrolle, som er ansvarlig for at koordinere samarbejdet og har overblik over de forskellige involverede parter og aktiviteter. Ydermere er fastlagte og regelmæssige møder fremmede for, at entusiasmen blandt aktørerne opretholdes. At samarbejdet er organiseret, sikrer at rollefordelingen er tydelig, hvor lederrollen og styringskomiteen kan opretholde de fælles mål og dermed undgår, at aktørerne styrer i forskellige retninger og hæmmer samarbejdet. Dermed er lederrollen og styringskomiteen ansvarlige for, at aktørerne påmindes om samarbejdets fælles vision, som i tema 2, blev fundet at være en fremmede faktor for samarbejdet. Et andet aspekt der skal være organiseret, er kommunikationen fra leder og styringskomité og ud til de øvrige aktører, men også aktørerne imellem. Det styrker bevidstheden om det fælles mål og rollefordelingen af 'hvem gør hvad' og ikke mindst relationsdannelsen, der skaber mulighed for sparring, åbenhed og tillid mellem aktørerne. Derfor er kommunikationen også et

aspekt, der skal organiseres i samarbejdet som bidrager positivt til at fremme det gode samarbejde mellem aktørerne. Dette stiller krav til, at der bliver sat tid og ressourcer af til at organisere samarbejdet allerede ved begyndelsen af processen, da der ved manglende koordinering og styring, er risiko for at aktørerne ikke har samme forståelse og entusiasme for formålet med samarbejdet, at der kan opstå forvirring og de arbejder i forskellige retninger, at relationerne mellem aktørerne ikke bliver styrket, hvilket kan føre til manglende fremdrift og få entusiasmen til at falde blandt aktørerne.

10.0 Kvalitativ undersøgelse

Projektets kvalitative undersøgelse består overordnet af to delbesvarelser der besvarer henholdsvis første og anden del af projektets andet forskningsspørgsmål, der lyder således:

Hvordan samarbejder x-kommune med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet i udviklingen af sociale aktiviteter rettet mod at dække ældre borgeres sociale behov, og hvilke faktorer oplever aktørerne som fremmende og hæmmende for samarbejdet?

Første delbesvarelse har bidraget med en kortlægning af, hvordan kommunen samarbejder med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet i udviklingen af sociale aktiviteter rettet mod at dække de ældres sociale behov.

Anden delbesvarelse har bidraget med viden om, hvilke faktorer kommunens medarbejdere og de øvrige aktører finder fremmende og hæmmende for samarbejdet.

Delbesvarelserne er blevet genereret på baggrund af de samme data, hvorfor dataindsamlingen og begrundelser og valg i forbindelse hermed, er den samme. Derfor vil de følgende afsnit tage udgangspunkt i metodeovervejelser for hele den kvalitative undersøgelse. Der hvor der er forskel i bearbejdningen i de to delbesvarelser er i analysestrategien, som vil ekspliciteres i afsnit 10.6.

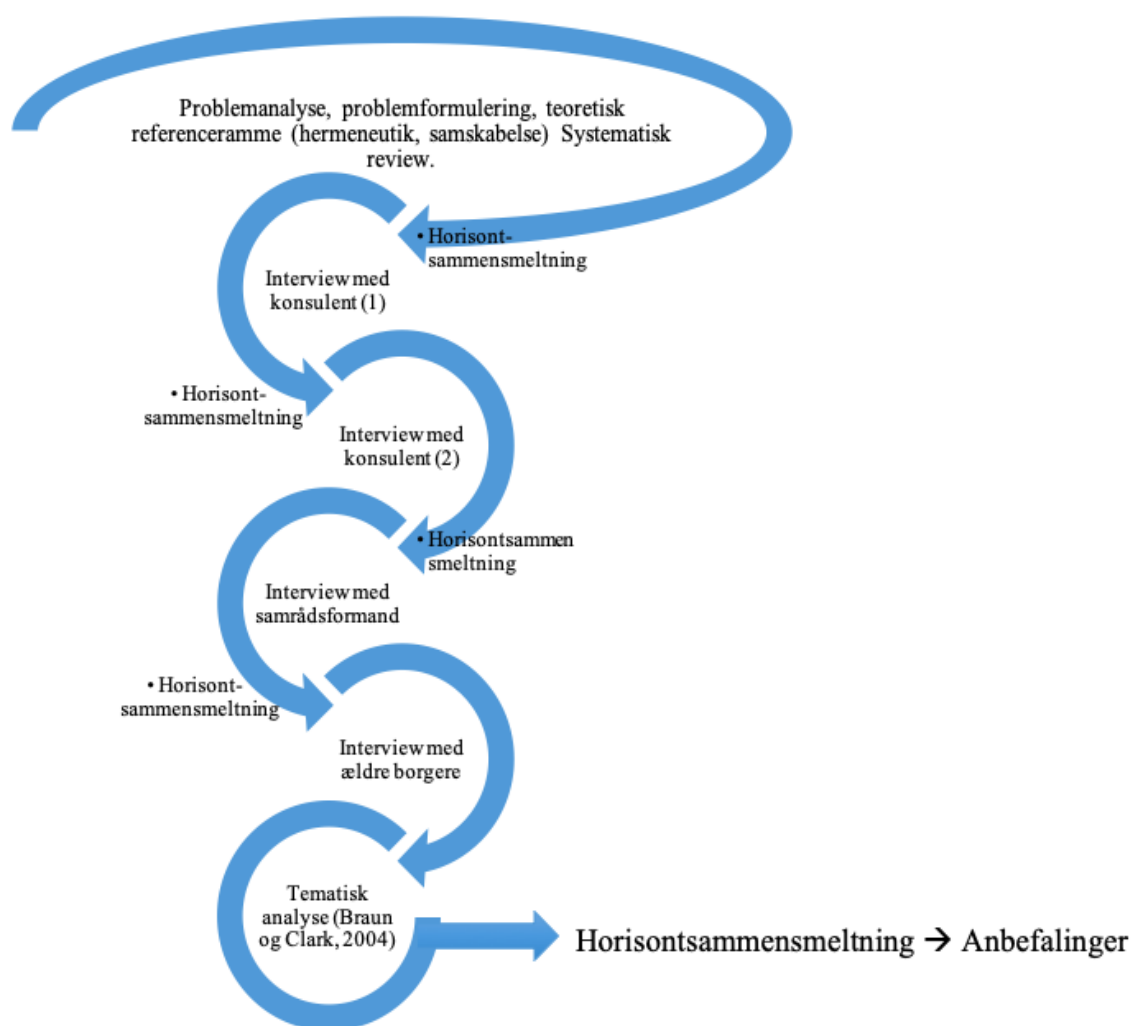
Baggrunden for dataindsamlingen

Formålet med projektet er som beskrevet at udarbejde anbefalinger til kommunen, som har til hensigt at forandre måden hvorpå, kommunen i praksis samarbejder med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet. For at kommunens anbefalinger tager udgangspunkt i andre perspektiver end deres eget, så valgte projektgruppen informanterne ud fra en økologisk tilgang, for at få indsigt i perspektiver fra aktører på alle niveauer i samarbejdet. Derudover var det ud fra en samskabelses tankegang også centralt, at borgere og øvrige civile aktører indgik på lige fod med kommunen. Som informanter til den kvalitative undersøgelse er der derfor valgt to konsulenter fra ældreforvaltningen i x-kommune, en samrådsformand og tre ældre borgere, hvoraf to af dem arbejdede som frivillige på et aktivitetscenter. Begrundelsen for at der var to konsulenter fra kommunen er, at den ene primært koordinerer samarbejdet med frivillige og den anden beskæftiger sig med forebyggelse af ensomhed blandt ældre. Dermed har de kunnet bidrage med forskellige erfaringer vedrørende samarbejdet med frivillige, frivillige organisationer, konkrete indsatser i kommunen m.m. Interviewene med konsulenterne fra x-kommune og formanden fra et lokalt samråd i x-kommune er afholdt som individuelle interviews, mens de tre ældre borgere er interviewet i et

fokusgruppeinterview. Dette vil begrundes og præsenteres yderligere i de følgende afsnit, hvor metodeovervejelserne for de individuelle interviews vil præsenteres først (afsnit 10.1) efterfulgt af de metodiske overvejelser for fokusgruppeinterviewet (afsnit 10.2).

Den hermeneutiske spiral i den kvalitative undersøgelses vidensgenerering

Den viden der er genereret i den kvalitative undersøgelse, er genereret på baggrund af informanternes erfaringer og oplevelser i interviewene og er, jf. projektets videnskabsteoretiske positionering inden for den filosofiske hermeneutik, løbende blevet en integreret del af projektets forforståelse. Projektgruppens nye forståelseshorisont er derfor udvidet løbende på baggrund af interviewene. Sammen med besvarelsen fra det systematiske review er denne nye forståelseshorisont blevet inddraget i bearbejdningen af projektgruppens anbefalinger til kommunen, som projektet har udarbejdet. Den hermeneutiske spiral er visualiseret i figur 6.

Figur 6: Den hermeneutiske spiral som den udspiller sig i den kvalitative undersøgelse.

10.1 Individuelle semistruktureret interview

10.1.1 Formål

Det individuelle interview som dataindsamlingsmetode giver, ifølge Kvale og Brinkmann (2009), mulighed for at få indblik i subjektets forståelse af den situation som han/hun befinder sig i. De individuelle interview har derfor givet projektgruppen mulighed for at få indblik i, hvordan informanterne hver især og uafhængigt af hinanden, oplever samarbejdet mellem kommune, borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet.

10.1.2 Dataindsamlingsmetode

Der er udarbejdet en interviewguide til hver af de tre individuelle interviews, for at tilpasse spørgsmålene til informanternes forskellige forudsætninger for, at kunne udtale sig om problemstillingen. Dette er prioriteret på baggrund af Tove Thagaards (2004) tilgang til kvalitative interviews, hvor hun pointerer vigtigheden af, at spørgsmålene er specifikke i forhold til informanten, og ikke er for abstrakte og generelle. Dette for at øge sandsynligheden for at informanten forstår spørgsmålene og besvarer dem relevant (Thagaard, 2004).

Projektets interviewguides til de tre individuelle interviews har alle bygget op omkring en semistruktureret form, hvor der har været udarbejdet en række temaer, forskningsspørgsmål og interviewspørgsmål, men hvor rækkefølgen af spørgsmål kan ændres undervejs (Bilag 4). Derudover blev der formuleret en række opfølgende spørgsmål. Ifølge Tanggaard og Brinkmann (2015) er det semistrukturerede interview karakteriseret af en åbenhed og fleksibilitet, og hvor det er muligt både at stille de spørgsmål, som er nedskrevet a priori, men også at forfølge nye temaer, der dukker op undervejs i interviewet (Tanggaard and Brinkmann, 2015). Ved at projektgruppen har bygget interviewene op omkring en semistruktureret form, har det derfor givet interviewer muligheden for at spørge eksplorativt til informantens opfattelse af samarbejdet mellem kommunen og de civile aktører. Samtidig har interviewer haft mulighed for at styre interviewet i retning af temaerne, hvor spørgsmålene bærer præg af projektgruppens forforståelse. Forforståelsen er bragt således i spil, både før, under og efter hvert enkelt interview.

10.1.3 Sampling

Rekrutteringen til de individuelle interviews er foregået ved henholdsvis snowball metoden og convenience sampling. Snowball metoden indebærer, at rekrutteringen sker ved at deltagere indvilliger i at videresende efterspørgslen videre til andre mulige deltagere (Thagaard, 2004). Convenience sample er, ifølge Thorne (2008), en sample metode, hvor informanten udvælges ud fra,

hvad der kan lade sig gøre, i forhold til den viden der søges. Kontakten til den ene konsulent i x-kommune (konsulent 1) er skabt på baggrund af, at en af projektgruppemedlemmerne arbejder i ældreforvaltningen i x-kommune, hvor hun derigennem har fået kontakt til konsulenten. Konsulent 1 anbefalede projektgruppen også at benytte en anden konsulent i x-kommune, der arbejder med indsatser rettet mod ensomhed blandt ældre, hvorfor hun blev kontaktet og rekrutteret til et interview. Hende kalder projektgruppen 'konsulent 2'. Formanden i et af de lokale samråd i x-kommune er rekrutteret på baggrund af, at projektgruppen fandt en liste med de lokale samråd i x-kommune, hvor samrådene og dertilhørende formænd, er præsenteret. Et antal af formændene i de mindre lokalområder blev kontaktet, hvoraf der var én, der ønskede at deltage. Ham kalder projektgruppen 'samrådsformanden'.

10.1.4 Udarbejdelsen af interviewguide og udførelse af interview

Forud for interviewet, samt som afslutning på interviewet, blev der afholdt en briefing og en debriefing. Briefing indebærer, at informanten informeres om formålet og rammerne for interviewet, mens debriefingen er en afrunding på interviewet, hvor informanten har mulighed for at tilføje yderligere kommentarer og fortælle, hvordan det har været at deltage (Kvale, S. og Brinkmann, 2009). Under briefing blev der desuden fortalt om de juridiske og etiske krav til projektgruppen, såsom tavshedspligt, anonymisering og at der ikke fandtes rigtige eller forkerte svar. Se indhold for briefing og debriefing i interviewguiden i bilag 4.

Som tidligere beskrevet er der udarbejdet en individuel interviewguide til hver af interviewene (Bilag 4). De er alle bygget op som en todelt 'blandet tragtmodel'. Ifølge Halkier (2015), den blandede tragtmodel en interviewmetode, hvor interviewet typisk starter eksplorativt og undervejs får en strammere styring, som understøtter, at problemformuleringen kan besvares. Dette for at projektgruppen har haft mulighed for at få indsigt i temaer, som forforståelsen ikke indeholder, og dermed, i tråd med projektets videnskabsteoretiske position, at opnå en ny forståelseshorisont. At projektets interviewguide er en todelt blandet tragtmodel vil sige, at projektgruppen har lavet en blandet tragtmodel inden for hver af de to temaer som findes i interviewguiden. Dvs. at der f.eks. inden for det første tema om, hvordan kommunen samarbejder med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet først er blevet spurgt eksplorativt og efterfølgende mere styret i retning af at kunne svare på forskningsspørgsmålet. Det samme er gjort i tema 2.

Interviewguiden blev opbygget i et skema med inspiration fra Kvale og Brinkmanns (2009) model for opbygning af en interviewguide med henholdsvis tema, forskningsspørgsmål, interviewspørgsmål og evt. supplerende spørgsmål.

10.2 Semistruktureret fokusgruppeinterview

10.2.1 Formål

Der er afholdt et fokusgruppeinterview med tre ældre borgere. Dette for at opnå indsigt i de ældre borgeres oplevelser, tanker og erfaringer om samarbejdet med kommunen, andre borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet. Formålet var, på baggrund af fokusgruppeinterviewet, at genere viden om, hvordan de ældre borgere sammen oplever samarbejdet samt hvilke faktorer de oplever som fremmende og hæmmende for samarbejdet.

10.2.2 Dataindsamlingsmetode

At borgerperspektivet på samarbejdet genereres på gruppeniveau, er valgt med det formål at give borgerne en mulighed for at inspirere hinanden, at kunne diskutere med hinanden hvordan de oplever selv at indgå i et samarbejde, samt hvordan de oplever, at ældre borgere generelt indgår i samarbejdet med civile aktører i lokalsamfundet og kommunen. Med et fokusgruppeinterview er der, ifølge Bente Halkier (2015), deslige mulighed for at deltagerne forskellige oplevelser og forståelser skaber en ny samlet viden, idet den viden der bliver skabt, er afhængig af konteksten og det dynamiske samspil mellem deltagerne, moderator og co-moderator (Halkier, 2015). Det var projektgruppens forforståelse, at det for nogle ældre borgere kunne virke abstrakt og nervepirrende at blive interviewet af en specialegruppe fra universitetet om et lidt bredt fænomen, som samarbejdet med kommunen og lokale aktører kan være. Derfor ønskede projektgruppen at sammensætte en gruppe ældre borgere, som både var frivillige og brugere af de sociale aktiviteter. Dette for at de ældre borgere gennem interaktionen i fokusgruppeinterviewet kunne skabe en uformel stemning, og at for de kunne inspirere hinanden og støtte hinanden til at komme med nuancerede perspektiver, fra både et frivilligt perspektiv og et brugerperspektiv.

10.2.3 Sampling

Til det semistrukturerede fokusgruppeinterview ønskede projektgruppen at rekruttere ældre borgere, der boede for sig selv, da projektgruppen afgrænser sig fra indsatser rettet mod ældre borgere, der bor på en institution, da de vurderes at være betingede af andre organisatoriske, fysiske, psykiske og sociale omstændigheder. Dernæst er samplingen sket med udgangspunkt i en

kombination af snowball metoden og convenience sampling, ligesom i samplingen til de individuelle interviews. Alle de ældre borgere kommer på det samme aktivitetscenter, har de et forudgående kendskab til hinanden, hvilket kan have betydning for interaktionen. Ifølge Halkier (2015) vil personer, der kender hinanden på forhånd, kunne tale mere frit, idet de er blandt personer de føler sig trygge ved, og kender hinandens reaktionsmønstre.

Konkret blev der taget kontakt til et aktivitetscenter i Region Nordjylland. Det er et dagtilbud for ældre borger, der bor i eget hjem. Projektgruppen har anvendt en medarbejder på aktivitetscentret som gatekeeper, som så har henvendt sig til en række ældre borgere på aktivitetscentret og forhørt sig om, hvorvidt de havde lyst til at deltage i fokusgruppeinterviewet. Gatekeeperen havde forud for rekrutteringen modtaget grundig information om projektets formål, samt fokusgruppeinterviewet formål og omfang, så dette kunne videreformidles til de ældre borgere. Projektgruppen ønskede tre-fem ældre borgere, det et større antal kunne virke overvældende og dermed ville der være risiko for at nogle borgere ville holde sig tilbage. I samarbejde med gatekeeperen blev der rekrutteret tre ældre borgere, hvoraf to af dem både var frivillige og brugere af aktivitetscentret, mens den tredje udelukkende var bruger.

10.2.4 Konteksten for fokusgruppeinterviewet

Ifølge Halkier er det væsentligt at stemningen er præget af en uformel stemning for at skabe gode rammer for interaktion mellem informanterne (Halkier, 2015). Med udgangspunkt i dette, var projektgruppen opmærksom på at vælge en fysisk kontekst for fokusgruppeinterviewet, som var velkendt for de ældre borgere, og fokusgruppeinterviewet blev derfor afholdt i et mødelokale på aktivitetscentret. Dels for at skabe tryghed, da borgerne alle er vant til at komme på centeret, og dels for at skabe en uformel stemning der inviterer til en åben diskussion mellem borgerne på deres egen hjemmebane. Derudover blev der sørget for kaffe, te, vand, lidt sødt osv. for at underbygge den uformelle stemning.

Interviewet blev afholdt af to projektgruppemedlemmer. Den ene var moderator for interviewet, mens den anden var co-moderator der havde styr på det tekniske omkring optagelsen af interviewet på diktafon, og supplerede med spørgsmål undervejs.

Moderatorens rolle i et fokusgruppeinterview til forskel fra interviewerens i et individuelt interview, ifølge Halkier (2015), mere som en facilitator der forsøger at skabe interaktion og diskussioner mellem informanterne. Dermed var det moderatorens opgave at få de ældre borgere til at tale sammen og sikre at alle fik bidraget med deres erfaringer og perspektiver. Derudover var

moderatorens rolle, sammen med co-moderatoren at sørge for en uformel stemning, ved selv at fremstå uformel, f.eks. ved at undlade at anvende fagtermer.

10.2.5 Udarbejdelsen af interviewguide og udførelse af fokusgruppeinterview

Som ved de individuelle interviews blev fokusgruppeinterviewet også indledt og afsluttet med en briefing og debriefing. Denne er ekspliciteret i interviewguiden for fokusgruppeinterviewet som findes i bilag 4.

Som ved de individuelle interviews blev interviewguiden til fokusgruppeinterviewet også udarbejdet ud fra en todelt blandet tragtmodel. Således var de indledende spørgsmål, til f.eks. det første tema, åbne og efterspurgte de ældre borgeres tanker om samarbejde med kommunen og lokale aktører. Både på beskrivende vis, hvor de ældre blev opfordret til at dele erfaringer med hinanden i forhold til deres aktivitetsniveau på aktivitetscentret og erfaringer med samarbejde generelt, samt på evaluerende vis hvor de blev bedt om at diskutere, hvordan de oplevede at blive inkluderet i samarbejdet med kommunen eller lokale aktører. I andet tema blev de ligeledes spurgt mere eksplorativt ind til, hvordan de oplevede udfordringer og fordele i forbindelse med samarbejdet. Senere i interviewet blev de spurgt mere direkte, hvad de oplevede var godt og dårligt for samarbejdet.

I forbindelse med den mere direkte efterspørgsel på de ældres normative vurdering af samarbejdet blev der inddraget en ordøvelse, hvor de skulle blive enige om tre ord, som de anså for værende henholdsvis godt og dårligt for samarbejdet med kommunen, andre borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet. En sådan øvelse kan, ifølge Halkier, være fordelagtig i forbindelse med fokusgruppeinterviews, hvor emnet der skal reflekteres over, ikke er noget som deltagerne diskuterer til hverdag (Halkier, 2015). Formålet med ord-øvelsen er desuden at skabe mulighed for at de ældre borgere sammen skal vurdere og argumentere over for hinanden, for at nå til enighed om tre ord, hvilket kan give et mere nuanceret billede af, hvorledes de ældre borgere oplever samarbejdet. Ordene formuleres neutralt og ikke i en bestemt kontekst, for at give borgerne mulighed for at diskutere frit, ud fra deres egne erfaringer. Ordene der indgår i ord-øvelsen var udvalgt på baggrund af den nye for forståelse som projektgruppemedlemmerne havde opnået gennem teori om samskabelse, det systematiske review, samt de semistrukturerede individuelle interviews. Interviewguide, inklusiv ord-øvelsen kan ses i bilag 4.

10.3 Pilottest

Forud for afholdelse af alle interviewene blev interviewguidene pilottestet. Formålet med at pilotteste kvalitative interviews er dels at teste om informanterne forstår - og kan svare på spørgsmålene. Dels er det også interviewer får mulighed for at øve sig på interviewet forud for afholdelsen (Magnusson and Marecek, 2015). Med afsæt i dette blev der forud for alle interviewene afholdt pilottest af interviewguidene.

10.4 Transskribering

Både de semistrukturerede individuelle- og fokusgruppeinterviews blev optaget på diktafon. Optagelserne blev derefter opbevaret i et aflåst skab, indtil de skulle transskriberes. Transskriberingerne blev dog udført umiddelbart efter og er udført af et af de projektgruppemedlemmer der var tilstede under interviewet. Særligt i forbindelse med fokusgruppeinterviewet var det centralt at transskriberingen blev udført af et projektgruppemedlem der havde været tilstede under interviewet, da det kan være svært at kende stemmer fra hinanden. Forud for transskriberingerne er der aftalt transskriptionsregler, som er bestemt ud fra Kvale og Brinkmanns (2009) teoretisering af transskribering. Alle projektgruppemedlemmer har hørt og læst alle interviews forud for kodning og analyse.

10.5 Forskningsetiske overvejelser

I forbindelse med de forskningsetiske overvejelser i udarbejdelsen af interviewene er der taget udgangspunkt i Helsinki Deklarationen, som beskriver, hvordan menneskelige hensyn aldrig må overskygges af hensynet til samfundet eller videnskaben (World Medical Association, 2013). Konkret indebærer dette, at deltagerne, både i de individuelle interviews og i fokusgruppeinterviewet, er blevet informeret både skriftligt forud for interviewet via mail, mundtligt under interviewet i forbindelse med briefing, samt blevet bedt om at underskrive en samtykkeerklæring, forud for deres deltagelse. Samtykkeerklæring og informationsmateriale ses i bilag 3. Briefingen og debriefingen bestod af informationen om interviewet, herunder formålet med interviewet, formålet med projektet, samt hvordan interviewet vil forløbe. Introduktionen til interviewet foregik i et letforståeligt hverdagssprog, hvor specifikke fagtermer blev undladt i introduktionen for at sikre at informanterne forstod det sagte. I debriefingen blev borgerne gjort opmærksomme på, at deltagelsen var frivillig og at de havde mulighed for at trække samtykket tilbage inden for den efterfølgende uge. I det skriftlige informationsmateriale blev der skrevet

kontaktoplysninger på et projektgruppemedlem, som informanterne kunne kontakte. Desuden blev de takket for deres deltagelse, og for deres bidrag til projektet.

I Helsinki deklARATIONEN beskrives også, hvordan beskyttelse af særligt sårbare grupper af borgere skal være i fokus, hvis sådanne grupper indgår i et projekt. Det blev ikke vurderet at de forskellige aktører der blev interviewet individuelt var sårbare, hvorfor der blot tages almenmenneskelige hensyn. Forud for fokusgruppeinterviewet med de tre ældre borgere, var moderator og co-moderator informeret om fra aktivitetscentret, at de ældre borgere ikke kunne anses som særligt sårbare, hvorfor dette var udgangspunktet for interviewet.

Personer der optræder i et datasæt skal, ifølge det danske Datatilsyn, være anonymiseret (Datatilsynet, 2016). Informanternes navne, alder, bopæl og beskæftigelse undlades derfor i transskriberingen. Optagelserne er blevet slettet efter transskriptionen var udført. Projektet skulle derfor ikke forudgodkendes af Datatilsynet, men derimod blot leve op til de retningslinjer der er nedskrevet, herunder indsamling af informeret samtykke, som i alle tilfælde blev indsamlet forud for interviewenes start (Datatilsynet, 2018). Derudover var der, jf. Datatilsynets retningslinjer, fokus på sikker opbevaring af lydoptagelserne, som blev overført på et USB-stik efter interviewet, og efterfølgende opbevaret i et aflåst skab, indtil optagelserne var transskriberet, og herefter blev forsvarligt slettet (Datatilsynet, 2017).

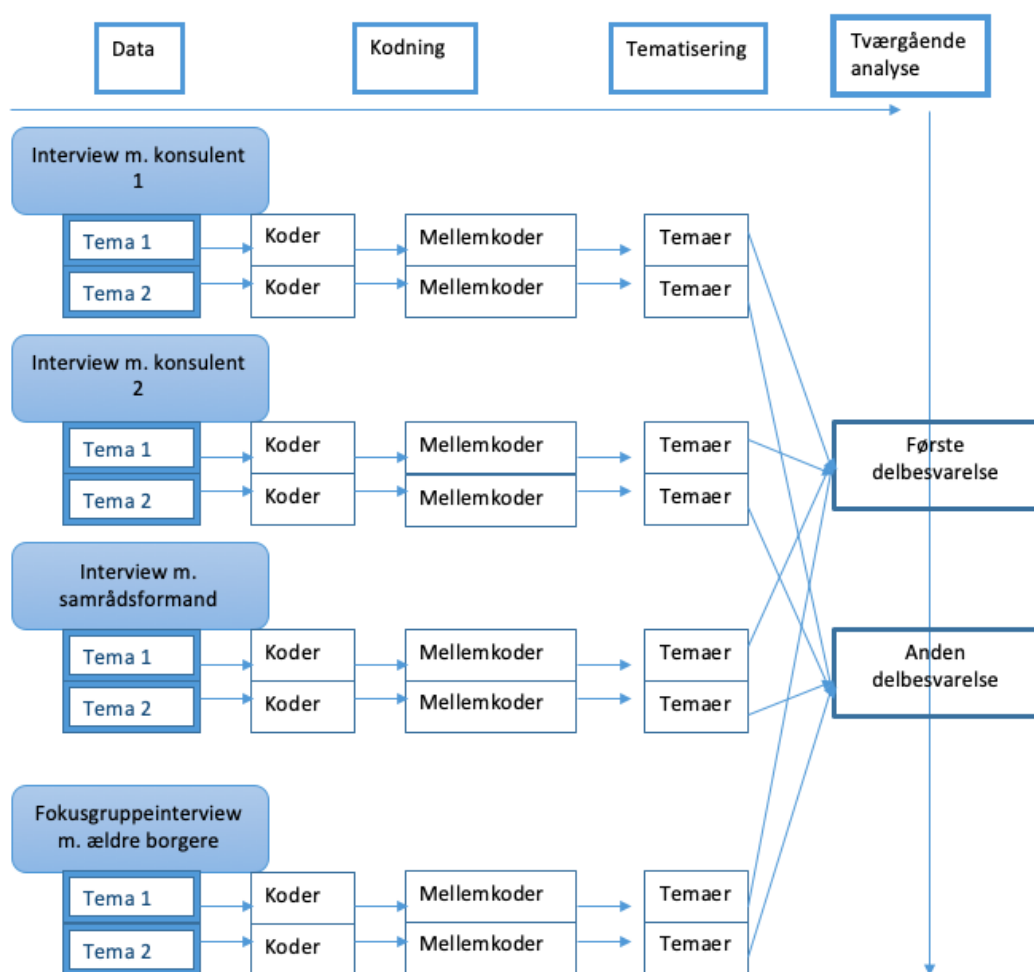
10.6 Analysestrategi - tematisk analyse

Som analysestrategi til den kvalitative undersøgelse anvendes Virginia Braun og Victoria Clarkes tematiske analysestrategi. Ifølge Braun og Clarke (2006) er den tematiske analyse en fleksibel analysestrategi, og kan anvendes uanset videnskabsteoretisk position og teoretisk tilgang der er til data. Den tematiske analyse indeholder seks faser, som hjælper analytikeren til at udforske, fremanalysere og strukturere koder og temaer på baggrund af datamaterialet. Et tema fremanalyseres ikke på baggrund af, hvor hyppigt et fænomen optræder i datasættet, for det væsentlige er i stedet, at det indfanger noget essentielt, som kan bidrage til besvarelsen af problemformuleringen (Braun and Clarke, 2006). Nvivo vil anvendes som hjælpeværktøj, for at projektgruppen kan skabe sig et overblik i datamaterialet og strukturere koderne. Fordelen ved Nvivo er, at det er nemmere at skabe systematik i et større empirisk datamateriale, koder og temaer kan ændres undervejs og arbejdsprocessen kan nemt dokumenteres undervejs, så det er gennemskueligt, hvordan temaerne er fremanalyseret (Kristensen, 2015; Kjer and Nicolajsen, 2017).

Projektets strategi for analysen

Formålet med den kvalitative undersøgelse har overordnet været, jf. projektets hermeneutiske referenceramme, at generere viden om informanternes oplevelser med samarbejdet. Derfor har projektets andet forskningsspørgsmål (se afsnit 4.0) været styrende for kodningen af datasættet. Forskningsspørgsmålet er, som tidligere begrundet, delt op i to delbesvarelser, hvoraf den første delbesvarelse besvarer spørgsmålet om, hvordan kommunen samarbejder med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet, mens den anden delbesvarelse svarer på, hvilke fremmende og hæmmende faktorer aktørerne oplever i samarbejdet.

Interviewguiderne til de fire interviews (bilag 4) har hver især været inddelt i to temaer, hvoraf det første tema har genereret data til første delbesvarelse, og andet tema har genereret data til anden delbesvarelse. Derfor er de koder og temaer, der er generet undervejs i bearbejdningen af data også, som udgangspunkt, genereret specifikt til den eller anden delbesvarelse (figur 7).

Figur 7: Oversigt over projektets tematiske analysestrategi for den kvalitative undersøgelse

Af pragmatiske årsager har delbesvarelsene været analyseret sideløbende, hvor to projektgruppemedlemmer har analyseret hver af delbesvarelsene. Dog har de haft tæt sparring undervejs.

Projektgruppen har fulgt Braun og Clarkes (2006) seks faser, hvorfor projektets bearbejdning af data i det følgende vil blive beskrevet og begrundet med afsæt i de seks faser.

Fase 1: Fortrolig med data. Ifølge Braun og Clarke (2006) begynder analysen allerede i transskriberingen af interviewet. Efter transskriberingen læses datasættet grundigt, og der tages mere udførlige noter til mulige koder (Braun and Clarke, 2006). Projektgruppen tog derfor både initierende noter under transskriberingerne, og efterfølgende da datasættene blev læst grundigt.

Fase 2: Generering af koder. I analysestrategiens anden fase genereres der koder, som indeholder mest mulig kontekst, for at denne ikke forsvinder i udformningen af de endelige temaer (Braun and Clarke, 2006). Med udgangspunkt i det, samt indenfor rammen af delspørgsmålet i forskningsspørgsmålet, har projektgruppen forholdt sig eksplorativt til genereringen af koderne, og de er lavet tekstnære, indeholdende ord og sætninger, som informanterne selv brugte. Den tekstnære kodning resulterede i mange koder, og derfor blev analysestrategien udbygget med en "mellemkodning". Derfor blev lignende koder samlet til større koder, som var sigende for alle de underliggende koder. Dette blev gjort for at undgå at miste konteksten i genereringen af temaerne. Se koderne og mellemkoderne i kodetræet i bilag 5 og bilag 6.

Fase 3: Generering af temaer: I denne fase blev mellemkoderne sat sammen til temaer i hvert interview, som kunne besvare de pågældende delspørgsmål i forskningsspørgsmålet. Ifølge Braun og Clarke (2006) er uoverensstemmelse undervejs i analysen en udfordring for den tematiske analyse. Derfor satte de to projektmedlemmer der udførte hver af delbesvarelsene sig sammen, og hver især udforskede de større koder som blev genereret i fase to, for at give deres bud på, hvilke temaer der kan genereres ud fra koderne. Derefter blev disse sammenholdt og diskuteret, og temaerne blev genereret i samarbejde.

Herefter blev temaerne i hvert af interviewene sat sammen i temaer på tværs af interviewene. Dette blev også gjort i samarbejde mellem de to projektgruppemedlemmer, for at sikre fælles forståelse af temaerne og styrke analysens validitet.

Fase 4: Gennemgang af temaer: Her blev de tværgående temaer gennemgået igen og det blev vurderet, om der var stringens mellem de koderne, mellemkoderne og de genererede temaer. Den tematiske analyse er en organisk proces, og der kan derfor være behov for at temaerne revideres (Braun and Clarke, 2006). Derfor blev datasættet læst igen, for at vurdere om temaerne stemte overens med datasættet.

Til første delbesvarelse blev to temaer slået sammen til ét, da det blev vurderet at alt om, hvordan kommunen samarbejder med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet, kunne besvares med et enkelt tema, da det mest af alt lagde op til en slags kortlægning og definering af samarbejdet. Anden delbesvarelse resulterede i tre temaer, som blev vurderet til at være essensen af faktorer der, blandt alle informanter, blev oplevet som fremmende og/eller hæmmende for samarbejdet.

Fase 5: Definer og navngiv temaer. I denne fase defineres og navngives temaerne, for at det centrale fremstår i temaets titel (Braun and Clarke, 2006). Flere af temaerne blev i denne fase derfor omdøbt, for at temaernes titel var tydelige, og kunne besvare det pågældende delspørgsmål.

Fase 6: Rapportering. Denne fase hvor analysen nedskrives kan, ifølge Braun og Clarke (2006), indledes når der er udarbejdet et sæt definerede temaer. Her struktureres den endelige rækkefølge på rapporteringen af temaerne, samt hvilke koder og citater der skal indgå i analysen (Braun and Clarke, 2006). Hver delbesvarelse blev, som tidligere nævnt, udarbejdet separat, hvoraf det ene tema blev analyseret i første delbesvarelse, og de tre øvrige temaer blev analyseret i anden delbesvarelse. Se temaerne i afsnit 11.2.

I den **første delbesvarelse** er der primært analyseret ud fra kommunens erfaringer, dvs. de to konsulenter, da de har større indsigt i det eksisterende samarbejde med borgere og aktører i lokalsamfundet. Dog er borgernes og samrådsrepræsentantens oplevelser af samarbejdet løbende inddraget, for at få deres perspektiv på samarbejdet. Projektets teoretiske referenceramme om samskabelse er ligeledes inddraget løbende for at fremanalysere, hvordan der samskabes i det eksisterende samarbejde mellem kommunen og de andre aktører.

I den **anden delbesvarelse** er der først taget udgangspunkt i, hvad alle informanterne har udtalt om henholdsvis fremmende og hæmmende faktorer i samarbejdet inden for det givne tema, hvorefter dette afslutningsvist er blevet analyseret op mod den teoretiske referenceramme. Dette for først at fremanalysere nuancerne af deres oplevelser med samarbejdet hver især, og bagefter trække den fælles essens frem inden for temaet.

11.0 Analyse af de kvalitative interviews

Indledningsvist vil dispositionen over analysen af den indsamlede empiri fra de kvalitative interview blive begrundet. Analysen er udarbejdet på baggrund af det empiriske forskningsspørgsmål der lyder således:

Hvordan samarbejder x-kommune med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet i udviklingen af sociale aktiviteter rettet mod at dække ældre borgeres sociale behov, og hvilke faktorer oplever aktørerne som fremmende og hæmmende for samarbejdet?

Forskningsspørgsmålet indeholder to spørgsmål, hvorfor analysen er inddelt i to delbesvarelser, som svarer på hvert sit spørgsmål.

Første delbesvarelse vil således være en kortlægning af, hvordan kommunen samarbejder med borgere og andre civile aktører i lokalsamfundet om at udvikle sociale aktiviteter rettet mod at dække de ældres sociale behov. Besvarelsen udarbejdes på baggrund af en analyse af det som informanterne i interviewene har fortalt om samarbejdet med andre aktører og med inddragelse af samskabelsesteori, som er beskrevet i afsnit 10.6. Dette for at klarlægge, hvordan samarbejdet i x-kommune er på nuværende tidspunkt, og dermed definere den kontekst for samarbejdet, der videre analyseres på i den næste del af analysen.

Anden delbesvarelse vil bidrage til at opnå indsigt i, hvilke faktorer som aktørerne oplever som henholdsvis fremmende og hæmmende for samarbejdet med andre aktører, på baggrund af det som informanterne fortæller i interviewene. På baggrund af de fire første faser i den tematiske analyse, er der fremanalyseret tre temaer som går igen på tværs af de fire interviews. Disse vil blive præsenteret i anden delbesvarelse, afsnit 11.2.

Den viden der opnås på baggrund af analysen af de tre temaer skal anvendes til at udarbejde anbefalingerne til kommunen, hvor det sammen med delkonklusionen fra første delbesvarelse og det systematiske review skal danne baggrund for anbefalingerne til kommunen som ses i afsnit 12.0.

Præsentation af informanter

Forud for analysen af delbesvarelserne vil informanterne kort præsenteres med jobfunktion, hvilket niveau i samarbejdet de repræsenterer og hvad de beskæftiger sig med, for at give en forståelse for, hvilke erfaringer de har kunnet bidrage med.

Konsulent 1	Konsulent 2	Samrådsformand	Borger 1: Jonna	Borger 2: Hanne	Borger 3: Magda
Repræsenterer X-kommune		Repræsenterer aktører i lokalsamfundet	Repræsenterer borgere og frivillige		
Arbejder som konsulent på ældreområdet, særligt med koordinering af frivilligt arbejde	Arbejder som konsulent på ældreområdet, særligt med forebyggelse af ensomhed blandt ældre	Samrådsformand i x-lokalområde	Frivillig og bruger af aktivitetscenter	Frivillig og bruger af aktivitetscenter	Bruger af aktivitetscenter
Udtaler sig om samarbejdet fra kommunens side med borgere, frivillige og øvrige aktører i lokalsamfundet.	Udtaler sig om samarbejdet fra kommunens side med borgere, frivillige og øvrige aktører i lokalsamfundet.	Udtaler sig om samarbejdet med kommunen som samrådsformand og dermed fra aktørerne i lokalsamfundets perspektiv.	Udtaler sig om samarbejdet med medarbejdere og ledere på et aktivitetscenter og dermed fra et borger/frivillig-perspektiv.		

Tabel 4: Oversigt over informanterne

11.1 Første delbesvarelse: I kommunens samarbejde med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet inddrages borgerne hovedsageligt som co-implementors

På baggrund af de fire interviews konkluderes det, at kommunen hovedsageligt inddrager borgerne som co-implementors i samarbejdet om at udvikle sociale aktiviteter rettet mod at dække de ældres sociale behov.

11.1.1 Der samskabes med flere forskellige samarbejdspartnere på et mikroniveau

På baggrund af de fire interviews kan det konkluderes, at der eksisterer et samarbejde mellem x-kommune, borgere og flere forskellige aktører i lokalsamfundet i forhold til at udvikle sociale aktiviteter, der kan bidrage til at dække de ældres sociale behov og derigennem forebygge social ensomhed. Der eksisterer både et samarbejde mellem kommunen og civilsamfundet og et samarbejde mellem civilsamfundets forskellige aktører uden kommunens indblanding. Ifølge konsulenterne samarbejder kommunen primært med frivillige, enten på kommunens aktivitetscentre, eller gennem Ældre Sagen eller Røde Kors. Derudover fortæller de, at de har erfaring med at samarbejde med kirker, sorggrupper, uddannelsesinstitutioner, dagplejer og forskellige foreninger. Der eksisterer således et samarbejde i lokalsamfundet mellem borgere og frivillige på den ene side, og forskellige offentlige organisationer og institutioner på den anden side, hvormed samskabelsen, ifølge Krogstrup og Mortensens (2017) inddeling af samskabelse på forskellige niveauer, sker på et mikroniveau.

Kommunen samarbejder primært med frivillige på aktivitetscentret som co-implementors, men giver mulighed for indflydelse

Begge konsulenter giver udtryk for, at deres største samarbejdspartnere i forbindelse med at udvikle sociale aktiviteter for ældre borgere, er frivillige i lokalsamfundet.

Eksempelvis nævner konsulent 2, at det primære samarbejde med frivillige sker på aktivitetscentre, som er tæt på borgernes lokalområde:

“K2: Ja, altså jeg tror vores største samarbejdspartner er, eller aktør som vi samarbejder med (...), det er faktisk aktivitetscentre, men de er jo så godt nok kommunale, men de er jo også lokale kan man sige, for vi har jo 36 centre (...) men der er jo som regel altid noget tæt på borgeren kan man sige.” (Interview med konsulent 2)

Det fremanalyseres på baggrund af ovenstående citat, at konsulent 2 opfatter kommunens egne aktivitetscentre, som deres primære samarbejdspartnere i lokalområderne. Det er kommunen selv der ejer og driver de kommunale aktivitetscentre, hvor formålet er at skabe rammer for fysiske og sociale aktiviteter for ældre borgere i lokalområderne. Ifølge informanterne benytter aktivitetscentre sig af frivilligt arbejde i forbindelse med afholdelse af aktiviteter:

“K1: Vi har rigtig mange frivillige, som gør en frivillig indsats... som holder hold, altså som er holdledere og mange af de tilbud er jo kørt af frivillige, så hvis vi ikke havde alle de frivillige – så det er jo en form for frivillighed, ik... hvor man samarbejder med civile aktører (...).” (Interview med konsulent 1)

Af ovenstående citat fremgår det, hvordan der er mange frivillige, som står for at afholde aktiviteterne til ældre borgere. Kommunen samarbejder således primært med kommunale aktivitetscentre, hvor det er de frivillige, der samarbejder med kommunalt personale eller selvstændigt står for aktiviteter på centeret. Konsulent 1 nævner endvidere, hvordan kommunen *“... bruger dem (de frivillige) vi når sådan kan se, at det kan vi fint sætte en frivillig til, så gør vi det”* (Interview med konsulent 1). Dette kan være et udtryk for, at kommunen ser de frivillige som en ressource, der kan bidrage til at afholde aktiviteterne der hvor det vurderes, at der ikke er behov for faguddannet personale. Således eksisterer der et samarbejde mellem de kommunale aktivitetscentre og frivillige borgere, hvilket kan karakteriseres som samskabelse jf. Agger og Tortzens (2015) definition afsnit 7.2. Set i forhold til Voorberg et al.’s (2015) teori om samskabelse, kan de frivilliges rolle i samarbejdet forstås som co-implementors, da de indgår som en del af implementeringen af en

serviceydelse, som det offentlige, i form af kommunen, har udviklet. Det betyder, at de frivillige ikke har indflydelse på de organisatoriske rammer, men primært er med til at levere en ydelse, som kommunen har planlagt. Dog beskriver begge konsulenter, hvordan de har respekt for de frivillige og er ydmyge overfor det arbejde, de yder. Samtidig giver de udtryk for, at samarbejdet med frivillige kan give muligheder for mange flere tilbud, end de kommunale medarbejdere har mulighed for at tilbyde (Interview med konsulent 1 og 2).

Det følgende citat viser, at de frivillige og borgerne også har mulighed for få indflydelse på, hvilke aktiviteter der skal afholdes, da de kan komme med ønsker til aktiviteter:

“K2: nogen af dem er jo faktisk også rent brugerstyrede, altså hvor der ikke er personale eller kun er personale en eller to gange om ugen. Og der er det jo dem selv, der fuldstændig kører det der. Og der tror jeg også igen, ligesom at vi godt kan komme og sige til aktivitetscentrene, var det ikke en god ide at have et eller andet, så tror jeg også de gør det, altså så kan de (borgerne og de frivillige) også godt finde på at sige til personalet “Ej, hvorfor.. skal vi ikke tage på udflugt til et eller andet sted, eller skal vi ikke have en sommerfest eller sådan noget”.

I: Så der tænker du borgerne har indflydelse?

K2: Ja det tænker jeg borgerne har rimelig stor indflydelse på..” (Interview med konsulent 2)

At borgerne og frivillige bliver hørt og inddraget af medarbejderne på aktivitetscentret i planlægningen og beslutningen af aktiviteter, er også det indtryk, som borgerne har:

“Jonna: Det har vi! Fx ude i Centerrådet, der er vi med. Det er os der sådan er med i og bestemmer mange ting, af hvad vi skal ikke også, og hvor vi skal hen og sådan noget.

Hanne: - og kommer med nogle input, til noget vi skal lave og sådan noget. Det er faktisk det vi sidder med for.” (Fokusgruppeinterview med borgerne)

Citatet viser, hvordan borgerne og de frivillige oplever at have mulighed for at komme med ønsker, samt at de som frivillige særligt oplever at have mulighed for at få indflydelse gennem deres deltagelse i f.eks. Centerrådet. Det stemmer overens med konsulenternes erfaring med involvering af de frivillige, f.eks. fortæller konsulent 2 i interviewet, at aktivitetscentrene ofte er modtagelige overfor borgernes ideer og ønsker. Set i forhold til Krogstrup og Mortensens (2017) model om involvering i samskabelse kan det være et udtryk for, at borgerne har indflydelse på, hvilke aktiviteter der skal være. Da der er etableret et Centerråd, tyder det også på, at der eksisterer en form for formaliserede processer i forbindelse med at inddrage borgere og frivillige. Dermed er

inddragelsen en inkorporeret del af aktivitetscentrets samarbejde, hvor borgeren og den frivillige jf. Krogstrup og Mortensens (2017) teori kan betragtes som co-producent med høj grad af brugerinddragelse og indflydelse på de sociale aktiviteter, som afholdes på centeret. Det anses som et udtryk for, at der på de kommunale aktivitetscentre er en kultur, hvor borgerinddragelse er en central værdi. Ydermere anses det for at være et samarbejde, hvor borgerne og de frivillige indgår som co-designere i samarbejdet jf. Voorberg et al.'s (2015) teori om roller i samarbejdet. Dette grundet, at borgerne og de frivillige er med til at udforme de serviceydelser i form af aktiviteter, som finder sted på aktivitetscentrene. Dette stemmer overens med flere af de udtalelser, som konsulenterne kommer med. Eksempelvis siger konsulent 1:

Co-Interviewer: Det lyder som om at de kommunale medarbejdere og frivillige erigestillede?

K1: Ja meget (...). Vi har et møde hver måned. Vi snakker om 'hvad skal der ske' 'hvem kan være en del af det og er der nogen der har nogle gode ideer'

Co-Interviewer: Altså det er jer og de frivillige og hvem kunne tænke sig at...

K1: (afbryder), ja... Og har de nogle gode ideer. (Interview med konsulent 1)

Dette stemmer overens med borgernes udtalelser, der selv nævner, at de bliver respekteret af medarbejderne på aktivitetscentret, og oplever, at der er et ligeværdigt samarbejde mellem de frivillige og medarbejderne i forhold til at planlægge, hvilke aktiviteter, der skal være på aktivitetscentrene, og om nogle af de frivillige har nogle gode ideer til aktiviteter. Således giver både konsulenterne og borgerne udtryk for, at der eksisterer et ligeværdigt forhold i samarbejdet mellem kommunale medarbejdere og frivillige om udviklingen af aktiviteterne. Dette er derfor et udtryk for, at der eksisterer en demokratisk samskabelse jf. Agger og Tortzens (2015) definition, hvor de forskellige aktører i samarbejde indgår som ligeværdige, parterne imellem. Her indgår de frivillige som aktive medproducenter, af den offentlige ydelse som leveres, i form af aktiviteter målrettet at dække de ældres sociale behov.

Modsat borgernes oplevelse af ligeværdighed med de almene medarbejdere, så fortæller de senere i interviewet at de derimod ikke føler ligeværdighed fra aktivitetscentrets leder. De fortæller, at de ikke altid bliver inddraget som ligeværdige partnere af lederen på aktivitetscentret i overordnede beslutninger vedrørende styringen og driften, f.eks. hvor og hvornår aktiviteter skal afholdes. Om samarbejdet med lederen fortæller de:

“Moderator: oplever i at der ikke er ligeværdighed i samarbejdet her?”

Alle tre: ja

Jonna: ikke mellem de andre personer. det er ikke på den måde. det er hende.

Moderator: det er ledelsen?

Alle tre: ja” (Fokusgruppeinterview med borgerne)

Dette viser, at de overordnede beslutninger, der vedrører driften og koordineringen, ikke involverer borgerne, men at det kun er de mindre beslutninger omkring afholdelse af aktiviteterne som borgerne kan få indflydelse på. Dermed kan der godt tages beslutninger udenom de ældre og frivillige i aktivitetscentret. Set i relation til Voorberg et al. (2015) kan det være en konsekvens af, at borgerne og de frivillige ikke har en rolle som co-initiator i udviklingen af indsatser, da det er kommunen der driver og faciliterer aktiviteterne, men at de primært har en rolle som co-implementors, hvor de er med til at levere serviceydelser. Dermed er deres rolle som co-designers begrænset til at deltage i beslutninger vedrørende udvalg af aktiviteter.

Kommunen samarbejder med flere forskellige aktører i lokalsamfundet, men det er oftest kommunen selv, der tager initiativ til samarbejdet

Foruden samarbejdet med borgere og frivillige på aktivitetscentrene, samarbejder kommunen med andre forskellige civile aktører i forskellige lokalsamfund i x-kommune i udviklingen af indsatser. Af interviewene med konsulent 1 og 2 fremgår der flere forskellige samarbejdspartnere som Ældre Sagen, Røde Kors og dagplejere samt forskellige offentlige institutioner som skoler og børnehaver. Meget af samarbejdet foregår med Ældre Sagen, som det fremgår i nedenstående citat:

“K1 Vi har nogle frivillige på skoler gennem Ældre Sagen.

Interviewer: Så det er så primært Ældre Sagen der faktisk...

K1: (afbryder) ja men det handlede egentlig om at der, fordi at jeg har samarbejdet med Ældre Sagen i mange år, så ringede der pludselig en til mig og sagde at de vil rigtig gerne lave noget med frivillighed ude på skolerne. Så havde jeg en kontakt ud til skoleforvaltningen og de har nemlig ikke sådan en som mig (én konsulent der koordinerer samarbejdet med frivillige). Og der lavede de så en ordning på fem skoler, hvor der så kommer nogen (...) så kommer de og er med i timerne simpelthen.” (Interview med konsulent 1)

Dette er et eksempel på, hvordan kommunen, ifølge konsulent 1, samarbejder med Ældre Sagen om, at udvikle aktiviteter for ældre borgere, der har lyst til at tilbyde og anvende deres ressourcer til gavn

for eleverne og skolen. Samarbejdet kan karakteriseres som samskabelse, da det er et samarbejde mellem en kommunal institution, frivillig organisation og frivillige borgere, der bidrager til at levere en offentlig ydelse i form af undervisning og som samtidig er en social aktivitet for de frivillige ældre borgere. Det fremgår imidlertid ikke om de frivillige har været med til at komme med ideen, så set i relation til Voorberg et al. (2015), er det kun muligt at karakterisere de frivilliges rolle i samarbejdet som co-implementors, da de netop er med til at levere en ydelse, som i forvejen er bestemt af det offentlige. Set i relation til Ældre Sagen, så kan de betragtes som co-initiators, såfremt det er dem, der har fået ideen og efterfølgende kontaktet kommunen.

Da konsulent 2 bliver spurgt om kommunen har et samarbejde med private virksomheder, svarer hun: “K2: Nej, det bruger vi ikke, det er ikke noget vi sådan bruger. Dem har vi ikke sådan rigtig (et samarbejde med)” (Interview med konsulent 2). Dette indikerer således, at konsulent 2 ikke har kendskab til at der samarbejdes med private virksomheder i udviklingen af aktiviteter, og at der derfor ikke i særlig høj grad samarbejdes med den private sektor. Dog fortæller konsulent 1, at et plejehjem eksempelvis samarbejder med en privat dagplejemor:

“K1: Og på x-plejehjem kommer der også en dagplejemor, som faktisk selv har henvendt sig. Og i går ringede der en der gerne ville have besøgsbaby... dem har vi jo også en del af (...).”

Co-Interviewer: Er det også på frivillig basis?

K1: Ja. Det var dagplejemoderen der ringede... hun skrev til mig og så ringede jeg til hende og spurgte 'nå, hvad tænker du så? (...) Men der er mange der også... plejehjem og børnehaver kontakter også hinanden. Det kan også være skolen der kontakter plejehjemmene...

Co-Interviewer: Uden om jer?

K1: Ja. Det kan de sagtens gøre. (...) Så der er generelt et godt samarbejde mellem nogle af institutionerne i nærheden. (Interview med konsulent 1)

Ovenstående citat er et eksempel på, hvordan der kan eksistere et samarbejde mellem et kommunalt plejehjem og en privat dagplejemor, hvor det er dagplejemoderen, som tager initiativ til et samarbejdet. Her får dagplejemoderen, som en aktør i lokalsamfundet, en rolle som co-initiator i samarbejdet, hvor der samskabes om at udvikle aktiviteter for ældre på et plejehjem. Samtidig giver hun udtryk for, at der godt kan eksistere et samarbejde mellem forskellige organisationer og lokale aktører om at skabe sociale aktiviteter for de ældre uden konsulenternes indblanding.

I forhold til samarbejdet med aktører i lokalsamfundet, fortæller konsulent 2, at hun ofte forsøger at opnå kendskab og opbygge relationer til aktørerne ved at tage kontakt til mulige samarbejdspartnere:

“K2: Vi har sådan et rimelig godt samarbejde med (aktører i lokalsamfundet).. Ja vi har jo også noget, altså det der med kirkerne og foreningerne og sådan nogle, ja ude i områderne. Har sådan en god ide om, hvem de er, og prøver også at - I løbet af det her år har vi været i gang med sådan at være ud at besøge dem og sige, “Hej vi kommer fra kommunen - og vi vil gerne komme med borgere til jer”. Det er faktisk mest os sådan, men også sådan mere for at præsentere os selv og sige at vi er fra kommunen ..” (Interview med konsulent 2)

Dette viser, hvordan konsulenten forsøger at skabe kontakter og relationer til aktører i lokalsamfundet, da det vil kunne bidrage til et øget samarbejde - både i forhold til at aktørerne i lokalsamfundet har kendskab til det team, konsulenten er en del af, og så teamet har kendskab til aktørerne. Konsulent 2 beskriver endvidere, hvordan det lige nu primært er fra kommunens side, at der tages kontakt til aktører i lokalsamfundet med henblik på at udvikle sociale aktiviteter og organisere samarbejdet. Dette kan derfor tyde på, at det primært er kommunen der tager initiativ til - og organiserer samarbejdet, men at der også er mulighed for at andre aktører, f.eks. Ældre Sagen og dagplejemødre kan initiere samarbejdet. Dog kan de opleve i kommunen, at det kan være svært at have kendskab til samtlige aktører i de enkelte lokalsamfund, hvilket kan gøre det svært at tage kontakt til relevante samarbejdspartnere i udviklingen af aktiviteter.

Kommunen samarbejder med samrådet, der fungerer som bindeled mellem kommune og aktører i lokalsamfundet

På baggrund af interviewet med samrådsformanden og konsulent 2 fremanalyseres samrådets rolle i samarbejdet med kommunen, som værende et bindeled mellem kommunen og borgerne i lokalsamfundet. Ifølge samrådsformanden har samrådet til formål at styrke samarbejdet mellem offentlige og private organisationer og institutioner i lokalområdet. Et konkret eksempel, hvor samrådet har fungeret som bindeled, er i udviklingen og implementeringen af et nyt forebyggende center, som både samrådsformanden og konsulent 2 fortæller om. Samrådsformanden fortæller følgende:

“Samrådsformand: Men der parkerer man så den og kigger fremad og siger okay, hvad kan man få ud af det, og der har kommunen i mine øjne i hvert fald haft os med og haft os i tankerne og haft os

løbende informeret, så når der har været de her, ja hvad hedder det, møder med statusmøde gennem, jeg tror jeg har været med til fire-fem møder, jamen der er vi blevet hørt og det materiale de har fået ud i forbindelse med det her møde, det har vi også fået, så vi har haft fuld indsigt i tingene. Det skal de have ros for. Det er noget af det, der betyder noget.” (Interview med samrådsformand)

Samrådsformanden giver i starten af interviewet udtryk for, at der ikke eksisterer et konkret samarbejde med kommunen omkring udviklingen af indsatser målrettet at dække de ældres sociale behov. Dog kommer han senere med et eksempel på en social aktivitet, der går på tværs af generationer, som samrådet i samarbejde med andre aktører i lokalområdet er i gang med at udvikle.

“Samrådsformand: Ja, og nu vil vi lidt i støbeskeen, vi vil prøve at lave sådan, plejecenteret har jo en petanque-bane, og der er faktisk ikke ret mange i byen, der ved, at der ligger en petanque bane, eh, men alle kan være ved. Du kan have børnene med, du kan have ældre med, man kan spille på tværs af generationer. Der skal ikke meget til for at lave sådan en aktivitet, hvor du får skabt noget socialt. Det kan godt være, at du føler, du ikke kan være med til den, men er du der, så kan du komme derned med din rollator, du kan få en kop kaffe, du kan være social. Jamen de der ting, hvor man forsøger at lave noget, alle kan være med i.” (Interview med samrådsformand)

Dette illustrerer et samarbejde mellem samrådet, plejecentret og frivillige, hvor samrådet har initieret en aktivitet for flere generationer i lokalsamfundet, og derefter taget kontakt til plejecentret omkring mulighed for at benytte deres faciliteter, og hvor de frivillige borgere, herunder ældre, er med til at afholde aktiviteterne. Dette samarbejde er et eksempel på, hvordan der kan samarbejdes mellem aktører i lokalsamfundet uden at konsulenter ved kommunen initierer aktiviteten.

Nye aktiviteter og indsatser udvikles oftest af kommunen, hvor der samarbejdes med borgerne i forbindelse med justeringer undervejs

Der eksisterer forskellige råd i x-kommune, som på forskellig vis skal bidrage til at borgerne bliver hørt i beslutningsprocesser. Dog er det, ifølge konsulent 2, primært på det politiske niveau, og ikke så meget i forbindelse med at skabe sociale aktiviteter til ældre, at borgerne bliver inddraget.

“K2: Men jeg vil så sige, altså borgerne i kommunen er jo sådan set repræsenteret okay ift. jeg vil sige, vi har et handicap-råd og vi har et lokalråd og ældreråd og sådan nogle ting der, så det er

også igen lokalrådet , der er valgt ude i de her lokalområder, og som så igen vælger nogle repræsentanter til et råd som så.. og de bliver hørt med på sådan politiske ting, og sådan noget.

Interviewer: Men det er på et politisk niveau?

K2: ja, men altså de bliver tit inviteret med ind fx når vi nu, vi er lige ved at starte det her nye forebyggelsescenter (omdøbt) ude i x-by” (Interview med konsulent 2)

Som nævnt er samarbejdet omkring etableringen af det nye forebyggelsescenter ikke et samarbejde om at skabe sociale aktiviteter til ældre. Dog er de enkelte råd, hvor borgerne er repræsenteret, et eksempel på, hvorledes borgerne kan få rollen som co-initiators, hvor de kan være med til at planlægge og prioritere beslutninger, som ligger inden for det kommunale regi. Set i relation til Krogstrup og Mortensens teori (2017) er dette et eksempel på, hvordan der eksisterer formaliserede processer, hvor borgerne har mulighed for en høj grad af brugerinddragelse. Dog udtaler konsulenten, at borgerne primært bliver hørt, hvilket kan være et udtryk for, at der eksisterer formaliserede processer til inddragelse, men af det jf. Krogstrup og Mortensens (2017) teori, primært er borgernes meninger, som kommunen efterspørger, og som de efterfølgende analyserer og fortolker, hvorefter de træffer beslutninger på baggrund heraf. De forskellige råd er således en formel måde at inddrage borgerne på, men det er som nævnt primært på det politiske niveau, og det kan diskuteres, hvor meget reel indflydelse, borgerne har.

Foruden de forskellige råd, hvor borgerne er repræsenteret, og aktiviteterne på aktivitetscentrene, hvor borgerne og de frivillige som tidligere nævnt har indflydelse på udbuddet af aktiviteter, fremgår det af interviewene med samrådsformanden og de to konsulenter, at det hovedsageligt er kommunen, der kommer med nye ideer til indsatser i forbindelse med at skabe sociale aktiviteter.

“Co-interviewer: Hvor opstår sådan en ide fra? Altså ideer til indsatser?

K2: Det kan være hvis vi har hørt noget, eller “gud der er da også dem der, dem skulle vi da lige prøve at snakke med” og sådan noget. Det er sådan tilfældigt, hvad vi hører og ude omkring, eller hvad vi sådan..” (Interview med konsulent 2)

Af ovenstående citat fremgår det, at det oftest er kommunen, der kommer med ideer til indsatser, og at ideerne til indsatserne oftest kommer lidt tilfældigt. I tillæg hertil nævner konsulent 1 at: *“K1: Ja det er dilemmaet altid. Det er udviklet inden vi har fat i borgeren.” (Interview med konsulent 1).* Dette viser, at borgerne og de frivillige ikke ofte er med i udviklingen af indsatser som co-initiators, og at de derfor ikke er med til at sætte rammerne for samarbejdet jf. Voorberg et al.’s (2015) teori.

Dog udtaler begge konsulenter, at det er vigtigt for dem, at de indsatser der udvikles, giver mening for alle parter i samarbejdet, og at de derfor sagtens kan finde på at inddrage borgerne i udvikling i forhold til at høre deres mening om indsatsen. Konsulent 1 giver udtryk for, hvordan de godt kan invitere borgerne ind til fokusgruppeinterviews, workshops, borgerpaneler mv. i forbindelse med udviklingen af nye indsatser. Eksempelvis udtaler konsulent 1:

“Interviewer: Okay, så I udvikler som regel inden I har fat i borgeren?”

K1: Ja, men så kan vi godt justere. I Følgesvende har vi justeret rigtig meget hen ad vejen i forhold til, hvad vi har oplevet med borgeren” (Interview med konsulent 1).”

Dette tyder således på, at konsulenterne har en oplevelse af, at borgerne først inddrages, når kommunen har fået en ide og er i gang med udviklingen af aktiviteter. Dog er der en vis åbenhed overfor at borgerne har indflydelse, da hun udtaler at de justerer rigtig meget hen ad vejen. Set i forhold til Voorberg et al.'s (2015) teori fremanalyseres det, at de ældre borgeres rolle i forhold til udviklingen af indsatser og aktiviteter, kan betragtes som co-designere, hvor de er med til at designe en indsats, men ikke er med til at initiere den eller sætte rammerne. Dog giver begge konsulenter udtryk for, at de ikke er så gode til at høre borgerne om deres meninger, og at de godt kunne være bedre til det. Eksempelvis udtaler konsulent 2:

“Co-interviewer: Men så har det typisk været jer der har en eller anden ide, om hvad er det man gerne vil udvikle og så ..

K2: Ja så har det været kommunen der har haft en eller anden ide og så ville vi gerne lige høre deres mening om det. Ja, så det kan vi godt finde på, men det, altså i princippet er det ikke noget vi er sådan super gode til.” (Interview med konsulent 2)

Dette kan set i relation til Krogstrup og Mortensen (2017) være et udtryk for, at der ikke eksisterer tilstrækkeligt med formaliserede processer til at inddrage borgerne og deres meninger om konkrete udviklingsinitiativer i forhold til at skabe sociale aktiviteter til ældre. Dermed er der også en risiko for, at borgerne ikke får tilstrækkelig med indflydelse på de indsatser, som udvikles. Konsulent 1 peger selv på, at det også kan skyldes, at borgerne har svært ved at give udtryk for deres behov i forhold til 'hvad kunne vi godt tænke os' og 'hvad giver mening for mig her i livet' og 'hvad vil jeg helst'. Derudover giver konsulenten udtryk for, at det kan være fordi, at kommunen ikke ved hvordan de skal gøre.

11.1.2 Delkonklusion for første delbesvarelse

I første delbesvarelse er der genereret viden om, at kommunen primært samarbejder med frivillige, herunder frivillige organisationer som Ældre Sagen og Røde Kors, i forbindelse med at udvikle sociale aktiviteter målrettet at dække de ældres sociale behov. Der ses forskellige typer af samarbejde mellem kommunen, borgere og aktører i civilsamfundet. Borgernes rolle i samarbejdet på aktivitetscentre er både som co-designer og co-implementor, da de henholdsvis har mulighed for at komme med deres ønsker til aktiviteter på aktivitetscentre og som frivillige er med til at levere ydelsen, men dog primært som co-implementors. Generelt er samarbejdet mellem kommunen og aktørerne i lokalsamfundet karakteriseret af, at aktørerne har en rolle som co-implementors, da de er med til at afholde aktiviteter, som kommunen på forhånd har udviklet.

Det er oftest kommunen, der organiserer samarbejdet eller initierer kontakten til borgere, frivillige eller øvrige civile aktører i lokalsamfundet i forhold til at komme med nye ideer til sociale aktiviteter. På baggrund af interviewene inddrages borgerne og de frivillige i samarbejdet med kommunen oftest som co-implementors og kun indimellem som co-designers. Det kan være et udtryk for, at kommunen ikke giver borgerne indflydelse eller har passende formaliserede processer til at inddrage borgerne i prioriteringen og planlægningen af konkrete sociale aktiviteter, men mere i forhold til politisk prioritering. Dog er der eksempler på, hvordan lokale aktører kan fungere som co-designers eller co-initiators, f.eks. når aktører selv tager kontakt til de kommunale konsulenter, kommunens institutioner, eller når kommunen f.eks. inviterer Ældre Sagen med i udviklingen af indsatser.

11.2 Anden delbesvarelse: Hvilke faktorer de forskellige aktører oplever som fremmende og hæmmende i forbindelse med samarbejdet

I de følgende afsnit vil anden del af det empiriske forskningsspørgsmål analyseres og besvares. Det omhandler, hvilke faktorer kommunen, borgerne og øvrige civile aktører i lokalsamfundet oplever som fremmende og hæmmende for deres samarbejde om at skabe sociale aktiviteter, der kan bidrage til at dække de ældres sociale behov. Hvordan de tre temaer er fremanalyseret er beskrevet i afsnit 10.6.

Temaerne der er fremanalyseret i anden delbesvarelse er:

1. *Tema: En fremmende faktor for samarbejdet er, at aktørerne er motiveret for samarbejdet og har en fælles vision for samarbejdet - og det er hæmmende for samarbejdet, hvis der internt og/eller eksternt hos aktørerne er uoverensstemmelser i motivation og vision for samarbejdet*
2. *Tema: Kommunens involvering af aktørerne i udviklingsfasen er fremmende for samarbejdet, og manglende involvering er hæmmende for samarbejdet.*
3. *Tema: Strukturering og manglende strukturering af samarbejdet kan henholdsvis være en fremmende og hæmmende faktor for samarbejdet*

I det følgende vil de tre temaer analyseres hver for sig med udgangspunkt i citater fra interviewene. Resultaterne samles afslutningsvis i en delkonklusion for anden delbesvarelse, som skal bidrage med ny viden til udarbejdelsen af anbefalingerne.

11.2.1 Tema 1: En fremmende faktor for samarbejdet er, at aktørerne er motiveret for samarbejdet og har en fælles vision for samarbejdet - og det er hæmmende for samarbejdet, hvis der internt og/eller eksternt hos aktørerne er uoverensstemmelser i motivation og vision for samarbejdet

Med udgangspunkt i de fire interviews konkluderes det, at det fremmer samarbejdet, hvis aktørerne er motiveret for og har et fælles mål og vision med samarbejdet. Omvendt hæmmer det samarbejdet, hvis der internt i kommunen eller i samrådet er forskellige forventninger til, hvad formålet med samarbejdet er. Det kan også hæmme samarbejdet, hvis der på tværs af aktørerne ikke er en fælles vision med samarbejdet og hvis motivationen for samarbejdet ikke er til stede hos én eller flere af aktørerne.

Hvis kommunen har forskellige visioner for samarbejdet med frivillige kan det hæmme samarbejdet

Ifølge begge konsulenter kan der internt i kommunen være forskellige holdninger til, hvordan samarbejdet med de frivillige og andre aktører skal foregå. Konsulent 1 udtaler, at det ofte handler om, at der er forskellige kulturer på plejehjemmene, hvor nogen, ligesom hende selv, har den opfattelse, at det skaber flere muligheder for aktiviteter til de ældre, hvis der samarbejdes med frivillige, mens andre mener at det giver mere besvær og arbejde til kommunen:

“Interviewer: Når du siger at I skal være parate til det, så siger du så også lidt indirekte at I ikke altid er helt parate til det?”

K1: Ja, altså jeg tror der er nok 10 plejehjem der vil tænke, at 'kan hun dog ikke bare tie stille med det frivillighed... Det tror jeg.

Interviewer: Så det er noget med kulturen?

K1: Ja. Jeg tror de tænker at det er endnu en opgave de skal tage sig af. Og de har også travlt og der er meget, og de kan ikke få medarbejdere nok, så jeg kan sagtens forstå dem på nogle områder – jeg har også været plejehjemsleder på et tidspunkt, så jeg kan sagtens se nogle af dilemmaerne, men hvis de øver sig i at se nogle fordele der kunne blive af det, for det skaber jo også noget frirum til resten af personalet, ik... Men vi er jo forskellige som mennesker, og nogle synes ikke vi skal samarbejde med frivillige, tror jeg, ellers synes det er for bøvet og det har de ikke tid til at tage sig af. Men altså jeg kan mærke at det modnes – der er flere og flere der henvender sig...” (Interview med konsulent 1)

Med afsæt i ovenstående citat tyder det derfor på, at en del af de kommunale plejehjem ikke er så motiveret for at samarbejde med frivillige som hun selv er, hvilket hun giver udtryk for kan være udfordrende. Ifølge konsulent 1 kan det derfor skabe uoverensstemmelser omkring, hvordan kommunen skal samarbejde med frivillige. Ifølge hende selv er visionen med samarbejdet, at de frivillige skal understøtte indsatsen, mens andre kan have en vision om at nedprioritere samarbejdet. På baggrund af det, kan det derfor indikere at de internt i kommunen ikke har den samme vision for samarbejdet med de frivillige. Når de internt i kommunen ikke er enige om visionen for samarbejdet, kan det være svært at skabe en fælles vision med andre aktører, hvorfor den interne uenighed er en faktor, der kan hæmme samarbejdet med øvrige aktører. Netop denne uenighed om, hvorvidt kommunen skal samarbejde med frivillige i udviklingen af aktiviteter, gør sig muligvis gældende på det aktivitetscenter, hvor de tre ældre informanter er henholdsvis frivillige og brugere. Her er lederen på aktivitetscenteret, ifølge informanterne, ikke positivt indstillet overfor samarbejdet med frivillige:

“Hanne: Hierarki og ikke ligeværdighed er også dårligt for samarbejdet. og øh hierarki altså det den der ‘jeg er lederen jeg bestemmer’ (...).

Magda: nu kender jeg jo ikke hende så godt såå (...)

Moderator: oplever i at der ikke er ligeværdighed i samarbejdet her?

Alle tre: ja” (Fokusgruppeinterview med borgerne)

Citatet omhandler de ældre borgeres holdning til lederen på aktivitetscentret. De beskriver hende som en leder der ikke inddrager de frivillige og andre ældre borgere, samt har en hierarkisk tilgang til måden, hvorpå hun leder centret. Når lederen ikke anser de frivillige borgere for at være ligeværdige i samarbejdet, så tyder det på at lederen ikke har samme vision om at inddrage de frivillige og borgerne i samarbejdet, som borgerne, konsulenten og de øvrige kommunale medarbejdere på centret har. Så selvom at konsulenten i kommunen, der planlægger, hvordan de frivillige kan indgå i samarbejdet, gerne vil skabe en vision om et ligeværdigt samarbejde, så kan det praktiseres anderledes af lederen af aktivitetscentret.

Noget der derimod opleves positivt for samarbejdet er, som konsulent 2 fortæller i følgende citat, at hun i sin forvaltning bliver bakket op af sin ledelse i ønsket om at indgå i samarbejdet med andre organisationer og frivillige. Om det siger hun:

“Nej for jeg tror nok, hvis man har de der ideer, så synes jeg jo.. men det er selvfølgelig også bare mig, og her i vores hus og mine chefer og hendes chef igen, altså der er rum til at gøre de her ting.”

(Interview med konsulent 2)

Ud fra det som konsulent 2 fortæller i ovenstående citat, så tyder det på, at hendes chefer har samme vision for samarbejdet med andre aktører, idet hun oplever at have opbakning til at involverer de frivillige. På baggrund af det konsulenten siger, så er opbakning og fælles vision internt i organisationen, fremmende for samarbejdet med andre aktører, f.eks. de frivillige. Med udgangspunkt i konsulenternes og borgernes oplevelse af intern uenighed om visionen, så kan det omvendt hæmme samarbejdet internt i kommunen, hvis der ikke er samme vision for samarbejdet, da det sender et signal til de frivillige om, at kommunen ikke er motiveret for at lade dem indgå.

Interne organisatoriske ændringer kan hæmme samarbejdet med andre aktører

En anden udfordrende faktor internt i organisationen, som kan være hæmmende for samarbejdet på tværs er, hvis der er store organisatoriske ændringer som tager meget fokus fra kerneopgaven. Om det fortæller konsulent 2:

“Der var på et tidspunkt, hvor der var lidt udskiftning i Ældre Sagens bestyrelse, hvor vi godt kunne mærke på dem, okay, der sker noget ovre ved dem, som de lige skal have lidt på plads og sådan nogle ting....” (Interview med konsulent 2)

Af citatet fremgår det, at hun som konsulent i kommunen har bemærket at Ældre Sagen har haft nogle organisatoriske udfordringer som for en periode har betydet, at de har haft sværere ved at bidrage til samarbejdet med kommunen. Konsulent 1 har også oplevelsen af, at ændringer internt i organisationen kan udfordre samarbejdet pga. manglende tid og ressourcer til at vedligeholde og initiere samarbejde om sociale aktiviteter til ældre. Hun nævner, at de f.eks. er i gang med at få implementeret et nyt journalsystem der kræver meget tid og ressourcer fra medarbejderne, som hun oplever bliver taget fra den tid, der skulle have været brugt på samarbejdet med de frivillige (Interview med konsulent 1). Det kan derfor tyde på, at kommunens samarbejde med andre aktører omkring udvikling af sociale aktiviteter til ældre hæmmes af store interne organisatoriske ændringer.

Uoverensstemmelser om, hvad samrådets vision for samarbejdet er, kan hæmme samarbejdet med kommunen og andre aktører

Samrådet har, ifølge samrådsformanden, også haft nogle interne uenigheder, der har hæmmet samarbejdet med kommunen og borgerne. I følgende citat fortæller han om, at det har været udfordrende for samarbejdet, at de internt i samrådet ikke har været enige om, hvad deres formål i samrådet har været.

“Samrådsformand: Og så i takt med det, jamen så var der flere der kunne se, at det var spændende at arbejde med, og så var der den der gruppering, som havde været med i mange år, og som ville have byfester og se der ting, og så snakkede vi om, at jamen ud fra det, som står her, ud fra hvad formålet med samrådet er, det er ikke det vi arbejder med nu. Men det er det nogle af os ønsker at arbejde med. (Taler lidt videre om samrådet). Men det er klart, når der sidder nogle der, jeg tror der sad et par stykker, der var med til at starte samrådet efter kommunesammenlægningen, jamen så er

det jo klart, det er den persons hjertebarn på en eller anden måde...” (Interview med samrådsformand)

Uenighed om, hvad formålet med deres opgaver og funktion kan resultere i, at de arbejder i forskellige retninger, som kan føre til at samrådet reduceres, fordi folk forlader rådet. Han fortæller desuden at det har ført til et opgør i samrådet, hvor de har måttet blive enige om, hvad deres funktion i samrådet er. På baggrund af ovenstående fremanalyseres det, at hvis baglandet ikke er i orden, så kan det være svært at indgå i samarbejde med f.eks. kommunen og foreninger i lokalområdet, hvorfor intern uenighed om mål og vision kan hæmme det tværgående samarbejde.

Det fremmer samarbejdet, når der er en fælles vision på tværs af aktører og at aktørerne kan se meningen med samarbejdet

I forhold til samarbejdet mellem aktørerne, så er det fremmende for samarbejdet, at aktørerne har et fælles mål, herunder at aktørerne har et incitament for at indgå i samarbejdet og at de kan se meningen med at samarbejde i udviklingen af aktiviteter, der kan dække de ældres sociale behov. Konsulent 1 nævner et konkret eksempel, hvor de i kommunen samarbejder med en institution omkring sociale aktiviteter til ældre borgere. Om det siger hun:

“K1:... og nu var jeg også ude og snakke med X... øhm... i forhold til, altså hvad kan vi finde på der giver mening for begge parter. Det skal jo give mening både for de frivil... (afbryder sig selv) eller den anden institution og så skal det give mening for vores borgere og den kerneopgave som vi skal være med til at understøtte...” (Interview med konsulent 1)

Af ovenstående citat udledes det, at hun i samarbejdet lægger vægt på, at formålet, metoden m.m. skal give mening for alle parter, da det fremmer samarbejdet, som i sidste ende kan styrke indsatsen til borgerne. En udfordring som konsulent 2 har oplevet i forhold til at skabe mening for både kommunen og de frivillige har været, at det som konsulent kan være svært at vide, hvor meget hun kan bede frivillige om:

“Interviewer: ... men oplever du lidt, at det er en udfordring, at du føler, at i udnytter dem en lille smule, altså uden sådan rigtig at sige tak?”

K2: Ja nogen gange synes jeg, vi gør. Ja, men jeg synes, det var nok lige så meget i starten. Det var i hvert fald noget, hvis jeg skulle gøre det igen med en frivillig forening, og starte noget nyt op eller et

eller andet, jamen så er det da noget, jeg synes, jeg er opmærksom på, at man ikke kan.. Det skal ikke være sådan et bestillingsarbejde. Man kan ikke tillade sig at sige "Øh, vil i det?" eller.. Det skal være noget, man er sammen om, ellers så tror jeg heller ikke på, at det bliver ved med at holde..."

(Interview med konsulent 2)

Af citatet fremgår det, at hun som konsulent er bevidst om, at frivillighed ikke skal være udnyttelse, men at det skal give mening for de frivillige og organisationerne. Konsulent 1 nævner også, at det fremmer samarbejdet med de frivillige, hvis kommunen signalerer til de frivillige, at de er værdsat. Om det siger konsulent 1:

"K1: Men det der med at vi sætter pris på dem og at vi også er opmærksomme på de tilbud de kommer med... at vi benytter de tilbud. Og at vi lærer, hvordan skal vi motivere til fastholdelse, så de frivillige har lyst til at blive ved med at være frivillige, og sætte pris på dem. Vi er jo ligeværdige som mennesker (...) altså det skal jo give mening for alle parter (...) Altså de skal se hvad de.... I det de frivillige tilbyder. Man skal opmuntre de frivillige. Man skal også rose dem (uddyber det her med at rose), fordi så får de meget mere lyst (...). (Interview med konsulent 1)

Med udgangspunkt i det konsulenten siger i citatet fremanalyseres det, at kommunen skal værne om de frivillige og bruge dem til de ting der giver mening for både kommunen og de frivillige, for at de frivillige har lyst til at fortsætte i samarbejdet. Det vil sige, at en fælles vision for samarbejdet, fremmer motivationen for samarbejdet mellem aktørerne, i de tilfælde hvor begge parter får et tilfredsstillende udbytte og hvor de finder samarbejdet meningsfuldt i kraft af, at kerneopgaven løses. I tæt relation til det siger konsulent 1 også, at det er vigtigt at der er nogle ildsjæle blandt de frivillige, da det ofte er dem der får tingene til at ske (Interview med konsulent 1). At der blandt de frivillige findes ildsjæle, der er motiveret for samarbejdet, er også noget, som konsulent 2 nævner:

"K2: Det tror jeg handler meget om den der ligesom er der, havde jeg nær sagt. Hvis det er en der ligesom har noget ildsjæl i sig, skulle jeg lige til at sige. Jeg tror meget det er det, det er afhængig af." (Interview med konsulent 2)

Det udledes på baggrund af ovenstående, at hvis de frivillige og ildsjælene ikke anerkendes og gives plads i samarbejdet til at bidrage med nye tanker og ideer, så mister de motivationen for samarbejdet. Dermed svækkes de frivilliges motivation og ønske om samarbejde og samarbejdet udfases. Hvis kommunen derimod værdsætter samarbejdet med de frivillige og giver dem mulighed for at bidrage

med nye tanker og ideer, så fremmer det samarbejdet pga. at de frivillige i højere grad vil føle at det giver mening for dem. Omvendt kan det hæmme samarbejdet, hvis de frivillige føler sig udnyttet og ikke får lov til at bidrage med det, der giver mening for dem, da det kan resultere i, at de frivillige trækker sig fra samarbejdet.

Oplevelsen af, at en manglende fælles vision på tværs af aktører kan hæmme samarbejdet bakkes op af en udtalelse fra samrådsformanden. Han nævner, at samrådet har erfaringer med at udarbejde visionsplaner med andre samråd og kommunen, og at den fælles vision er med til at styrke indsatsen og samarbejdet (Interview med samrådsformand).

På baggrund af informanternes udtalelser om deres oplevelser af, hvad der kan være fremmende og hæmmende for samarbejdet med de andre aktører, kan det konkluderes, at uoverensstemmelser vedrørende fælles vision, både internt og eksternt i kommunen og samrådet, kan være hæmmende for samarbejdet. Derudover kan organisatoriske ændringer i f.eks. kommunen være hæmmende for samarbejdet, da de i den periode, hvor ændringerne foregår har færre ressourcer. En fælles vision, både internt og eksternt er derimod fremmende for samarbejdet. Teoretisk underbygges det af Krogstrup og Mortensens (2017) teoretiske perspektiv på samskabelse, hvor fælles vision og at alle aktører kan se en mening med samarbejdet, er en faktor, der øger sandsynligheden for en vellykket samskabelsesproces. Det giver aktørerne incitament til at samskabe, ved at det opmuntrer aktørerne til at indlede og vedligeholde samarbejdet. Dog kan de godt have forskellige incitamenter for at indgå i samarbejdet, men de skal være enige om, at samarbejdet fremmer indsatsen. Den fælles vision for samarbejdet skal give mening for alle involverede aktører, og de skal hver især opleve, at de får udbytte af det, for at det fremmer samarbejdet mellem aktørerne.

11.2.2 Tema 2: Kommunens involvering af aktørerne i udviklingsfasen er fremmende for samarbejdet, og manglende involvering er hæmmende for samarbejdet

På baggrund af de fire interviews konkluderes det, at kommunens tidlige involvering af aktørerne (samrådet, frivillige og borgere) er fremmende for samarbejdet, og at manglende eller sen involvering er hæmmende for samarbejdet.

Det fremmer samarbejdet mellem kommunen og frivillige, når kommunen involverer og dem i udviklingen af aktiviteter

Om kommunens involvering af de andre aktører fortæller konsulent 1, at det giver mening at udtænke og genere ideerne sammen, da hun i så fald har oplevet, at aktiviteterne i højere grad giver mening for begge parter. Hun siger:

“K1: Fordi nogle gange så genererer man jo ideerne sammen... altså det er jo meget sjovere at sidde sammen, for det er jo der, hvor man får de skøre ideer også. Fordi man bliver jo lidt vanlig i sin egen butik, og så hvis nogen siger noget 'ej hvad med det', så kunne man finde på noget der, ik... (...). Men det er noget vi skal udtænke sammen, fordi det skal jo kunne lade sig gøre for dem og det skal kunne lade sig gøre fra vores side, så jeg byder bare ind med nogle tanker... og 'gider I bare mødes, så kan vi se om det kan blive til noget' og så vil de fleste sige ja. Det er meget sjældent de siger nej.” (Interview med konsulent 1)

Det udledes af citatet, at konsulent 1 oplever, at aktiviteterne i højere grad giver mening for de ældre borger, hvis de involverer andre aktører i udviklingen, i stedet for at udvikle dem selv. Derudover har hun har erfaring med at aktørerne sjældent siger nej til at indgå i samarbejdet, hvilket tyder på, at de gerne vil involveres i udviklingen af aktiviteter til ældre borgere. Senere i interviewet vender hun tilbage til involveringen af aktører og fortæller, at hun har dårlige erfaringer med, at udarbejde en færdig dagsorden forud for initieringen af et samarbejde med andre aktører, da det risikerer at møde modstand. Hun mener, at det er pga., at en forudbestemt dagsorden kan risikere ikke at give mening for de andre aktører.

Konsulent 2 er enig i, at andre aktører kan bidrage med nogle andre perspektiver end kommunen kan. Af følgende citat fremgår det, at eksempelvis de frivillige har en anden viden om de ældre borgeres ønsker og ideer, end kommunen har:

“K2: Ehm, og så rullede det ligesom bare derfra havde jeg nær sagt, og fordelene ved det samarbejdet har været, at man kan jo godt mærke at de frivillige nogen gange kan noget, som vi ikke kan. Vi er trods alt fra kommunen og vi er også.., og det kan godt være at de borgeren har lyst til at sige noget til en frivillig, som de ikke har lyst til at sige til os, eller det kan også vel være at de frivillige har også bare mere tid, end vi har.” (Interview med konsulent 2)

Citatet viser, at de frivillige har en fortrolighed med de ældre borgere, som kommunen ikke har, og at det kan styrke indsatsen at få flere perspektiver med i udviklingen. På baggrund af konsulenternes erfaring tyder det på, at involveringen af de frivillige i udviklingen af aktiviteter til ældre borgere, er en fordel, da de frivillige kan bidrage med viden om ældre borgeres ønsker og behov. Det fremmer samarbejdet, da de frivillige føler, at deres viden er efterspurgt af kommunen og får mere indflydelse samt at kommunen forbedrer deres tilbud, hvorfor der er incitament for begge parter til at indgå i samarbejdet.

Det fremmer samarbejdet mellem kommunen og samrådet, når kommunen involverer samrådet i udviklingen af aktiviteter i lokalsamfundet

Samrådsformandens udtalelser om kommunens involvering af samrådet afspejler, at de i samrådet har gode oplevelser med samarbejdet med kommunen. Om det fortæller han:

“Samrådsformand:(...) den proces her, der føler vi virkelig i samrådet, at vi er med, og vi har kunne få lov til at bidrage med noget i det.

Interviewer: hvad tænker du at det giver

Samrådsformand: jamen altså det giver jo værdi for både samråd og borgerne (...) Det betyder bare meget. Og der kan man sige, at hvis kommunen fortsætter den takt her på andre områder jamen så, hvad hedder det, så bliver det et godt samarbejde, vi kommer til at få i fremtiden. (...) Jamen okay, så kan man sige, borgeren, okay samrådet de er med, det er ikke bare noget vi får klemmt ned over hovedet ude fra x-kommune af (...) og så vi var faktisk inde og have et møde, to møder inden hvor de informerede omkring det hvordan, og hvad status den var og man arbejdede i den og den retning, og der blev nedsat en kommunal arbejdsgruppe som så arbejdede med det, og så var vi så med til det næste informationsmøde, hvor der faktisk var forskellige aktører inden for kommunen med i det.”

(Interview med samrådsformand)

I citatet fortæller samrådsformanden, at han har oplevet, at kommunen har inviteret aktører med i samarbejdet, og med det signalerer, at de ønsker et bredt samarbejde. I citatet udtaler han også, at kommunens involvering af samrådet til udviklingen af centret, skaber værdi for både samrådet og borgerne. Kommunens involvering af samrådet i udviklingen af indsatser kan betyde, at samrådet oplever kommunen som anerkendende i forhold til den indsats og rolle, som samrådet spiller for de ældre borgere i lokalsamfundet samt at deres viden er brugbar for kommunen i arbejdet med at udvikle sociale aktiviteter til ældre borgere. Dette ønske om samarbejde fra kommunens side, kan

derfor medføre, at samrådet føler sig værdsat af kommunen. Når samrådsformanden siger, at det også giver værdi for borgerne, kan det tyde på, at samarbejde mellem kommunen og samrådet giver borgerne en følelse af, at afstanden til kommunen mindskes, idet kommunen giver samrådet mulighed for at varetage borgernes interesser. På baggrund af ovenstående udtalelser fra samrådsformanden tyder det derfor på, at kommunens involvering af samrådet i udviklingsfasen er fremmende for samarbejdet.

Det fremmer og hæmmer samarbejdet mellem kommunen og borgerne, når kommunen henholdsvis involverer og ikke involverer dem i udviklingen af aktiviteter på aktivitetscentret

Hvad angår den kommunale involvering af borgerne på aktivitetscentret, så er oplevelserne blandede. Jf. den første delbesvarelse føler borgerne sig involveret i udviklingen af aktiviteter, i det samarbejde der foregår med medarbejderne på centret. De fortæller i interviewet, at de har gode oplevelser i samarbejdet med de kommunale medarbejdere i centret, hvor de føler sig involveret i udviklingen af aktiviteter på aktivitetscentret (Fokusgruppeinterviewet med borgerne). De fortæller mere uddybende om involveringen, da de introduceres for en ordøvelse, hvor de skal vælge nogle ord, som beskriver et godt samarbejde. Undervejs nævner de bl.a. ord som “respekt” og “ligeværdighed” og tilføjer, at det er i samarbejdet med medarbejderne på centret, at de oplever det. Det udledes af deres udtalelser, at det får borgerne til at føle sig ligeværdige og respekteret, når medarbejderne involverer dem i aktiviteterne. Dog har de negative erfaringer med lederen på aktivitetscentret, som det fremgik af første delbesvarelse.

Borgerne oplever en forringet kvalitet af aktiviteterne pga. lederens manglende involvering af de frivillige og ældre på centret. Hvis lederen derimod havde involveret dem i planlægningen, så kunne de på baggrund af deres brugererfaring, have fortalt hende, at de to pågældende aktiviteter ikke kunne placeres ved siden af hinanden. Det tyder derfor på, at der er en villighed blandt de ældre frivillige i forhold til at blive involveret, men at de ikke føler at den imødekommes af lederen. Derudover tyder det også på, at den manglende imødekommenhed fra lederen kan skabe en kløft imellem dem i samarbejdet på aktivitetscentret, og dermed være en udfordrende faktor for samarbejdet, fordi de oplever, at lederen ikke ønsker at involvere dem i planlægningen. Jf. konsulenternes oplevelse af at der internt i kommunen kan være forskellige visioner for samarbejdet med frivillige, så kan netop dette være tilfældet her. Medarbejderne på aktivitetscentret kan derfor godt have en involverende og ligeværdig tilgang til samarbejdet med de ældre borgere, mens lederen kan have en hierarkisk tilgang. Ikke desto mindre har de en uoverensstemmelse i forhold til visionen

for samarbejdet, der kan føre til at samarbejdet mellem lederen og de ældre borgere og frivillige hæmmes, fordi det skaber en kløft imellem dem.

Set ud fra Krogstrup og Mortensens (2017) samskabelsesperspektiv, har involvering af aktører og brugere i udviklingen af indsatser en afgørende betydning for at samarbejdet styrkes og det fælles mål opnås. Involvering øger sandsynligheden for, at aktørerne føler motivation, medansvar og medejerskab. Derimod vil en bruger eller aktør, der flere gange har oplevet, at hans eller hendes mening og viden ikke inkluderes, typisk føle lavere motivation og påtage sig mindre ansvar og forpligtelser, samt skabe fordomme om de øvrige aktører (Krogstrup og Mortensen, 2017). På baggrund af dette kan de ældre frivillige borgeres udlægning af, at de ikke har et godt kendskab til aktivitetscentrets leder og at hun ikke involverer dem i udviklingen af aktiviteter, have betydning for, at de som frivillige og brugere skaber fordomme om lederen, samt at de mister motivationen for at samarbejde med lederen. Omvendt har borgerne positive oplevelser med at samarbejde med de øvrige medarbejdere, fordi de i kraft af involveringen i udviklingen af aktiviteter, føler sig ligeværdige og respekteret.

På baggrund af interviewene tyder det derfor på, at det fremmer samarbejdet, når kommunen involverer andre aktører i udviklingen af sociale aktiviteter rettet mod at dække de ældres sociale behov. Det fremmer samarbejdet fordi, at flere perspektiver dermed bringes i spil og forbedrer aktiviteterne. For aktørerne skaber det ligeværdighed, og aktørerne føler sig respekteret, hvilket kan skabe værdi pga. at afstanden til kommunen virker mindre, hvilket kan føre til motivation, medejerskab og ansvar for aktiviteterne. Omvendt hæmmer det samarbejdet, hvis aktørerne ikke involveres i udviklingsfasen pga. at det kan signalere, at kommunen ikke opfatter aktørerne som ligeværdige, hvilket kan skabe fordomme, manglende ejerskab og ansvar for aktiviteterne.

11.2.3 Tema 3: Strukturering og manglende strukturering af samarbejdet er en henholdsvis fremmende og hæmmende faktor for samarbejdet

Ud fra de fire interviews kan det konkluderes, at strukturering eller mangel på strukturering af samarbejdet kan opleves som en henholdsvis fremmende og hæmmende faktor for samarbejdet i arbejdet med at skabe sociale aktiviteter, der kan bidrage til at dække de ældres sociale behov. I struktureringen af samarbejdet indgår elementer som; planlægning af arbejdsopgaver, forventningsafstemning, relationsdannelse og rolleafklaring. Det vil derfor analyseres i følgende

afsnit, hvordan de elementer har betydning for samarbejdet med udgangspunkt i citater fra de fire interviews.

Planlægning fremmer samarbejdet

Ud fra de fire interviews fremgår planlægningen af samarbejdet som en faktor, der har betydning for, hvorvidt samarbejdet opleves positivt eller negativt for aktørerne. At fælles planlægning af samarbejdet har betydning for samarbejdet, er noget som konsulent 2 fra kommunen, siger følgende om:

“K2: Jeg tænker, man skal i hvert fald, altså igen ja, have styr på, hvem gør hvad og hvorfor, og det der med, hvorfor er det, vi gør det her. Det der skal fremme det (samarbejdet) er, at alle kan se ideen med det. Men også inden man når så langt til at komme helt-, vi havde jo også en proces, hvor vi ligesom skrev noget ned, det var ikke fordi, det var en decideret projektbeskrivelse, men så alligevel bare lige, men også, det var bare med til at gøre, at man godt sidde og snakke om nogle ting, men en ting er få det skrevet ned og læst hver for sig, “Nå okay, det er sådan her vi gør det”, “Og så ringer du til den, og du til den, og jeg gør det og du gør det”. At det ligesom er på skrift, så man er sådan helt med på, hvad hinanden gør (...)” (Interview med konsulent 2)

I citatet nævner hun, at hun har gode erfaringer med at aktørerne mødes og sammen får nedskrevet hvem der gør hvad, for at få aftalt nogle klare retningslinjer for samarbejdet. Hun lægger vægt på, at planlægningen skal ske i fællesskab, således at alle er enige om, hvad målet er med at indlede samarbejdet. Det skaber enighed om, hvad det er, der skal gøres og samarbejdspartnerne kan vende tilbage til dokumentet og holde hinanden op på, hvad der er indgået af aftaler, hvis dette er nedskrevet i fællesskab.

Den anden konsulent fra kommunen har også gode oplevelser med at planlægge samarbejdet og fortæller at hun normalt mødes med de frivillige og udarbejder et sæt spilleregler (Interview med konsulent 1). Hun fortæller desuden:

“K1: (...)der skal være en tovholder og kontaktpersoner og at hvis der er noget, der er svært, så ved man, hvem man kan snakke med og sådan så der er møder en gang om måneden eller hvad vi nu aftaler” (Interview med konsulent 1).

I citatet giver konsulent 1 udtryk for, at hun har erfaring med at samarbejdet har en tovholder og kontaktperson og hvor ofte de skal mødes. De to konsulenter er således enige om, at det er positivt for samarbejdet, at der i fællesskab nedskrives en arbejdsfordeling, samarbejdets formål og rollefordeling. Det tyder derfor på, at kommunen oplever, at det er fremmende for samarbejdet, at der i fællesskab udfærdiges en struktur og klare rammer for samarbejdet.

Ligesom konsulent 1 har samrådsformanden også gode erfaringer med, at der er en kontaktperson i samarbejdet mellem kommunen og andre aktører. I følgende citat taler han om samarbejdet med kommunen i opstarten af det nyetablerede forebyggelsescenter, hvor samrådet har haft løbende kontakt med kommunen:

“Samrådsformand: (...) men så det nye der er kommet, der er vi faktisk utroligt positive i samrådet (...) og har været med til en fem-seks forskellige møder og jeg har løbende dialog med forstanderen, hende der er blevet forstander på centret derude, og det har været en super og en spændende proces og der har vi virkelig fået positivt indtryk af kommunen, fordi på den måde som forstanderen griber tingene an på(...), det skal kommunen i hvert fald have ros for, for den del af det.” (Interview med samrådsformand)

I citatet fortæller samrådsformanden, at han i det pågældende samarbejde om det nye center har et positivt indtryk af kommunen pga., at forstanderen har styret processen på en synlig måde, hvilket har betydet, at han har kunne følge med i processen og hvor forstanderen har været kontaktperson. Samrådsformanden har dog også oplevet, at samarbejdet med kommunen har været udfordrende. I det følgende citat fortæller han at han har oplevet ikke at vide, hvem han skulle tage kontakt til i kommunen. Om det fortæller han:

“Samrådsformand: (...) det er godt at vide, hvem man skal tage kontakt til. For der er andre eksempler, hvor man bare føler, at man løber panden mod en mur, når man tager kontakt til kommunen, og jamen så bliver du kastet mellem forvaltningerne. De ved ikke hvem der er de forskellige steder eller noget. Der er mange ansatte jo.” (Interview med samrådsformand)

Med udgangspunkt i samrådsformandens udtalelse i interviewet fremanalyseres det, at han er enig med kommunens konsulenter i, at en kontaktperson er fremmende for samarbejdet og en manglende kontaktperson omvendt er hæmmende for samarbejdet.

Angående det samarbejde, der eksisterer mellem medarbejderne på aktivitetscentret og de frivillige/borgerne, så fremanalyseres det, at det også på aktivitetscentret er hæmmende for samarbejdet hvis der ikke er struktur i samarbejdet. Om det udtaler de:

“Hanne: Der har jo været gnidninger, men for det meste synes jeg, at det går godt.

Jonna: men det kan godt være sådan, at hvis man nu ikke får planlagt, hvem der laver hvad, så synes de derinde, at de laver mere, end vi gør i centerrådet, altså det skal være planlagt, rigtig godt, sådan at vi alle sammen laver (...)” (Fokusgruppeinterview med borgerne)

Dette viser, at manglende fælles planlægning kan udfordre samarbejdet ved, at der kan opstå uvished om, hvad de andre gør som kan føre til misforståelser. Dermed kan den fælles planlægning være med til at synliggøre, hvem der gør hvad og risikoen for misforståelser mindskes.

På baggrund af konsulenterne, samrådsformandens og borgernes oplevelser med planlægningen af samarbejdet, kan det konkluderes at fælles planlægning af samarbejdet, hvor det nedskrives, hvad formålet er, hvem der gør hvad, hvor ofte der er møde samt hvem der er kontaktperson og tovholder, er fremmende for samarbejdet. Det er fremmende for samarbejdet, fordi det mindsker tvivl og misforståelser og holder parterne fokuseret på formålet med samarbejdet. Omvendt er manglende planlægning hæmmende for samarbejdet, da det kan skabe tvivl, misforståelser og frustrationer.

Forventningsafstemning og rolleafklaring fremmer samarbejdet

Af de fire interviews fremgår forventningsafstemning, roller og relationen mellem parterne i samarbejdet som faktorer, der har betydning for, hvordan samarbejdet opleves. Eksempelvis fortæller konsulent 1 om, hvordan hun har erfaringer med at mødes og italesætte forventninger til hinanden:

“K1: Oppe på plejehjem X, der har vi lige haft sådan en formiddag, hvor vi lavede spilleregler for, hvordan er det vi gerne vil være frivillige sammen... Øhm... Også sådan at vi italesætter forventninger til hinanden. Altså på et andet plejehjem sagde jeg, at 'jeg kommer en gang om måneden og jeg kommer og hjælper til med banko', jamen så ved man det og så kan man ikke gå og blive sur over, at hun ikke kommer og hjælper til alle de andre gange. Altså få afklaret alle de der ting... Og få lavet nogle spilleregler om, hvordan vil vi gerne være frivillige sammen (...)"

(Interview med konsulent 1)

På baggrund af ovenstående fremanalyseres det, at forventningsafstemningen er vigtig for, at relationen mellem aktørerne kan styrkes og at en afklaring af, hvad de hver især forventer af hinanden, minimerer risikoen for misforståelser og frustrationer.

Forventningsafstemning er også noget samrådsformanden udtaler sig om i interviewet. Han gør sig især nogle overvejelser om, hvordan forventningerne til de frivillige og ældre kan italesættes, da han har oplevet, at det kan afskrække nogen fra at deltage, hvis de ikke ved, hvad der kræves af dem. Han udtaler:

“Samrådsformand: Jamen jeg tror, at man skal kunne forklare dem, at det her kræver faktisk ingenting af mig. Jeg kører med på det niveau jeg kan (...) Jamen kom og vær med, fuldstændig uden bindinger, uden nogle ting...” (Interview med samrådsformand)

Med udgangspunkt i citatet fremanalyseres det, at der skal være større fleksibilitet og at forventningerne til de ældre og frivillige skal italesættes. Fra kommunens side gør de sig også nogle overvejelser omkring, hvordan relationen til de frivillige skal opbygges. Konsulent 1 fortæller:

“K1: Det der med at samarbejde med frivillige, det er på en anden måde end at samarbejde med sine kollegaer. Man kan ikke forvente det samme af en frivillig (...) for det der med at komme et sted fast hver tirsdag, det er der rigtig mange der ikke har lyst til ... man bliver meget bundet af det, så hvis vi prøver at lave noget mere fleksibelt samarbejde, så fungerer det bedre...”. (Interview med konsulent 1)

Det udledes af citatet, at kommunen skal værne om forholdet til de frivillige og anerkende dem for deres indsats og ikke stille krav om ansvar og forpligtelser til de frivillige, men at de i stedet skal skabe fleksibilitet for de frivillige. På baggrund af ovenstående uddrag udledes det, at samrådsformanden og konsulenten fra kommunen er enige i, at de frivilliges rolle i samarbejdet skal være fleksibel. De frivilliges rolle i samarbejdet er også noget, som de ældre borgere i fokusgruppeinterviewet udtaler sig om. De har erfaringer med at frivillighed kan føles som en forpligtelse, der kan afholde nogen fra at blive frivillige:

“Jonna: men det er det der med, at man skal møde op kl. det og det, en speciel dag-.

Magda: Og det har jeg det lidt svært ved, for jeg synes den gang jeg var på arbejdsmarkedet. Jeg var pædagogmedhjælper, i en fritidsordning, og sommetider hvis der var en der var syg så kunne jeg blive ringet op kl 5; Kan du møde kvart i 6? Jeg har det der hushh (ubehagelig følelse i kroppen).

Det sidder i mig endnu.

Jonna: Jaaa okay. så skal du bare have god tid -

Magda: Ja

Moderator: Og ikke noget der forpligter

Magda: Nej jeg skal have god tid fra morgenen af. det ligesom det sidder i mig fra dengang af, altså da jeg var på arbejdsmarkedet. Det der kl. det og kl. det og kl. det

(Fokusgruppeinterview med borgerne)

Citatet viser at Magda, der ikke er frivillig på aktivitetscentret, føler at frivillighed forpligter for meget i forhold til, hvad hun kan overskue. Hun har så at sige dannet sig forestillinger om, hvad det vil kræve af hende at være frivillig, fordi det fra kommunen ikke er meldt ud, hvad det kræver af hende. Derudover har de i aktivitetscentret oplevet at lederen har haft svært ved at definere, hvornår man er frivillig og udfører nok arbejde til eksempelvis at blive inviteret med til frivilligfester (Fokusgruppeinterview med borgerne). Det kan derfor indikere, at der ikke eksisterer klare retningslinjer for, hvad det indebærer at være frivillig. Det giver anledning til at fremanalysere, at de frivilliges rolle i samarbejdet med kommunen og samrådet ikke er tydelig og afstemt, hvilket skaber tvivl hos de frivillige.

Modsat de frivilliges rolle i samarbejdet, så synes samrådets rolle i samarbejdet at være mere tydelig, ud fra hvad samrådsformanden fortæller. I interviewet fortæller han om, at kommunen i udviklingen af det nyetablerede forebyggelsescenter har været bevidst om, hvad de har kunnet bruge samrådet til, og at de har været inviteret til flere møder og er blevet løbende informeret (Interview med samrådsformand). Ifølge samrådsformanden har det dog været en udfordring i forhold til lukningen af det plejehjem, der skulle blive til det nye center. Om det fortæller han:

“Samrådsformand: (...) det er, at når der sker noget i lokalområdet inden for det kommunale inden for forvaltningen af, jamen så skal kommunen kommunikerer det ned til samrådet, så vi er nogle af de første der bliver orienteret om det.” (Interview med samrådsformand)

Med udgangspunkt i citatet af samrådsformanden udledes det, at han er bevidst om samrådets rolle og fortæller senere i interviewet, at han har indtryk af, at kommunen også opfatter samrådets rolle,

som en slags råd der kommunikerer information fra kommunen og ud til borgerne. At samrådsformanden er tydelig omkring, hvad samrådets rolle er samt at kommunen ved, hvad de skal bruge dem til, afspejler en enighed om, hvad samrådets rolle i samarbejdet er. Denne rolle som bindeled og formidlende led til borgerne beskriver han positivt. Om det siger han:

“Samrådsformand: Jamen jo mere information du kan få, jamen jo mere tryghed kan du også give, og jo mere kan vi kommunikere videre (...) og det at vi som samråd kan stå på vores repræsentantskabsmøde med forskellige foreninger, der har spørgsmål til borgerne der jamen der kan vi sige at vi er med i dialogen og vi er positive overfor det. Det betyder bare meget. Og der kan man sige, at hvis kommunen fortsætter den takt her på andre områder, jamen så hvad hedder det, så bliver det et godt samarbejde vi kommer til at få i fremtiden.” (Interview med samrådsformand)

Af citatet fremgår, at samrådet tillægger det en positiv værdi at kunne være det bindende led mellem borgere og kommunen. Det skaber tilmed værdi for borgerne, da de finder tryghed i, at samrådet har en positiv indstilling overfor samarbejdet med kommunen. Det fremanalyseres derfor, at samrådets rolle som bindeled er fremmede for samarbejdet, da kommunen vælger at bruge samrådet som et bindeled til borgerne og at samrådsformanden oplever at det både giver værdi for samrådet og borgerne.

På baggrund af de fire interviews fremanalyseres det, at samarbejdet styrkes af, at aktørerne går sammen og planlægger, hvem der er kontaktperson eller tovholder på projektet og laver forventningsafstemninger, så alle parter er enige om, hvem der styrer processen, hvem der udfører hvilke opgaver og hvem de skal kontakte, hvis de bliver i tvivl undervejs. Derudover er rolleafklaring og forventninger til disse roller også en fremmede faktor for samarbejdet, da det ellers kan skabe tvivl og misforståelser mellem parterne. Ifølge Davy og Ågård (2017) teori om relationskapacitet som forudsætning for samskabelse, så er forklaringen på, hvorfor fælles planlægning og forventningsafstemning er vigtigt i samskabelsesprocesser, at der opbygges en tillid mellem parterne. Om tillid siger hun, at det er det væv, der får mennesker og organisationer til at hænge sammen og at det skaber basis for en fælles indstilling om at samarbejde, øger motivationen for samarbejdet og letter beslutningsprocesser (Davy and Ågård, 2017). Manglende relation og tillid kan skabe fordomme om de andre aktører og føre til manglende engagement i den fælles opgave og dermed hæmme samarbejdet. Det betyder derfor, at årsagen til at struktur fremmer samarbejdet, kan være at fælles planlægning, hvor samarbejdspartnerne nedskriver, hvem der gør hvad, forventningsafstemning mellem parterne, at rollerne defineres og er tydelige i samarbejdet, er pga. at

det øger tilliden. Dermed nedbringes misforståelser, usikkerheden og risikoen for at parterne løber fra deres forpligtelser, og det skaber en gensidig forståelse for, hvad der forventes af dem og hvad hinandens opgaver kræver. Tillid som øges pga. struktur i samarbejdet, er derfor fremmende for samarbejdet mellem aktørerne. Det kan omvendt være hæmmende for samarbejdet, hvis der ikke i fællesskab udarbejdes en plan, hvis der ikke afstemmes forventninger til hinanden og hvis rollerne er uklare, da det kan skabe utryghed, fordomme og tvivl i samarbejdet.

11.2.4 Delkonklusion på anden delbesvarelse

I anden delbesvarelse er der genereret viden om, hvilke faktorer der opleves som fremmende og hæmmende i samarbejdet med andre aktører, om at udvikle sociale aktiviteter målrettet at dække de ældres sociale behov.

De fremmende faktorer for samarbejdet er, at aktørerne er motiveret for samarbejdet og har en fælles vision for samarbejdet, hvor alle aktører kan se meningen med at samarbejde. Derudover er det fremmende, at der er en anerkendende kultur i forhold til at samarbejde med frivillige, og at kommunen involverer og indgår i et ligeværdigt samarbejde med borgere og øvrige aktører i udviklingsfasen. Endvidere kan det fremme samarbejdet, hvis samarbejdet struktureres, i form af planlægning af arbejdsopgaver, forventningsafstemning, relationsdannelse og rolleafklaring. Endeligt kan det fremme samarbejdet, at samrådet fungerer som bindeled mellem kommunen og borgere samt øvrige civile aktører i lokalsamfundet.

Faktorer der opleves som hæmmende for samarbejdet, er derimod hvis der er intern og ekstern uenighed om den fælles vision for samarbejdet og hvis motivationen for samarbejdet ikke er til stede hos én eller flere af aktørerne. Derudover kan det være hæmmende for samarbejdet, hvis kommunen ikke involverer aktørerne i udviklingen af aktiviteterne, og hvis samarbejdet ikke er struktureret, forventningerne afstemt og rollerne afklaret. Manglende organisatoriske ressourcer i kommunen, kan ligeledes være hæmmende for samarbejdet.

12.0 Anbefalinger til kommunens samarbejde med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet

I det følgende afsnit vil tredje og sidste forskningsspørgsmål besvares. Dette omhandler, hvilke hæmmende og fremmende faktorer der har betydning for, at samarbejdet mellem kommunen, borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet i udviklingen af sociale aktiviteter rettet mod at dække de ældres sociale behov, kan forandres ud fra et samskabelsesperspektiv. Besvarelsen vil tage udgangspunkt i resultaterne fra det systematiske review og delbesvarelserne fra den kvalitative analyse, som vil blive sammenholdt i en tværgående syntese med inddragelse af de forskellige teoretiske perspektiver på samskabelse af Krogstrup og Mortensen (2017) og Voorberg et al. (2015). Denne syntese vil danne baggrund for en række anbefalinger som beslutningsgrundlag til kommunen vedrørende, hvordan de kan forandre tilgangen til forebyggelse af social ensomhed blandt ældre. Forandringen består i, at kommunen ændrer tilgangen til samarbejdet med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet, således at der udvikles meningsfulde aktiviteter i borgerens lokalområde. I nedenstående figur 8 ses en oversigt over de anbefalinger som er formuleret til kommunen.

Figur 8: Oversigt over projektets udviklede anbefalinger som beslutningsgrundlag til kommunen

Tidligere involvering og ligeværdigt samarbejde

Et tema som går igen, på tværs af analysen af de kvalitative interviews og det systematiske review, er at de ældre borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet, skal involveres tidligere i udviklingen af aktiviteter, end det gøres på nuværende tidspunkt jf. første delbesvarelse analysen af de kvalitative interviews. Her blev det fundet, at borgerne og de øvrige civile aktører i lokalsamfundet primært involveres som co-implementors. Ydermere fremgik det af det systematiske review (tema 1), at den tidlige involvering skal ske fra processen begyndelse, hvor borgerne er med til at komme med ideer til sociale aktiviteter. Denne tidlige involvering kan ifølge Voorberg et al. (2015) ske, ved at borgerne og de øvrige civile aktører får rollen som co-initiators, hvor de er med til idégenereringen. Tidligere involvering kan også ske som co-designers, hvor de involveres efter idegenereringen, og er med til at udforme en aktivitet. Det blev i det systematiske review og den anden delbesvarelse i den kvalitative analyse fremanalyseret, at tidlig involvering fremmer samarbejdet mellem kommunen og de ældre borgere. At det er fremmende for samarbejdet kan skyldes, at tidlig involvering bidrager til at øge motivation, ejerskabsfølelse og engagement (Krogstrup og Mortensen, 2017).

Det blev endvidere i den kvalitative analyses anden delbesvarelse (tema 2) fremanalyseret, at det er fremmende for samarbejdet, hvis kommunen involverer relevante aktører, såsom borgerne, frivillige og andre mulige samarbejdspartnere, som ligeværdige aktører i udviklingen af sociale aktiviteter til de ældre borgere. Omvendt blev det i samme tema fundet hæmmende for samarbejdet, hvis kommunen ikke involverede relevante aktører eller ikke anså dem som ligeværdige samarbejdspartnere. I den kvalitative analyses første delbesvarelse samt i anden delbesvarelse (tema 2), blev det fremanalyseret, at inddragelsen af borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet giver kommunen andre perspektiver i udviklingen af aktiviteter. Derudover skaber det værdi hos borgerne, da de føler sig respekteret. Dog blev det fundet i første delbesvarelse i den kvalitative analyse, at kommunen ikke altid inddrager borgerne i udviklingen af indsatser. Dette kan, ifølge Krogstrup og Mortensen (2017), medføre mindre ejerskabsfølelse over for de udviklede aktiviteter, hvilke kan føre til mindre engagement og motivation for deltagelse. Samlet set kan det konkluderes, at det er fremmende for samarbejdet, at borgerne og øvrige civile aktører i lokalsamfundet involveres i udviklingen af sociale aktiviteter, og at manglende involvering er hæmmende for samarbejdet. Derfor anbefales det, at borgerne og de øvrige aktører i lokalsamfundet i højere grad inddrages i udviklingen som co-designers, hvor de bliver inddraget og har indflydelse på udviklingen af aktiviteter. De kommunale medarbejdere og ledere bør således anse og respektere borgerne og de øvrige civile aktører i lokalsamfundet som ligeværdige samarbejdspartnere og anerkende deres frivillige arbejde.

Det anbefales at kommunen:

1. inddrager borgerne og de øvrige civile aktører i lokalsamfundet som co-designers tidligt i udviklingen af sociale aktiviteter
2. anser at borgerne og øvrige civile aktører i lokalsamfundet som ligeværdige samarbejdspartnere i udviklingen af aktiviteter og anerkender de frivilliges arbejde

I første delbesvarelse af den kvalitative analyse blev det fremanalyseret, at der ikke sker en systematisk inddragelse af borgerne og øvrige civile aktører i lokalsamfundet i forbindelse med udviklingen af sociale aktiviteter, men at det primært sker i forbindelse med politiske beslutninger. Set i relation til Krogstrup og Mortensens (2017) teori om graden af brugerinvolvering, kan det anses som fremmende for samarbejdet, når der eksisterer formaliserede processer til samarbejdet, hvor der gives mulighed for, at borgerne og brugerne reelt set har indflydelse på beslutninger. Set i forhold til anbefalingen om den tidligere involvering anbefales det endvidere, at kommunen skaber nogle flere formaliserede muligheder for, at borgere og de øvrige aktører i lokalsamfundet kan komme med ideer til sociale aktiviteter kommunen, samt er med til at planlægge og prioriter. Dermed vil borgerne og de øvrige civile aktører få mulighed for at indtage rollen som co-initiators.

Det anbefales at kommunen:

3. skaber formaliserede processer, hvor borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet har mulighed for at komme med ideer til sociale aktiviteter og indgår i udviklingen heraf

Tidligere involvering af borgerne i et ligeværdigt samarbejdet fordrer, jf. første delbesvarelse i den kvalitative analyse, at borgerne og de øvrige civile aktører i lokalsamfundet har kendskab til kontaktpersoner i kommunen, og at kommunen er villige og imødekommende overfor deres ideer. I det systematiske review (tema 1) blev der fremanalyseret, hvorledes dét at styrke relationerne mellem lokalsamfund og organisationerne, f.eks. kommunen, blev fundet fremmende for samarbejdet. I første delbesvarelse i den kvalitative analyse blev det tilsvarende fremanalyseret, at konsulenterne fra kommunen forsøgte at opnå kendskab til aktører i lokalsamfundet. Det blev endvidere fremanalyseret i anden delbesvarelse i den kvalitative analyse, hvordan samrådet fungerer som bindeled mellem kommunen og lokalområderne, og hvordan en løbende information, kan være fremmende for kommunens samarbejde med lokalområderne. Der ses derfor et potentiale i at styrke samarbejdet mellem samrådet og kommunen, så de lokale aktører ved, hvem de kan kontakte, og så kommunen ligeledes har en kontakthoved til lokalområdet. Derfor anbefales det, at kommunen i

højere grad samarbejder med samrådet, der kan fungere som bindeled mellem kommunen og aktører i lokalområderne. Endvidere anbefales det, at der afsættes tid af til at opnå kendskab til mulige samarbejdspartnere i lokalsamfundene og opbygge relationer til disse, da det kan øge muligheden for, at borgere og øvrige aktører i lokalsamfundet tager kontakt til kommunen vedrørende ideer til sociale aktiviteter.

Det anbefales at kommunen:

4. styrker samarbejdet med samrådet, så de i højere grad gøres til bindeled mellem aktører i lokalområderne og kommunen
5. styrker kendskabet og relationerne til mulige samarbejdspartnere i lokalområderne

Styring og organisering af samarbejdet

Et andet centralt tema, der går igen i det systematiske review (tema 1) og anden delbesvarelse i den kvalitative analyse (tema 3), er at styring og organisering af samarbejdet har betydning for et succesfuldt samarbejde. I det systematiske review (tema 3) blev det fremanalyseret, hvordan organiseringen er fremmede for samarbejdet mellem aktørerne. Her kunne organiseringen ske ved at nedsætte en styringskomite, i form af et kerne-netværk i forhold til samarbejdet, som kan stå for koordineringen af samarbejdet. Ydermere blev det fundet centralt, at der er en effektiv kommunikation mellem de involverede parter, hvor alle er klar over, hvem der gør hvad, hvad formålet er for samarbejdet m.m. Dette kan ud fra samskabelsesteorien bidrage til en øget tillid mellem samarbejdspartnerne og minimerer forvirring og deltagernes entusiasme (Davy and Ågard, 2017). Lignende faktorer blev fundet i anden delbesvarelse i den kvalitative analyse (tema 1). Her blev det fremhævet, hvordan fælles planlægning af samarbejdet, hvor formål, forventninger og aktørernes roller i samarbejdet afstemmes og nedskrives samt mere formelle rammer som mødetidspunkter. Samlet set vurderes denne strukturering og planlægning at være fremmede for samarbejdet, og ligeledes vurderes manglende strukturering og planlægning af være hæmmende for samarbejdet. Derfor anbefales det, at kommunen nedsætter en styregruppe i forbindelse med udviklingen af sociale aktiviteter. Denne skal koordinere samarbejdet, herunder sikre at der er en klar forventnings-, formåls- og rolleafstemning. Ligeledes anbefales det, at styregruppen bidrager til at sikre en effektiv kommunikation mellem samarbejdspartnere og at der afholdes regelmæssige møder.

Det anbefales at kommunen:

6. nedsætter en styregruppe i forbindelse med udviklingen af aktiviteter, der kan koordinere samarbejdet
7. sikrer en effektiv kommunikation og regelmæssige møder mellem samarbejdspartnerne

Samtidig blev det fremanalyseret i anden delbesvarelse af den kvalitative analyse (tema 1), hvordan manglende organisatoriske ressourcer i organisationen, til f.eks. at stille en medarbejder til rådighed, kan være hæmmende for samskabende processer. Dette på baggrund af, at konsulenterne i kommunen havde negative erfaringer med store organisatoriske forandringer i organisationen, såsom implementeringen af nye digitale journaliseringssystemer. På baggrund heraf anbefales det, at kommunen tager hensyn til, hvornår de i organisationen er klar til at implementere anbefalingerne.

Det anbefales at kommunen:

8. sikrer de nødvendige organisatoriske ressourcer i forbindelse med implementeringen af anbefalingerne

Udarbejdelse af fælles mål og fremme af en samarbejdskultur

Et tredje tema, der går på tværs af det systematiske review og analysen af den kvalitative analyse er, at enighed om en fælles vision og mål for samarbejdet er en fremmede faktor for samarbejdet. I det systematiske review (tema 2) blev det fremanalyseret, hvordan det er fremmede for samarbejdet, at aktørerne har en fælles vision for samarbejdet om udviklingen af sociale aktiviteter til ældre, hvor de bl.a. er villige til at dele viden og ressourcer. Omvendt kan uoverensstemmelser om visionen være hæmmende for samarbejdet, da det risikerer at nedbringe engagementet og fastholdelsen af aktørerne. I anden delbesvarelse i den kvalitative analyse (tema 3) blev det også fremanalyseret, at aktørernes enighed om en fælles vision er fremmede for samarbejdet. Det gælder også internt i kommunen, hvor både konsulenterne og eksempelvis plejehjemslederne skal være enige om, at et samarbejde med frivillige er hensigtsmæssigt i forhold til at udvikle sociale aktiviteter til de ældre borgere. Manglende anerkendelse af de frivilliges arbejde kan modsat virke hæmmende for samarbejdet, da det kan virke demotiverende i forhold til at komme med nye ideer. Derfor er det vigtigt med en kultur præget af åbenhed overfor samarbejdet med frivillige og øvrige aktører i lokalsamfundet. Endvidere blev det i samme tema fremanalyseret, at det er fremmede for samarbejdet, at alle kan se meningen med samarbejdet, hvilket stemmer overens med anbefaling 1-5,

da tidlig involvering i udviklingsfasen kan anses som en forudsætning for, at kunne skabe en fælles mening og vision for samarbejdet. Af ovenstående anbefales det, at der fastlægges klare rammer for samarbejdet, hvor der udarbejdes en fælles vision og mening i samarbejdet. Derudover anbefales det, at kommunens konsulenter og ledere bidrager til at skabe en kultur blandt medarbejdere og ledere på plejehjem, hvor det anses som værdifuldt, at samarbejde med frivillige.

Det anbefales at kommunen:

9. fastlægger klare rammer for samarbejdet, herunder fastlæggelse af fælles vision om mening
10. bidrager til at skabe en kultur, hvor samarbejdet med frivillige værdsættes

12.1 Implementering af anbefalinger

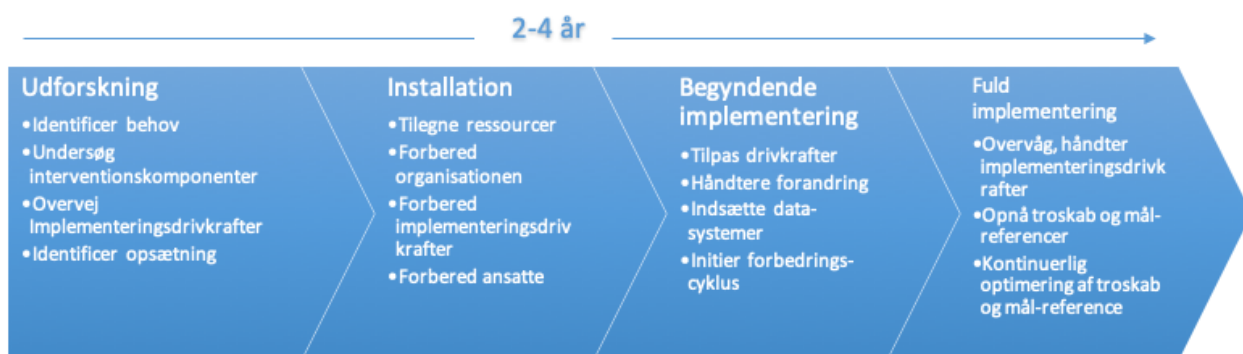
For at sikre at anbefalingerne bliver anvendelige i praksis, så er det nødvendigt at gøre sig overvejelser om, hvordan de skal implementeres (Nilsen, 2015). Derfor vil det følgende afsnit tage udgangspunkt i overvejelser omkring, hvordan anbefalingerne kan implementeres for at skabe en succesfuld forandring af kommunens nuværende samarbejdspraksis. Der eksisterer flere forskellige implementeringsteorier og modeller til ændring af praksis, men dette projekt vil tage udgangspunkt i National Implementation Science Networks (NIRN) tilgang til implementering af forandring via fire faser. NIRN's faseopdelte implementeringsstrategi, hvori der indgår tre centrale drivkræfter, sikrer en systematisk tilgang til implementeringen (Fixsen *et al.*, 2015), hvorfor denne er valgt som implementeringsstrategi i dette projekt.

Implementeringsteorien vil i dette projekt anvendes til at beskrive, hvordan anbefalingerne kan implementeres således, at de skaber den ønskede forandring i kommunens samarbejde med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet.

Implementeringens faser

Implementeringen består, ifølge NIRN, af fire trin, og skal ses som en dynamisk proces og ikke blot én begivenhed (Bertram, Blase and Fixsen, 2015). Det vil sige, at det kan være nødvendigt at gå tilbage til et tidligere trin, hvis der eksempelvis sker organisatoriske forandringer eller ændringer i personalegruppen, som har betydning for implementeringen. De følgende afsnit vil være bygget op omkring de fire faser, og indeholder overvejelser omkring implementeringen af projektets udviklede anbefalinger som findes i afsnit 12.0.

STADIER FOR IMPLEMENTERING

Figur 9: NIRN's model for drivkræfterne for en succesfuld implementering (Bertram, Blase and Fixsen, 2015).

Fase 1: Undersøgelse og tilpasning

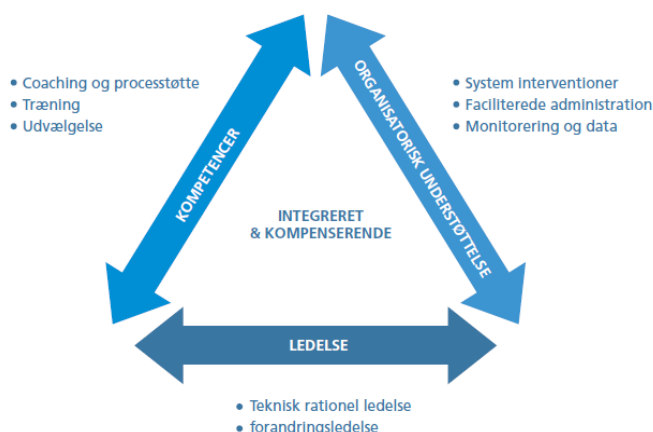
Det første trin omhandler undersøgelse og tilpasning, og er den initiale del af implementeringen (Bertram, Blase and Fixsen, 2015). I denne fase bliver interventionens komponenter undersøgt, såsom f.eks. interventionens formål, målgruppe, elementer og aktiviteter, drivkræfter m.v., da det er hensigtsmæssigt, ifølge Bertram et al. (2015), at det bliver indtænkt i planlægningen af implementeringsprocessen. Dette er med henblik på, at vurdere om interventionen er klar til implementering eller om den kræver yderligere tilpasning til målgruppen (Fixsen *et al.*, 2015). I dette projekt er der ikke tale om en konkret intervention, men i stedet om implementering af anbefalinger. Formålet med at implementere anbefalingerne er, at kommunen forandrer det nuværende samarbejde med borgere og øvrige civile aktører i lokalområder i kommunen. Da det er kommunens tilgang til samarbejdet der ønskes forandret, er målgruppen for anbefalingerne kommunens ansatte, i form af ledere på forskellige organisatoriske niveauer og konsulenter, som alle arbejder inden for ældreområdet. Fordelen ved at plejehjemslederne også undervises i samskabelse, er at det ofte er dem, som befinder sig ude i lokalområderne, og dermed har tættere tilknytning til lokalområdets civile aktører. Den forandring, som anbefalingerne ønskes at medføre, skal ske ved, at kommunens medarbejdere opnår nye kompetencer og viden omkring, hvordan samarbejdet bør foregå. Således vil de i højere grad være i stand til at indgå i samskabende processer med aktører i det øvrige lokalsamfund, hvorfor en central aktivitet i implementeringen vil være videreformidlingen af anbefalingerne.

I denne første fase skal potentielle barrierer ligeledes identificeres, som f.eks. manglende finansiel støtte og behov, vaner blandt medarbejderne samt organisations- og systemforandringer, som kan være nødvendige for at understøtte implementeringen af anbefalingerne (Bertram, Blase and Fixsen,

2015). Disse overvejelser skal munde ud i en klar implementeringsplan over opgaver og tidsplaner, så implementeringen forløber så effektiv som muligt. Potentielle barrierer for implementeringen kan være, hvis kommunen som organisation ikke har ressourcer til at modtage undervisning og arbejde med anbefalingerne. Det kan eksempelvis være på grund af, at kommunen et andet politisk fokus, hvor samskabelse ikke prioriteres, eller at kommunen er i gang med at implementere andre indsatser, som det blev fremanalyseret i de kvalitative interviews. Der kan ligeledes opstå en modstand mod forandringen, som vil behandles i implementeringens fase 3.

Fase 2: Installation

Det andet trin handler om, at forberede installationen af interventionen (Fixsen *et al.*, 2015). Her sikres, at de rette ressourcer er tilgængelige til at igangsætte implementeringen, som f.eks. medarbejdere, lokaler, udstyr, organisatorisk støtte, og nye politikker og procedurer (Fixsen *et al.*, 2015). I denne fase sker forberedelserne med udgangspunkt i tre drivkræfter for implementering.

Figur 10: Håndbog for implementering, Esbjerg Kommune som har oversat Fixsen *et al.*'s (2015) model for drivkræfterne for en succesfuld implementering

Dean Fixsen *et al.* (2015) beskriver tre centrale drivkræfter, *Implementation Drivers*, der har betydning for - og fremmer implementeringen. Disse drivkræfter kan inddeles i tre kategorier; kompetence drivers (drivkræfter), organisations drivers og lederskabs drivers (Bertram, Blase and Fixsen, 2015; Fixsen *et al.*, 2015). Ved at medtænke disse drivkræfter kan det nøje overvejes, hvad der skal til for at understøtte en succesfuld implementering (Fixsen *et al.*, 2015). De tre drivkræfter er gensidigt afhængige, og bør alle medtænkes for en vellykket implementering. Dog er modellen kompensatorisk, hvilket vil sige, at hvis ikke der er mulighed for at understøtte implementeringen organisatorisk, så kan ekstra fokus på kompetencer og ledelse bidrage til at implementeringen

alligevel lykkes (Fixsen *et al.*, 2015).

Drivkræften omhandlede kompetencer går ud på at sikre, at der er de rette kompetencer i implementeringsarbejdet på rette tidspunkt til at gennemføre implementeringen (Fixsen *et al.*, 2015). Det handler om at udvælge de rette medarbejdere, uddanne og vejlede og vurdere, hvilke kompetencer der er nødvendige i forhold til at implementere interventionen (Bertram, Blase and Fixsen, 2015). I forhold til anbefalingerne om, at kommunen skal inddrage borgerne tidligere i udviklingen som ligeværdige partnere i udviklingen af sociale aktiviteter (anbefaling 1 og 2), vil det kræve at kommunens medarbejdere undervises i, hvorledes inddragelsen kan ske. På den måde vil der være bedre forudsætninger for, at medarbejderne opnår de nødvendige kompetencer. Undervisningen kan ske i form kurser, hvor eksempelvis eksterne konsulenter, som har et indgående kendskab til forskning og evidens om samskabelse, underviser ledere i kommunen og kommunale konsulenter inden for ældreområdet i, hvordan de bør samarbejde med borgere og øvrige civile aktører.

Drivkræften om organisatorisk understøttelse handler om, at sørge for at det er praktisk muligt at gennemføre implementeringen. Det kan handle om at tilpasse organisationen, så den er klar til den forandring som implementeringen medfører. Dette indebærer eksempelvis at tage højde for, om indsatsen stemmer overens med politiske emner og visioner, hvormed kan man undgå at komme i konflikt med disse (Bertram, Blase and Fixsen, 2015). Derudover bør der være fokus på koordinering med samarbejdspartnere, kulturelle barrierer og ejerskab, og mere praktiske områder som f.eks. prioritering af opgaver (Bertram, Blase and Fixsen, 2015). I forhold til anbefalingen om, at kommunen skal sikre de nødvendige organisatoriske ressourcer (anbefaling 8), skal der være ro i organisationen til at implementere noget nyt. Derudover anbefales det, at der etableres en styregruppe i forbindelse opstarten af et samarbejde (anbefaling 6), hvilket vil kræve et ressourcetræk af medarbejdere og en omprioritering af medarbejdernes opgaver. Således er det nødvendigt, at samskabelse indgår som en central værdi i kommunens strategier og visioner, og at de øverste kommunale ledere prioriterer de nødvendige organisatoriske ressourcer i forbindelse med implementeringen. En anbefaling er endvidere, at der fremmes en kultur blandt medarbejderne, hvor det bliver normen at inddrage borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet i udviklingen af sociale indsatser (anbefaling 10). Ifølge Bertram *et al.* (2015) har netop kulturen i organisationen betydning for implementeringen af en intervention. Med afsæt i ovenstående, kan lederne derfor understøtte implementeringen af anbefalingerne i kommunen som organisation ved at have fokus på kulturen i kommunen, herunder også de forskellige organisatoriske niveauer. Ifølge Edgar Schein,

kan kultur forstås som det samspil, der eksisterer mellem de grundlæggende antagelser, de usynlige normer og værdier samt den synlige adfærd (Jacobsen and Thorsvik, 2013). I en gruppe vil der derfor være et mønster af grundlæggende antagelser, som er skabt på baggrund af fælles fortolkning, der opfattes som en gyldig og korrekt måde at tænke om noget bestemt på. Dette får betydning for, hvilke normer og værdier der gør sig gældende i gruppen, mens gruppens adfærd vil afspejle disse. Adfærden, omtaler Schein, som synlige artefakter, der er synlige udtryk for kulturen. De grundlæggende antagelser, normer og værdier samt adfærden påvirker hinanden gensidigt (Jacobsen and Thorsvik, 2013). Dog kan der ikke ændres på de grundlæggende antagelser, da de er ubevidste, men kulturen kan ændres gennem adfærd, normer og værdier (Jacobsen and Thorsvik, 2013). Med udgangspunkt i dette, så er det væsentligt at lederne bidrager til at skabe en kultur, hvor det er normen at inddrage borgerne og øvrige civile aktører i lokalsamfundet i udviklingen af sociale aktiviteter. Derudover skal det inkorporeres som en del af kommunens værdisæt, at de prioriterer samskabelsen samt vise deres prioriteter gennem handling, ved konsekvent at udvikle aktiviteter via samskabelse. Det kan dermed være en tidskrævende proces, men herigennem kan de ændre på de grundlæggende antagelser. Perspektivet er på den måde langvarigt, hvilket kræver politisk prioritering.

Drivkræften om lederskab handler om, at der er de rette ledelsesmæssige strategier til at imødekomme nogle af de ledelsesmæssige udfordringer, der kan komme. Udfordringerne kommer ofte i forbindelse med forandringerne, og der kan være behov for at der tages beslutninger, ydes vejledning og at den organisatoriske funktion understøttes (Fixsen *et al.*, 2015).

En rapport fra OECD, der bl.a. beskriver forhold af betydning for en succesfuld implementering af samskabelse med borgere og det øvrige civile samfund, nævner hvordan styring og ledelse af samskabelsesprocessen er vigtigt for en succesfuld implementering (OECD, 2011). Her fremgår det væsentlige i, at ledelsen på alle niveauer er engageret og bakker op om samskabelsen. Det kræver at der fastlægges en klar strategi og målsætning om, at der skal samskabes, og at alle ledere fra topniveau til medarbejderniveau følger denne strategi (OECD, 2011). Dermed er det vigtigt, at der udarbejdes en klar og tydelig strategi for samskabelsen, som ledere og medarbejdere kan følge. Denne strategi bør tage udgangspunkt i de anbefalinger, som er fremkommet i dette projekt, men være mere praksisnær i forhold til, hvordan medarbejderne rent praktisk kan samarbejde med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet i udviklingen af sociale aktiviteter til ældre. Udarbejdelsen af strategien bør ske i samarbejde mellem ledere og medarbejdere i form af konsulenter i kommunen og i samarbejde med ledere på f.eks. kommunens plejehjem. Ved at sikre en bred deltagelse fra flere niveauer i organisationen i udviklingen af strategierne, vil det bidrage til

få flere relevante perspektiver frem, der kan være med til at kvalificere strategierne (Jacobsen and Thorsvik, 2013). Ligeledes vil det øge medarbejdernes ejerskabsfølelse, der igen vil lette muligheden for at gennemføre forandringerne i praksis (Jacobsen and Thorsvik, 2013).

Som nævnt indledningsvist er de tre drivkræfter gensidigt afhængige, og vil således påvirke hinanden (Fixsen *et al.*, 2015). Eksempelvis har drivkræften om lederskab, herunder ledelsesmæssig opbakning, betydning for hvorledes strategierne og visionen om samskabelse indlejrer sig i kulturen. Dette afhænger af drivkraften omhandlende organisatorisk understøttelse, som bl.a. indebar kulturelle barrierer, politiske emner og visioner samt mere praktiske foranstaltninger. Ligeledes har drivkræften omhandlende sikring af de rette kompetencer betydning for, hvorledes strategierne bliver videreformidlet og indlejrer som en del af kulturen blandt medarbejderne.

Fase 3: Foreløbig implementering

Den tredje fase i implementeringsprocessen omhandler den foreløbige implementering (Bertram, Blase and Fixsen, 2015). Her tilpasses og justeres de tre drivkræfter for implementering, så implementeringen forløber så effektivt som muligt. Det er her selve forandringerne, som interventionen medfører, finder sted, og denne nye måde at arbejde på kan møde modstand grundet menneskelig “dovenskab” og frygt for forandring (Bertram, Blase and Fixsen, 2015). I denne fase overlever og trives nye indsatser kun, hvis der undervejs læres af fejl og adresseres udfordringer (Bertram, Blase and Fixsen, 2015). Bertram et al. (2015) beskriver, hvordan der kan opstå modstand mod forandring, hvilket kan hæmme implementeringen af anbefalingerne. Dag Ingvar Jacobsen har beskrevet ti grunde til, at der kan opleves modstand mod forandring (Jacobsen, 1998). En af de ti grunde er en oplevet frygt for det ukendte. Ved forandring går medarbejderne fra en sikker situation til en situation præget af usikkerhed, som de ikke kender (Jacobsen, 1998). I forhold til anbefalingen om, at kommunen i højere grad skal inddrage borgerne og de øvrige civile aktører i lokalsamfundet som co-designers i udviklingen af sociale aktiviteter, kan det være nyt for nogle medarbejdere, da de jf. første delbesvarelse i den kvalitative analyse, på nuværende tidspunkt ikke inddrager borgere og øvrige civile aktører i særlig høj grad i udviklingen af aktiviteter. Dette kan, ifølge Jacobsen (1998), være en årsag til at medarbejderne yder modstand mod at anvende anbefalingerne. En anden grund til modstand kan, ifølge Jacobsen (1998) være en ændring i magtforhold. Denne ændring i magtforholdet vil kunne opleves, idet medarbejderne i højere grad skal inddrage borgerne og øvrige civile aktører i lokalsamfundet i udviklingen af sociale aktiviteter samt se dem som ligeværdige partnere, som anbefaling 1-3 går ud på. Dermed kan de kommunale medarbejdere opleve en følelse af, at deres faglige viden og kompetencer er mindre betydningsfulde i forhold til at træffe

beslutninger i forbindelse med udviklingen af aktiviteter. Endelig kan det tænkes, at de nye arbejdsgange som anbefalingerne kan forventes at medføre, giver de kommunale medarbejdere en del ekstraarbejde i perioder som, ifølge Jacobsen (1998), kan være en tredje modstand mod forandring. Disse mulige grunde til modstand er væsentlige at medtænke i planlægningen af implementeringen, da det vil være hensigtsmæssigt at forsøge at imødekomme disse. Modstanden kan forsøges imødekommet ved, at formålet og visionen med forandringen er formidlet klart og tydeligt ud til medarbejderne (Jacobsen and Thorsvik, 2013). Det vil øge medarbejderne forståelse og motivation for forandringen (Jacobsen and Thorsvik, 2013). I forhold til anbefalingen om at skabe fælles mål og vision for samarbejdet, også internt i organisationen, kan det tænkes at minimere risikoen for modstand mod forandring, hvis medarbejderne kan forstå meningen med samarbejdet. Det er derfor vigtigt at ledelsen involverer medarbejdere i kommunen i, hvad formålet er og hvilke positive virkninger det vil have, i forbindelse med udviklingen af sociale aktiviteter.

Fase 4: Fuld implementering

Den fjerde og sidste fase omhandler den fulde og endelige implementering (Bertram, Blase and Fixsen, 2015). Ifølge Bertram et al. (2015), vil den endelige implementering ske, når medarbejderne "rutinemæssigt" udfører den intervention eller indsats, som er forsøgt implementeret. Handler medarbejderne ikke som forventet ud fra interventionen, så kan det skyldes, at implementeringsprocessen er gået for hurtigt fra de initierende faser til den fulde implementering. Det vil derfor kunne tyde på, vil implementeringen ikke løbende være justeret og tilpasset ud fra de tre implementeringsdrivkræfter. Ved at medtænke disse drivkræfter undervejs er det mere sandsynligt at der ved den fulde implementering opnås de ønskede resultater på en holdbar og bæredygtig måde (Bertram, Blase and Fixsen, 2015). Den fulde implementering af dette projekts anbefalinger vil således ske, når medarbejderne på kommunen rutinemæssigt følger anbefalingerne, og f.eks. rutinemæssigt inddrager borgerne og de øvrige civile aktører i lokalsamfundet som co-designers i udviklingen af indsatser. For at kunne vurdere dette, vil det være nødvendigt at lave en evaluering af samarbejdet. Dog er der flere forhold, der kan gøre det svært at evaluere samarbejdet. Som det første nævner forskerne, at samarbejdet involverer mange forskellige aktører, og der er derfor mange perspektiver på samarbejdet (Brix, Krogstrup and Mortensen, 2017). Som det andet foregår samarbejdet i mange forskellige arenaer, og det kan derfor være svært at generalisere resultaterne fra evalueringen. Som det tredje peger forskerne på, at der ikke kan konkluderes en kausal sammenhæng mellem interventionen og outcome (Brix, Krogstrup and Mortensen, 2017), som i dette tilfælde vil være anbefalingerne og selve samarbejdet. Til trods for udfordringerne ved at evaluere på samarbejdet, så bør der alligevel ske en form for evaluering af samarbejdet. Dels for at

kunne justere og tilpasse anbefalingerne og de tre drivkræfter jf. NIRN's teori, men også for at opnå viden om erfaringer om samskabelse der kan anvendes til vidensdeling med f.eks. andre kommuner. For at kunne følge og evaluere implementeringen af anbefalingerne løbende, vil det være hensigtsmæssigt med en processuel evaluering. Med en processuel evaluering vil der være fokus på at følge og undersøge implementeringen af et program eller en indsats, hvor formålet er at opnå systematisk viden om aktiviteter og virkninger (Dahler-Larsen, 2009). Ydermere er en processuel evaluering passende, da en af udfordringerne ved samskabelse er, jf. Brix et al 2017, at samarbejdet foregår på mange arenaer, og netop dette tager en processuel evaluering højde for, da det her anerkendes, at effekterne af en indsats kan være stærkt kontekstafhængige (Danmarks Evalueringsinstitut, 2012). Den processuelle evaluering er både formativ og summativ, og den vil således både kunne bidrage med viden, som kan anvendes til at forbedre implementeringen, og komme med mere definitiv og kvantitativ effekt-bedømmelse (Krogstrup, 2016). Da samskabelse er et begreb, der rummer mange aspekter af et samarbejde mellem det offentlige og civilsamfundet, er der ligeledes mange parametre, som potentielt skal måles på for at kunne vurdere, hvilken effekt anbefalingerne har haft. Her kan det være relevant at opstille en programteori, hvor der opstilles eksplicite antagelser om, hvad der virker for hvem og under hvilke betingelser (Dahler-Larsen, 2009). Her ekspliciteres målgrupperne for samskabelsen, hvilke aktiviteter der indgår, samt hvilke virksomme mekanismer der fører til forskellige del- og slutmål. I dette tilfælde vil aktiviteten tage udgangspunkt i de udarbejdede anbefalinger, som f.eks. nedsættelse af styregruppe, udarbejdelse af fælles mål og inddragelse af borgerne. For at kunne konkretisere samarbejdet, kan det være relevant at bruge teori om samskabelse, der kan bidrage til at operationalisere begrebet, og forandringsteori kan bl.a. være relevant i forhold til at beskrive de virksomme mekanismer.

13.0 Resultatdiskussion

I det følgende afsnit vil resultaterne fra dette projekts tre forskningsspørgsmål diskuteres i forhold til ekstern videnskabelig empiri og teori om samskabelse. Først vil resultaterne fra de to første forskningsspørgsmål diskuteres, og efterfølgende vil anbefalingerne diskuteres med udgangspunkt i mulige utilsigtede konsekvenser. Dernæst vil etiske overvejelser i forbindelse med ansvarsfordelingen i samskabelse diskuteres på baggrund af forskellige sundhedspolitiske menneskesyn. Slutteligt vil resultatdiskussionen afrundes med en diskussion af, hvordan de sociale aktiviteter, som anbefalingerne skal bidrage til at udvikle, i praksis kan bidrage til at reducere følelsen af social ensomhed blandt ældre.

13.1 Diskussion af resultaterne fra første og andet forskningsspørgsmål

13.1.1 Diskussion af kommunens eksisterende samarbejde med borgere

I første delbesvarelse af det andet forskningsspørgsmål blev det konkluderet, at kommunen primært inddrager borgere og civile aktører i lokalsamfundet som co-implementors. Dog havde informanterne i de kvalitative interviews nogle få erfaringer med, at borgere og civile aktører i lokalsamfundet kunne fungere som co-initiators og co-designers ved at komme med ideer i udviklingen af sociale aktiviteter. Informanterne gav dog også udtryk for, at det denne inddragelse ikke var formaliseret eller kontinuerlig. At kommunen primært inddrager borgere og de øvrige civile aktører som co-implementors stemmer overens med resultaterne fra et systematisk review om samskabelse, som Voorberg et al. (2015) har genereret, hvor borgerne i størstedelen af studierne havde en rolle som co-implementors. Således kan der være tale om en generel tendens i forhold til samskabelse i praksis, at inddragelse af borgerne og civile aktører ikke finder sted tidligt nok. Dette kan betyde, at de ældre ikke vil finde aktiviteterne meningsfulde, da der, ifølge Bedney et al. (2010), ofte er tale om diskrepans mellem de professionelles ideer og de ældre borgers ønsker til de sociale aktiviteter der udvikles, hvilket kan resultere i en lavere deltagelse blandt ældre borgere.

13.1.2 Diskussion af kommunens eksisterende samarbejde med øvrige civile aktører

I kortlægningen af, hvordan x-kommune samarbejder med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet i udviklingen af sociale aktiviteter, blev det fundet, at der eksisterer forskellige former for samarbejde, der kan karakteriseres som samskabelse på mikroniveau. Dette er fremanalyseret på baggrund af første delbesvarelse af andet forskningsspørgsmål, og indebærer at kommunen bl.a. samarbejder med Ældre Sagen, frivillige, skoler, dagplejer og samrådet. Derudover

blev det fremanalyseret, at kommunen primært samarbejder med aktivitetscentre, herunder frivillige, i forbindelse med udviklingen og afholdelsen af sociale aktiviteter til ældre borgere. Det kan diskuteres, hvor hensigtsmæssigt det er, at de sociale aktiviteter primært foregår på aktivitetscentrene, i forhold til at udvikle meningsfulde aktiviteter i de ældres lokalmiljøer, som netop var rationalet bag projektet. En af fordelene ved at de sociale aktiviteter er centreret omkring aktivitetscentrene er dog, at de er lokale og dermed nær borgernes hjem, hvilket i problemanalysen blev fundet betydningsfuldt i forhold til de ældres lyst til at deltage i aktiviteterne (Dare *et al.*, 2018). Derudover er der mulighed for, at der er personale tilstede, som kan gøre det lettere for borgere med behov for støtte at deltage i aktiviteterne. I problemanalysen blev det dog også beskrevet, hvordan nogle ældre borgere kan føle det uvedkommende at komme på et aktivitetscenter (Dare *et al.*, 2018). Der kan af den grund derfor være en gruppe af ældre, som ikke har lyst til at deltage i aktiviteterne på ældrecentret.

Det kan endvidere diskuteres om det resultat - at samarbejdet primært eksisterer mellem kommunen og aktivitetscentrene - stemmer overens med virkeligheden, eller om det er et resultat der er fremanalyseret på baggrund af, at aktørerne i lokalsamfundet har været underrepræsenteret i analysen, ved at der kun blev afholdt interviews med én samrådsformand. En undersøgelse udarbejdet af Det Nationale Institut for Kommuners og Regioners Analyse og Forskning (KORA), der har undersøgt danske kommuners samarbejde med civile aktører viser nemlig, at kommunerne angiver primært at samarbejde med lokale foreninger efterfulgt af landsdækkende organisationer og frivillige borgere (Ibsen and Espersen, 2016). Undersøgelsen er ikke specifikt målrettet samskabelse på ældreområdet, men kan dog alligevel indikere, at projektets resultater afspejler en manglende identificering af samarbejder med forskellige andre civile aktører i lokalsamfundet, udover borgere og frivillige. Derfor ses der et behov for - og potentiale i en undersøgelse bestående af en mere uddybende kortlægning af, hvorledes x-kommunen samarbejder med øvrige aktører i lokalsamfundet, i forbindelse med udviklingen af sociale aktiviteter til ældre borgere.

13.1.3 Diskussion af hæmmende og fremmende faktorer

På baggrund af resultaterne i første forskningsspørgsmål og resultaterne fra anden delbesvarelse i andet forskningsspørgsmål er der konkluderet en række fremmende og hæmmende faktorer, der opleves blandt aktørerne i samarbejdet. Da det systematiske review har bidraget med en indsigt i samarbejdet i forskellige internationale kontekster, og den kvalitative analyse har bidraget med viden fra en dansk kontekst, nærmere bestemt x-kommune, så er resultaterne ikke fundet i samme kontekst. De hæmmende og fremmende faktorer, som blev identificeret i de to forskningsspørgsmål, viste sig

dog i høj grad at centrere sig om de samme faktorer. Eksempelvis blev det konkluderet i begge forskningsspørgsmål, at en fælles vision og mål for samarbejdet, organisering og styring samt en kultur, hvor der er normen at inddragelse af borgere og øvrige civile aktører er fremmende for samarbejdet, mens det modsatte er hæmmende for samarbejdet. Flere af faktorerne blev også fundet gældende i Voorbergs et al.'s (2015) systematiske review, hvor eksempelvis organisationens villighed til at samarbejde med borgere og øvrige civile aktører blev anset som værende betydningsfuld for samskabelsen. Dette stemmer overens med projektet fund om, at organisationskulturen, herunder villigheden til at inddrage og samarbejde, har betydning for samarbejdet. Dette underbygges i et studie af Bovaird og Loeffler, der beskriver, hvordan at offentlig ansattes frygt for at miste kontrol og status kan være hæmmende for, at borgere inddrages i samskabende processer (Bovaird and Loeffler, 2012). Ligeledes peger studiet på, hvordan manglende organisatoriske ressourcer kan hæmme samarbejdet (Bovaird and Loeffler, 2012), hvilket også blev fundet i dette projekt. Her peger Voorberg et al. (2015) videre på, hvordan de organisatoriske ressourcer også kan være manglende arbejdsgange i forhold til systematisk at inddrage borgere og offentlige aktører i samskabende processer. Dette stemmer overens med projektets anbefaling om, at kommunen skal udarbejde formaliserede processer til inddragelse. Derfor synes projektets resultater at stemme overens med, hvad der eksisterer af videnskabelig empiri om fremmende og hæmmende faktorer i samarbejdet mellem f.eks. en kommune og borgere og civile aktører. Udover den allerede eksisterende viden, har projektets resultater desuden bidraget med en mere konkret viden om, hvad der gør sig gældende i samskabelsen om sociale aktiviteter til ældre.

13.2 Diskussion af anbefalinger - Utilsigtede konsekvenser

Med udgangspunkt i de empiriske analyser og teori om samskabelse er der i dette projekt udarbejdet anbefalinger til, hvordan kommunen kan fremme samarbejdet med borgere og øvrige civile aktører i forbindelse med udviklingen af sociale aktiviteter til ældre borgere. De udarbejdede anbefalinger til kommunens medarbejdere skal bidrage til en forandring i den tilgang, som kommunen anvender i samarbejdet på nuværende tidspunkt. En sådan forandring vil, ifølge Robert K. Merton, forventes at medføre en række utilsigtede konsekvenser, som ikke har været hensigten eller intentionen med forandringen, da den blev implementeret (Merton, 1936). Derfor vil der i det følgende afsnit blive diskuteret mulige utilsigtede konsekvenser ved implementeringen af anbefalingerne i kommunen.

13.2.1 Risiko for øget social ulighed i social ensomhed blandt ældre borgere

På baggrund af anbefalingerne kan det overordnet udledes, at kommunen i højere grad skal inddrage borgerne og øvrige civile aktører som co-designers og co-initiators, og at de skal indgå som

ligeværdige partnere i udviklingen. En negativ utilsigtet konsekvens ved anbefalingerne om, at borgerne og de øvrige civile aktører inddrages som co-designers og co-initiators og ligeværdige samarbejdspartnere i udviklingen af sociale aktiviteter, kan være at de indsætter som udvikles i høj grad bliver ud fra borgere med høj socioøkonomisk position (SEP) meninger. Et tværsnitsstudie af Munoz et al. 2014 viser, at borgere med en universitetsuddannelse havde 2,64 større odds for at deltage i samarbejdet, end borgere med lavere uddannelsesniveau (Munoz *et al.*, 2014). Dermed kan der være risiko for, at det i højere grad er borgere med høj SEP, der deltager i samskabende processer end borgere med lav SEP. Dette perspektiv understøttes af den danske forsker i samskabelse, Nanna Møller Mortensen, som beskriver, hvordan kommunerne ofte inddrager de stærkeste borgere, som i højere grad tager ansvar og selv vælger at deltage, da det er lettest for kommunerne (Mortensen, 2018). I så fald vil det være borgere med flest ressourcer, der har indflydelse og sætter kriterierne for de sociale aktiviteter, som udvikles. Samtidig vil borgere med færre ressourcer kunne opleve begrænset adgang i deltagelsen udviklingen af aktiviteter, dermed også mindre indflydelse på aktiviteterne. Det vil kunne give en ulighed i forhold til deltagelsen i de sociale aktiviteter, da aktiviteterne kan tænkes i højere grad at tiltale borgere med høj SEP. Det kan resultere i en ulighed i forhold til at få dækket sine sociale behov og dermed en ulighed i forhold til følelsen af social ensomhed. Dette er særligt problematisk, da det i forvejen er ældre borgere med lav indkomst og kortere uddannelse som, ifølge Dahlberg *et al.*, (2015), har en højere forekomst af ensomhed.

Derudover viser studiet af Wildman et al. (2018) at lav SEP blandt borgerne og øvrige civile aktører i et lokalområde, kan være hæmmende for samarbejdet, idet dette gør deltagelsen og engagementet mere usikkert, hvilket i sidste ende er hæmmende for samarbejdets bæredygtighed (Wildman *et al.*, 2018). Det kan få betydning for, at der i højere grad samarbejdes om at udvikle sociale aktiviteter i områder med høj SEP end i områder med lav SEP, og at der kan være ulighed i forhold til aktiviteternes holdbarhed. Dermed kan der, foruden uligheden mellem sociale grupper, også opstå en øget geografisk ulighed i udbuddet af sociale aktiviteter. Det vil her være kommunens rolle at tilrettelægge samskabelsesprocesserne således, at det motiverer alle samfundsgrupper til deltagelse i forbindelse med udviklingen af sociale aktiviteter (Mortensen, 2018). Dette kan gøres ved at matche samskabelsesprocesserne med borgernes og de øvrige civile aktører ønsker, behov og kompetencer (Mortensen, 2018).

13.2.2 Risiko for manglende indflydelse i formaliserede processer

En anden negativ utilsigtet konsekvens kan være, at kommunerne inddrager borgerne rent proforma,

da det giver kommunen et godt image udadtil, at de samskaber med borger og øvrige civile aktører i udviklingen af indsatser. I rapporten fra OECD blev det beskrevet, at formålet med samskabelsesprocesser oftest blev selve involveringen, og at andre formål som forbedring af kvalitet og effektivitet var længere nede på listen over formål med samskabelse (OECD, 2011). Dette vurderes at være en risiko i forbindelse med anbefalingen om, at kommunen skal skabe flere formaliserede processer til inddragelse af borgerne og øvrige civile aktører (afsnit 12.0). De formaliserede processer vil bidrage til at inddrage borgerne, men det er ikke ensbetydende med, at borgerne reelt set har indflydelse på de beslutninger, som træffes (Krogstrup and Mortensen, 2017). Dermed er der risiko for at de ældre borgere formelt inddrages i processen, men reelt set ikke får indflydelse på udviklingen af aktiviteterne. Det kan resultere i, at de aktiviteter som udvikles, ikke er meningsfulde for de borgerne, og at de således ikke er motiverede for at deltage. Dermed har forebyggelsen ikke den ønskede effekt, da aktiviteterne ikke bidrager til at opfylde de ældres sociale behov, og derigennem forebygge social ensomhed.

13.2.3 Risiko for splittelse og interessekonflikter

Som det fremgår af afsnit 12.0 anbefales kommunen at nedsætte en styregruppe i samarbejdet og fastlægge klare rammer for samarbejdet, herunder forventningsafstemning samt fastsættelse af fælles vision og mål. Her kan en negativ utilsigtet konsekvens være, at de forskellige parter i samarbejdet ikke kan opnå enighed på grund af forskellige interesser, og at der derfor kan skabes større splittelse. Jacob Torfing, der er dansk forsker inden for samskabelse beskriver, hvordan der kan eksisterer forskellige former for indirekte magt blandt aktørerne, som kan hæmme samarbejdet (Torfing *et al.*, 2012). Der kan være tale om en indirekte diskursiv magt, som er med til at definere normer og institutionelle rammer, for de forskellige aktørers handlen, og hvad der anses som værdifuld viden (Torfing *et al.*, 2012). Et eksempel herpå kan være, at der blandt kommunale konsulenter kan eksistere en normativ opfattelse af ansvars og rollefordeling i forbindelse med forebyggelsesindsatser, og at det kan være svært at fravige disse opfattelser. Dette blev bl.a. vist af Voorberg *et al.* (2015), som netop peger på at manglende villighed til at afgive ansvar, kan være en barriere for samarbejdet. Dermed kan der internt i styregruppen være enkelte partnere, der træffer beslutninger, som de øvrige parter i samarbejdet ikke er enige i. Det vil igen kunne resultere i svækkelse af relationer mellem samarbejdspartnerne, hvorved det kan være svært at samarbejde om at udvikle sociale aktiviteter til de ældre borgere. Risikoen for splittelse internt i styregruppen, er yderligere med til at understrege vigtigheden af udarbejdelsen af en fælles vision og fælles mål med samarbejdet jf. den niende anbefaling.

13.3 Etiske overvejelser om menneskesyn i samskabelse

Anbefalingerne om, at kommunen i højere grad kan inddrage borgerne og øvrige civile aktører som co-designers og co-initiators vil medføre, at civilsamfundet skal påtage sig et større ansvar i forbindelse med planlægningen, prioriteringen og udførelsen af sociale aktiviteter. Etisk kan det diskuteres om ansvaret, i forbindelse med at de ældre får dækket deres sociale behov, kan pålægges civilsamfundet. Tanken bag samskabelse og inddragelse af civilsamfundet, i forhold til at imødekomme de ældres sociale behov og forebygge social ensomhed, kan siges at tage udgangspunkt i et fællesskabsorienteret menneskesyn. Dette menneskesyn bygger på, at vi som mennesker er sociale væsner og afhængige af hinanden, og af at der eksisterer fungerende fællesskaber, som vi hver især har pligt til at tage vare på (Vallgård, Diderichsen and Jørgensen, 2014). Dette kaldes borgerdyd og handler om, at man som menneske ikke kun skal tage vare på sig selv, men også på andre både kendte såvel som ukendte medmennesker (Vallgård, Diderichsen and Jørgensen, 2014). Således kan menneskesynet bag samskabelse i forbindelse med sociale aktiviteter til ældre siges at bygge på socialistiske og fællesskabsorienterede principper. Det er ud fra dette synspunkt også et fælles ansvar at forebygge social ensomhed blandt ældre, og det vil aldrig kunne overlades til det enkelte individ. Dette menneskesyn kan dog betragtes som værende frihedsbegrænsende og for at skabe en uklarhed over, hvor grænserne mellem det fælles og det private går (Vallgård, Diderichsen and Jørgensen, 2014). Nogle vil se det som en krænkelse af privatlivets fred, hvis enten det offentlige eller aktører i civilsamfundet blander sig i private anliggender, som eksempelvis sociale aktiviteter, og vil ligeledes ikke påtage sig ansvaret for andres sundhed, hvormed de ikke føler sig ansvarlige i forhold til at bidrage til sociale aktiviteter. Dette lægger sig op af et mere liberalistisk menneskesyn, hvor frihed og autonomi er centrale nøglebegreber, og hvor individet anses som værende selvforvaltende og selvstændigt (Vallgård, Diderichsen and Jørgensen, 2014). Ud fra det liberalistiske menneskesyn, betragtes det enkelte individ ofte som isoleret og uafhængig af forskellige sociale fællesskaber (Vallgård, Diderichsen and Jørgensen, 2014). Derfor kan nogle synes, at det er op til hver enkelt borger selv, at opsøge sociale fællesskaber, og at det ikke er noget, som fællesskabet er forpligtet til at tage ansvar for. Samskabelse kan således betragtes ud fra forskellige menneskesyn, hvor fællesskabsorienterede værdier er centrale på den ene side, og hvor frihed, uafhængighed og privatlivets fred er centrale værdier på den anden side. Sammenfattende må det konkluderes, at borgere og civile aktørers deltagelse i samskabende processer må betragtes som et frit valg, men at kommunen har et ansvar i forhold til at opmuntre til samskabelse i forbindelse med udviklingen og afholdelsen af sociale aktiviteter.

13.4 Diskussion af sociale aktiviteters effekt på social ensomhed blandt ældre borgere

Projektets anbefalinger tager udgangspunkt i, hvordan kommunen i højere grad kan inddrage borgerne og øvrige civile aktører i lokalsamfundet ved at gøre dem til co-designers eller co-implementors, men går ikke ind og vurderer om det reducerer den sociale ensomhed blandt ældre. Det har været projektgruppens forforståelse fra problemanalysen af, at den sociale ensomhed kan reduceres, ved at kommunen inddrager de ældre borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet i udviklingen af de sociale aktiviteter. I problemanalysen blev det på baggrund af Bedney et al. (2010) fremanalyseret at deltagelsen stiger, og social ensomhed reduceres, ved at ældre borger er aktive partnere i udviklingen og gennemførelsen af sociale aktiviteter. Problembearbejdningen har derfor taget udgangspunkt i, at udviklingen af meningsfulde sociale aktiviteter med en lokal forankring til ældre borgere, vil bidrage til at reducere de ældres følelse af social ensomhed. Et australsk mixed methods follow-up studie har vist, hvordan dét at blive medlem af et lokalt fællesskab, hvor der er mulighed for sociale og fysiske aktiviteter, forbedrer den sociale trivsel hos ældre, især efter oplevede livs-events som pensionering, hvor ens sociale netværk forandrer sig (Lindsay-Smith *et al.*, 2018). Studiet peger derfor på, at det er nødvendigt med politikker og strategier for, hvordan man kan opmuntre til deltagelse i sådanne fællesskaber (Lindsay-Smith *et al.*, 2018). Dette stemmer overens med anbefalingen om at kommunen, i forbindelse med implementeringen, skal udarbejdes klare strategier for, hvordan de vil inddrage borgerne og de øvrige civile aktører i lokalsamfundet.

At deltagelse i meningsfulde sociale aktiviteter kan nedsætte følelsen af ensomhed, understøttes endvidere i en dansk undersøgelse omhandlende ældre og ensomhed, der viser, at hyppig kontakt til venner og bekendte halverer risikoen for at føle sig ensom sammenlignet med dem, som sjældent er i kontakt med venner og bekendte (Wahl-Brink, Olesen and Larsen, 2012). Således kan det at skabe nogle sociale aktiviteter, der giver ældre mulighed for at danne netværk og relationer bidrage til at reducere deres følelse af social ensomhed. Rapporten viser endvidere, at de ældre, som deltager i aktivitetstilbud i lokalområdet, langt oftere har kontakt til venner og bekendte, end dem som ikke er aktive (Wahl-Brink, Olesen and Larsen, 2012). Der kan i undersøgelsen således ses en positiv sammenhæng mellem deltagelse i aktivitetstilbud og hyppigheden af kontakt til venner og bekendte. Samtidig viser undersøgelsen også, at det især er de nære relationer, som f.eks. en tæt ven eller veninde, der har betydning for at de ældre får dækket deres sociale behov (Wahl-Brink, Olesen and Larsen, 2012). Det kan derfor indikere, at det både er væsentligt med hyppige relationer samt nære og vedvarende relationer. Derfor er det oplagt at undersøge nærmere, om dét at ældre indgår i fællesskaber omkring at udvikle meningsfulde aktiviteter i deres lokalområde med andre der bor i

nærområdet, i højere grad kan bidrage til at skabe nære relationer, der kan dække deres sociale behov og dermed forebygge social ensomhed.

14.0 Diskussion af projektets metodologi

Som det fremgår af afsnit 6.0 har de metodiske overvejelser gennem projektet været med udgangspunkt i Maxwells interaktive model, hvor formålet har været at skabe gennemsigtighed og stringens gennem projektet. Den følgende diskussion vil derfor tage udgangspunkt i dette. Diskussionen vil være bygget op omkring styrker og svagheder ved de metodiske valg, og det vil diskuteres, hvilke implikationer det har haft for udviklingen af anbefalingerne som beslutningsgrundlag til kommunen. Da Maxwells interaktive model beskæftiger sig med den interne validitet, vil Kitto et al.'s (2008) begreb om overførbarhed slutteligt inddrages, til diskussion af projektets eksterne validitet.

14.1 Diskussion af filosofisk hermeneutik

Det har været en styrke at anvende den filosofiske hermeneutik som videnskabsteoretisk referenceramme, da det har gjort det muligt for projektgruppen aktivt at anvende den forudgående viden fra problemanalysen samt teorier om samskabelse, hvilket har bidraget til at kunne fremanalysere samarbejdet mellem kommunen, borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet. Derudover har det muliggjort en sekventiel tilgang til dataindsamlingen og analyserne, hvor resultaterne fra det systematiske review er blevet integreret i projektgruppens forforståelse via den hermeneutiske spiral, forud for dataindsamlingen og analysen af de kvalitative interviews. Det har haft den styrke, at projektgruppen aktivt har kunnet anvende resultaterne fra det systematiske review i dataindsamlingen af de kvalitative interviews. Dette ved at projektgruppen har kunnet anvende den nye forforståelse i udarbejdelsen af interviewguiden og spørge ind til nogle aspekter af samarbejdet, som projektgruppen ellers ikke havde haft indsiget i.

Svagheden ved den filosofiske hermeneutik kan samtidig være, at projektgruppen bevidst eller ubevidst har været forstyret af resultaterne i det systematiske review i dataindsamlingen og analysen af den kvalitative undersøgelse. Det kan have haft den betydning, at projektgruppen muligvis ikke har forholdt sig tilstrækkeligt eksplorative til at opnå indsigt i nye perspektiver. Det kan have været tilfældet, både i forhold til indsamlingen af den kvalitative data og i forhold til den tematiske analyse, som kan have bevirket, at temaerne og resultaterne fra den kvalitative analyse, er blevet kodet ind i forudbestemte temaer. Omvendt er det, jf. den filosofiske hermeneutik, en præmis for at opnå viden, at forforståelsen ikke kan sættes i parentes (Dahlgren and Fredslund, 2015). Den hermeneutiske position har således stillet store kvalitetskrav til, at projektgruppemedlemmerne har skullet være eksplicitte vedrørende de metodiske valg. Ifølge Maxwell (2005), så er det væsentligt at

eksplicitere de metodiske valg, da det er et centralt kvalitetskriterie for kvalitative undersøgelser. Derfor har projektgruppen været reflekterende, kritiske og gennemsigtige undervejs, for derigennem at skabe synergi mellem forforståelsen og nye perspektiver og derved skabe intern validitet.

14.2 Diskussion af samskabelse som teoretisk referenceramme

I analysen af de kvalitative interviews er der anvendt forskellige teoretiske perspektiver på samskabelse. Det har været en styrke i projektet, da de forskellige teoretiske perspektiver om samskabelse har kunne bidrage til at operationalisere problemformuleringen, hvilket har hjulpet med at gøre begrebet, samarbejde, mere håndgribeligt i forbindelse med datagenereringen. At der er anvendt flere forskellige teoretiske perspektiver på samskabelse, har styrket resultaterne fra den kvalitative analyse, da det har givet forskellige nuancer på samarbejdet. En svaghed ved de anvendte teorier kan være, at de har været for styrende i analysen af de kvalitative interviews, og at der kan være overset andre relevante aspekter af samarbejdet. Havde der været valgt andre eller flere teoretiske perspektiver, ville der sandsynligvis være fremanalyseret andre resultater, hvilket kunne have resulteret i andre anbefalinger. Det vurderes dog, at de valgte teorier har bidraget til at fremanalysere, hvordan samarbejdet opleves af de forskellige aktører i samarbejdet. En anden svaghed ved de valgte teorier om samskabelse er, at de rent abstraktionsmæssigt befinder sig på et begrebs-niveau og ikke på et grand-theory niveau. Derfor er deres forklaringskraft også begrænset til de enkelte aspekter af samarbejdet, som begrebet omhandler, og kan således ikke indfange hele fænomenet 'samarbejde'.

14.3 Diskussion af anvendte metoder

14.3.1 Systematisk review

På baggrund af forskningsspørgsmålet og inklusionskriterierne, resulterede den systematiske søgning i studier indeholdende kvalitative undersøgelser med uddybende analyser og resultater. At studierne indeholdt kvalitative resultater har været en styrke for projektet, da det har bidraget med dybdegående informativ viden om kommunale medarbejdere, borgere og øvrige civile aktørers oplevelser af hæmmende og fremmende faktorer i samarbejdet. Det systematiske review indeholder således ingen kvantitative studier, der bidrager med tal og statistikker over, hvilke faktorer der har betydning for samarbejdet mellem forskellige aktører. Dermed har der været fokus på processen i samarbejdet og ikke effekten af de hæmmende og fremmende faktorer samt omfanget af disse. Dog kan menneskelige sociale handlinger, som f.eks. samarbejde, ikke på samme måde som fysiske fænomener, testes i en årsags-virkningssammenhæng, da social viden er afhængig af kontekst,

værdier, menneskelig interaktion m.m. (Krogstrup, 2011). Derfor har dét, at resultaterne i syntesen bygger på kvalitative studier, kunnet bidrage med nuancerede og dybdegående perspektiver på de hæmmende og fremmende faktorer fra de forskellige aktører i samarbejdet, og derfor vurderes den manglende kvantitative evidens ikke som værende en begrænsning for projektet.

Projektets søgestrategi for det systematiske review blev, jf. afsnit 8.0 ikke udarbejdet ud fra en klassisk PICO-model (Buus *et al.*, 2008), men en mere eklektisk strategi i relation til databasernes indhold og som bestod af flere søgninger i samme database, med forskellige facetter (bilag 1). Dette pga. at samarbejdet mellem forskellige aktører, forstået som samskabelse, viste sig at være et forholdsvis nyt begreb, der ikke eksisterede som emneord i alle databaserne. Dette resulterede i en omfattende udvælgelsesproces, idet flere søgninger gav støj og dermed lav præcision. Styrken ved den valgte søgestrategi har været, at der blev anvendt fritextord, som har givet mulighed for at fremsøge de nyeste og mest relevante studier og dermed sikre en høj genfinding.

Selve udvælgelsen foregik ved, som beskrevet i afsnit 8.4, at hvert projektgruppemedlem sad med hver sin database. Udvælgelsen blev valideret ved, at de forskellige studier der fremkom i databaserne, blev valgt ud fra projektets forskningsspørgsmål, inklusionskriterier og deres relevans for projektet, og herefter blev hver enkelt studie diskuteret i fællesskab, i sidste udvælgelsesfase. Udvælgelsen kunne med fordel have været valideret yderligere, ved at alle projektgruppemedlemmer udvalgte relevante studier i samme database, uafhængigt af hinanden, med udgangspunkt i inklusionskriterierne, for derefter at sammenligne om projektgruppemedlemmerne havde udvalgt de samme. En sådan valideringsmetode blev fravalgt af tidsmæssige årsager. Dette kan betyde, at der kan være relevante studier, der er ekskluderet eller overset, hvilket mindsker validiteten. Dog har de tre studier, der blev valgt i udvælgelsesprocessen, været anvendelige i forhold til at besvare det første forskningsspørgsmål og de har været af god kvalitet.

På baggrund af ovenstående vurderes det, at den systematiske søgning har været valid, i forhold til at finde studier der kunne indgå i det systematiske review, og de resultater der blev fremanalyseret i reviewet, kvalificerer sig til at indgå i anbefalingerne.

14.3.2 Kvalitativ metode

Manglende case

Det har været en udfordring for planlægningen og gennemførelsen af de kvalitative interviews samt analysen heraf, at projektgruppen ikke har haft en konkret case at bygge den kvalitative undersøgelse

op omkring. Under udarbejdelsen af interviewguiderne til de fire interviews var den manglende case en udfordring pga., at projektgruppen ikke havde et specifikt samarbejde at spørge ind til. Dermed blev interviewguiden udarbejdet på baggrund af projektgruppens forforståelse og den teoretiske referenceramme. Det betød, at nogle af spørgsmålene og dertilhørende svar blev hypotetiske, og at de samarbejdssituationer som informanterne fortalte om, ikke var de samme, som de andre informanter udtalte sig om. Projektgruppen oplevede, at især oplevelser med fremmende og hæmmende faktorer for samarbejdet, var svært for informanterne at udtale sig om, når de ikke skulle udtale sig om en konkret case og samarbejdspartnere. Det medførte f.eks. at den ene konsulent i kommunen fortalte en del om forebyggelse af ensomhed blandt ældre mellem kommunen og den enkelte borger, og borgerne udtalte sig kun om samarbejdet med de kommunale medarbejdere på aktivitetscentret. Dermed var der en del af datasættet, der kun omhandlede samarbejdet mellem to aktører, og kunne derfor ikke bidrage med viden om et bredere samarbejde mellem flere aktører i lokalsamfundet. Omvendt tegnede der sig et billede af, at meget af det samarbejde der foregår omkring udvikling af sociale aktiviteter til ældre målrettet at dække de ældres sociale behov, primært enten er mellem kommunen og borgerne eller samrådet og kommunen. Dermed er det ikke med alle tre aktører som ligeværdige partnere. Det forklarer også, hvorfor projektgruppen har haft svært ved at identificere en konkret case ude i lokalsamfundet, hvor kommunen, borgere og samråd og/eller andre lokale aktører, har indgået samskabelse.

At projektgruppen ikke har haft en konkret case, har videre haft betydning for den tematiske analyseproces, hvor det har været en udfordring at sammendrage noget på tværs af informanterne. Projektgruppens "sag" har i stedet været 'samarbejde'. Projektgruppen har derfor kun kunnet fremanalysere faktorer der generelt opleves at være fremmende og hæmmende i samarbejdet mellem en kommune, borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet, ud fra de erfaringer de hver især har haft.

Styrken ved at projektet ikke har taget udgangspunkt i en case har været, at projektgruppen har fået mange forskellige erfaringer i spil i forhold til samarbejdet. Eksempelvis har kommunens konsulenter ikke kun udtalt sig om ét samarbejde, men har kunne bidrage med mange forskellige erfaringer, gode og dårlige, samt refleksioner over, hvad det er der gjorde, at det blev gode og dårlige samarbejder. Det har givet projektgruppen et stort indblik i de mange forskellige måder at samarbejde på, frem for erfaringer med kun ét samarbejde. Dette styrker den eksterne validitet, som vil blive uddybet nærmere i afsnit 14.5.

Sampling

Projektgruppen anser det som en styrke, at informanterne har repræsenteret de forskellige niveauer i samarbejdet. Jf. afsnit 10.0 var det et bevidst valg, at informanterne skulle repræsentere de forskellige parter i samarbejdet. Konsulenterne blev derfor repræsentanter for kommunen, samrådsformanden for civile aktører i lokalsamfundet, herunder foreningsliv, forretningsliv m.m. og de tre brugere, hvoraf de to var frivillige i aktivitetscentret, skulle repræsentere ældre borgere over 65 år. At projektgruppen har fået indsigt i erfaringer fra aktører fra alle niveauer i samarbejdet, har bidraget til at anbefalingerne er blevet mere nuancerede og vedkommende for alle aktører, end hvis det blot havde været på baggrund af f.eks. kommunens perspektiv på samarbejdet. Dermed er de udarbejdede anbefalinger i højere grad en overensstemmelse mellem, hvad flere aktører oplever som fremmende og hæmmende for samarbejdet, som i sagens natur vil styrke samarbejdet i højere grad, end hvis det var på baggrund af kommunens erfaringer.

Dog kan det diskuteres, hvorvidt det er realistisk, at anbefalingerne rummer lige meget fra alle perspektiver. Dette grundet at kommunens konsulenter havde flere erfaringer at trække på i forhold til samarbejde, samt havde mange forskellige indsatser de kunne fortælle om. Det kan have haft den betydning, at kommunens erfaringer har været dominerende i analysen, hvilket har haft betydning for anbefalingerne. Dette kan have bevirket, at de udarbejdede anbefalinger primært er på baggrund af kommunens oplevelser af samarbejdet, og at de derved kan være mangelfulde i forhold til at inddrage de øvrige aktørers perspektiv. Dette på trods af, at projektgruppen har ønsket at inddrage perspektiver fra alle niveauer i samarbejdet, jf. afsnit 10.0, for netop at nuancere anbefalingerne.

Derudover kunne borgernes perspektiv på samarbejdet have været mere nuanceret, ved at samplingen af informanterne til fokusgruppeinterviewet var sket ud fra princippet “maksimum variation”. Dette er, ifølge Halkier, en strategi der skaber mere nuancerede udtalelser i fokusgruppeinterviewet og fordrer en større grad af interaktion, end hvis homogeniteten er høj i gruppen (Halkier, 2015). De tre informanter var alle kvinder i alderen 74-80 år. To af kvinderne var frivillige ressourcestærke, raske og aktive ældre borgere og den tredje var udelukkende bruger af aktivitetscentret. De ældre borgeres perspektiv på samarbejdet kunne dermed have bidraget med mere nuancerede perspektiver ved, at der f.eks. havde været en mand, en borger mellem 65-74 år og en borger der var mindre ressourcestærk. Det kunne have bidraget til at imødekomme de behov, som kan variere mellem borgere, for at opnå indsigt i, hvad de oplever er fremmende og hæmmende for, at de kan oparbejde et godt samarbejde med kommunen. At projektgruppen fik ressourcestærke og aktive kvinder til at være informanter i fokusgruppeinterviewet stemmer overens med den generelle problematik der er i forhold til at de mindre ressourcestærke, ensomme ældre borgere er svære at få

fat i, hvilket både konsulenterne og de ældre borgere også italesatte som et problem i forebyggelsen af social ensomhed blandt ældre. At variationen af informanter har været lille, samt at de kun har kunne udtale sig om samarbejdet på aktivitetsscentret, jf. problematikken om manglende case, har betydet, at bidraget om hvad borgere oplever som hæmmende og fremmende faktorer i samarbejdet med kommunen, kan have været mindre nuanceret. Både pga. den generelle enighed mellem informanterne og dermed færre nye synspunkter der kan skabe diskussioner, men også pga. at projektets anbefalinger i mindre grad omfavner den diversitet i ønsker og behov, der er blandt ældre borgere.

En anden svaghed ved samplingen har været, at konsulent 1 har en konsulentfunktion i kommunen, hvor hun primært arbejder med frivillige. Dermed omhandlede hendes udtalelser sig primært om et en-til-en-samarbejde mellem kommunal medarbejder og en enkelt borger. Projektgruppen kunne derfor have kvalificeret analysen og dermed også anbefalingerne, hvis informanten i stedet havde været en konsulent, der havde et bredere samarbejde med flere aktører. Dog havde konsulent 1 et stort kendskab til, hvad der eksisterer af samarbejde om at skabe sociale aktiviteter til ældre borgere i x-kommune, hvorfor hun kunne bidrage med erfaringer til første delbesvarelse af det andet forskningsspørgsmål, hvilket har været en styrke for besvarelsen. Derudover har hun været projektgruppens gatekeeper til konsulent 2, som i højere grad har kunnet bidrage med erfaringer med samarbejdet med borgere og lokale aktører, hvilket deslige har været en styrke for projektet.

Dataindsamlingsmetode

Anvendelsen af interviews som dataindsamlingsmetode har været en styrke, da det har været muligt for projektgruppen at opnå indsigt i problemstillingen ud fra aktørernes oplevelser og erfaringer. Gennem bearbejdningen har projektgruppen dermed opnået en forståelse for det som informanterne oplever som hæmmende og fremmende faktorer i samarbejdet, som har dannet baggrunden for, at projektgruppen har kunnet fortolke og konkludere noget generelt om, hvordan samarbejdet opleves af aktørerne.

Projektgruppen kunne have genereret større mængde - og rigere kvalitative data, hvis flere aktører var blevet interviewet, og hvis de individuelle - og fokusgruppeinterviewet var blevet suppleret af en deltagerobservation. Ifølge Kitto et al. (2008) kan kvaliteten og troværdigheden øges ved triangulering af flere dataindsamlingsmetoder (Kitto, Chesters and Grbich, 2008). Således kunne projektgruppen have fået adgang til konteksten, og kunne have analyseret på aktørernes interaktioner. Viden på baggrund af interviews kræver stor refleksivitet fra informanterne, hvorimod

deltagerobservation kan indfange handlinger, der ikke nødvendigvis er bevidste for deltagerne selv (Tjørnhøj-Thomsen and Whytee, 2013). Den viden, der er genereret på baggrund af projektgruppens interviews, indeholder derfor kun viden om, hvad informanterne er bevidste og reflekteret om. Dermed kunne deltagerobservationen give en mere nuanceret indsigt i, hvordan f.eks. ligeværdigheden, respekten, tilliden osv. fremmer samarbejdet, og være analyseret ud fra iagttagelser af deltagernes ubevidste kommunikationsformer, nonverbalt sprog m.m.

I deltagerobservationen bliver forskerens erfaringer en del af undersøgelsesfeltet, og er medskabere af viden (Tjørnhøj-Thomsen and Whytee, 2013). Dermed ville deltagerobservation stemme overens med projektgruppens videnskabsteoretiske referenceramme, da projektgruppens forforståelse, jf. den filosofiske hermeneutiks epistemologi, er en integreret del af genereringen af data. Dog er problematikken med projektets manglende case en begrænsning for deltagerobservation, da det ville være problematisk at observere konsulenterne, samrådsformanden og borgerne uden at have en fælles indsats at samarbejde om.

14.4 Diskussion af projektets interne validitet

På baggrund af ovenstående diskussioner af projektets metode og implikationerne på projektets udarbejdede anbefalinger til kommunen, vil det følgende afsnit tage udgangspunkt i en vurdering af projektets interne validitet.

Projektgruppen har, som beskrevet i afsnit 6.0, bygget projektet op omkring Maxwells interaktive model, for at skabe gennemsigtighed og stringens i projektet. Projektgruppen har skabt stringens og gennemsigtighed ved at eksplicite sammenhængen mellem problemformuleringen, herunder forskningsspørgsmålene, formål, den konceptuelle ramme og de anvendte metoder, samt begrunde de valg der er truffet i forbindelse hermed. Der er desuden skabt stringens ved kontinuerligt at vende tilbage og justere komponenterne i forhold til hinanden.

Projektgruppen har både skabt gennemsigtighed og stringens ved at visualisere komponenternes sammenhæng i modellen over projektets design. Derudover har projektgruppen tydeliggjort, hvordan projektgruppens forforståelse har udviklet sig gennem projektet. Gennemsigtigheden er ligeledes blevet skabt ved at søgebilagene, interviewguiderne og kodetræerne, der visualiserer kodnings- og tematiseringsprocessen i den kvalitative analyse, er vedlagt i bilag 5 og bilag 6. Det styrker endvidere den interne validitet, at metodernes styrker og svagheder er diskuteret, samt vurderet i forhold til, hvad disse har haft af betydning for projektets resultater. På baggrund af diskussionen af

projektets metoder vurderes projektets interne validitet derfor at være god, til trods for at der var nogle svagheder inden for metoderne og den teoretiske referenceramme, da projektgruppen har formået at skabe stringens og gennemsigtighed mellem - og inden for hver af komponenterne.

14.5 Samlet vurdering af ekstern validitet på baggrund af ovenstående

Projektets eksterne validitet er vurderet ud fra Kitto et al.'s (2008) kvalitetskriterium

‘overførbarhed’, hvilket refererer til, hvor brugbare de resultater der findes i projektet er, set i forhold til den sundheds- og samfundsmæssige kontekst de skal anvendes i (Kitto, Chesters and Grbich, 2008). Således er overførbarheden en vurdering af, i hvilken grad projektets anbefalinger kan overføres til en hvilken som helst kontekst, hvor der foreligger et samarbejde mellem kommune, lokalsamfundet og borgerne. Projektet bidrager med anbefalinger som beslutningsgrundlag til kommuner og disse er, som bekendt, udviklet på baggrund af et systematisk review, tre individuelle interviews, og et fokusgruppeinterview. At anbefalingerne tager udgangspunkt i interviews med aktører på forskellige niveauer i samarbejdet, er med til at styrke den eksterne validitet, da flere perspektiver på samarbejdet er medtaget. Derimod hæmmer det den eksterne validitet, at den interne validitet er svækket af, at der har manglet en konkret case, som informanterne har kunnet udtale sig om.

Projektets anbefalinger kan bidrage med perspektiver på, hvilke faktorer der generelt opleves som fremmende og hæmmende i samarbejdet mellem kommunen, borgere og civile aktører i lokalsamfundet, men kan deslige være behæftet med usikkerhed i forhold til konkrete cases, hvor der kan gælde andre specifikke udfordringer. For at undersøge dette nærmere vil der med fordel kunne udarbejdes et casestudie. Det vil, set i forhold til Robert Yins (2009) definition af casestudiet, give mulighed for at undersøge fænomenet ‘samarbejde’ og de sociale processer ud fra flere datakilder i en konkret kontekst (Yin, 2009).

14.6 Samlet vurdering

På baggrund af resultaterne fra projektets empiriske undersøgelser og teorien om samskabelse er der udviklet en række anbefalinger som beslutningsgrundlag til kommuner. Disse indeholder konkrete anbefalinger til, hvordan kommunen kan forandre tilgangen til forebyggelse af social ensomhed blandt ældre ved at samarbejde med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet, således at der udvikles meningsfulde aktiviteter i borgerens lokalområde. På baggrund af metode- og resultatdiskussionen vurderes det, at der kan være behov for at undersøge samarbejdet i en konkret case, da informanter således kan bidrage med konkrete udtalelser om samarbejdet. Det vil kunne øge den interne validitet og dermed også overførbarheden af projektets resultater. Derudover vil det være

relevant at undersøge, om dét at de ældre borgere inddrages i udviklingen som co-initiators eller co-designers, kan bidrage til at skabe nære relationer, og fremme at de ældre får dækket deres sociale behov.

Projektets resultater kan ikke svare på, hvorledes dét at kommunen forandrer sin tilgang til samarbejdet med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet, har effekt på forebyggelsen af ensomhed. Det giver derfor anledning til at lave en virkningsevaluering af, hvordan samskabelse mellem kommunen, borgerne og de øvrige civile aktører virker i forebyggelsen af ensomhed blandt ældre.

15.0 Konklusion

På baggrund af projektets kvalitative undersøgelse er der genereret viden om, at x-kommune primært samarbejder med borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet ved at inddrage disse som co-implementors i udviklingen af sociale aktiviteter med henblik på at imødekomme ældre borgeres sociale behov. I udviklingen af aktiviteter er det oftest kommunen, der initierer samarbejdet og tilrettelægger de sociale aktiviteter. Dog er der eksempler på, at samarbejdet indledes med initiativ fra lokale aktører og at borgerne bidrager til at justere aktiviteterne, men generelt er der ikke formaliserede processer til inddragelse af borgere og øvrige civile aktører i lokalsamfundet som co-designers eller co-initiators.

På baggrund af projektets systematiske review og kvalitative undersøgelse er der genereret viden om, at en fremmede faktor for samarbejdet er, at aktørerne er motiveret for samarbejdet og har en fælles vision, hvor alle aktører kan se meningen med samarbejdet. Omvendt er manglende fælles vision en hæmmende faktor for samarbejdet.

Derudover er det fremmede for samarbejdet, hvis kommunen involverer borgerne og de øvrige civile aktører i lokalsamfundet som ligeværdige partnere, da det bl.a. kan give dem en følelse af, at deres viden, erfaringer, ideer og ressourcer efterspurgt af kommunen.

Det kan derimod være en hæmmende faktor for samarbejdet, hvis de ikke inddrages tidligt i udviklingsfasen, da det kan bidrage til mindre engagement og motivation for deltagelse.

Endvidere kan det være fremmede for samarbejdet, hvis samarbejdet struktureres og organiseres, i form af planlægning af arbejdsopgaver, forventningsafstemning, relationsdannelse og rolleafklaring. Det modsatte kan omvendt være en hæmmende faktor for samarbejdet.

På baggrund af resultaterne fra det systematisk review og den kvalitative undersøgelse, er der udviklet anbefalinger som beslutningsgrundlag til kommunen om, hvordan tilgangen til samarbejdet kan forandres ud fra et samskabelsesperspektiv. Kommunen kan ændre tilgangen til samarbejdet ved at involvere borgere og øvrige civile aktører tidligere i samarbejdet og som ligeværdige partnere ved bl.a. at skabe formaliserede processer til inddragelse, samarbejde med samrådet og opnå kendskab til aktører i lokalområdet. Derudover kan de styre og organisere samarbejdet ved at nedsætte en styregruppe, sikre en effektiv kommunikation og de rette organisatoriske rammer. Endelig anbefales det, at der udarbejdes en fælles vision for samarbejdet, og at der skabes en samarbejdskultur blandt kommunens medarbejdere.

Referencer

1. Aalborg Universitetsbibliotek (2018) *Indhold i Primo*, www.aub.aau.dk. Available at: <http://www.aub.aau.dk/find-materiale/soegemaskine/indhold/> (Accessed: May 10, 2018).
2. Ældresagen (2019) *Ingen ældre skal føle sig ensomme*, [Ældresagen.dk](http://www.aeldresagen.dk). Available at: <https://www.aeldresagen.dk/presse/maerkesager/ensomhed> (Accessed: May 21, 2019).
3. Ældresagen.dk (2019) *Ældresagen*. Available at: <https://www.aeldresagen.dk>.
4. Agger, A. and Tortzen, A. (2015) "Forskningsreview om samskabelse," *University College Lillebælt*, pp. 1–34. Available at: https://sagrom.hjoerring.dk/media/6139/forskningsreview-om-co-production_samlet-udgave-at-aa-at07115-2.pdf.
5. Andersen, L. L. and Espersen, H. (2017) "Samskabelse, samproduktion og partnerskaber - teoretiske perspektiver," in Socialstyrelsen (ed.) *Partnerskaber og samarbejder mellem det offentlige og civilsamfundet*. Odense C, pp. 107–136.
6. Bedney, B. J., Goldberg, R. B. and Josephson, K. (2010) "Aging in place in naturally occurring retirement communities: Transforming aging through supportive service programs," *Journal of Housing for the Elderly*, 24(3), pp. 304–321.
7. Bertram, R. M., Blase, K. A. and Fixsen, D. L. (2015) "Improving Programs and Outcomes: Implementation Frameworks and Organization Change," *Research on Social Work Practice*, 25(4), pp. 477–487. Available at: <https://doi.org/10.1177/1049731514537687>.
8. Blachman, J. and Madsen, M. (2017) *DE "GAMLE" KOMMUNER Nogle kommunekasser rammes hårdt af et stigende antal pensionister*, *Ugebrevet A4*. Available at: <https://www.ugebreveta4.dk/Pages/Guests/Articles/2017/ShowTemplatedArticle.aspx?ArticleID=21039>.
9. Bovaird, T. (2007) "Beyond Engagement and Participation: User and Community Coproduction of Public Services," *Public Administration Review*, 67(5), pp. 846–860. Available at: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1540-6210.2007.00773.x>.
10. Bovaird, T. and Loeffler, E. (2012) "From Engagement to Co-production: The Contribution of Users and Communities to Outcomes and Public Value," *International Society for Third-Sector Research and The Johns Hopkins University*, 23.
11. Braun, V. and Clarke, V. (2006) "Using thematic analysis in psychology," *Qualitative Research in Psychology*, 26.
12. Brix, J., Krogstrup, H. K. and Mortensen, N. M. (2017) "Evaluating the Effects of Co-Production Initiatives in Public Service Organizations," *Proceedings of the XVIII Nordic Political Science Congress*. Available at: <http://vbn.aau.dk/en/publications/evaluating-the->

- effects-of-coproduction-initiatives-in-public-service-organizations(5edb9b52-1eca-4cc4-84c9-62d4fbaa5b9c).html.
13. Butler, J. and Ciarrochi, J. (2007) "Psychological acceptance and quality of life in the elderly," *Quality of Life Research*, 16(4), pp. 607–615.
 14. Buus, N., Tingleff, E. B., Rossen, C. B. and Kristiansen, H. M. (2008) "Litteratursøgning i praksis - begreber, strategier og modeller | Sygeplejersken, DSR," *Sygeplejersken*, 108(10), pp. 2–8.
 15. Cotterell, N., Buffel, T. and Phillipson, C. (2018) "Preventing social isolation in older people," *Maturitas*, 113(March), pp. 80–84.
 16. Craig, P., Dieppe, P., Macintyre, S., Michie, S., Nazareth, I. and Petticrew, M. (2008) "Developing and evaluating complex interventions: The new Medical Research Council guidance," *International Journal of Nursing Studies*, pp. 587–592. Available at: <http://dx.doi.org/doi:10.1136/bmj.a1655>.
 17. Dahlager, L. and Fredslund, H. (2015) "Hermeneutisk analyse - forståelse og forforståelse," in Vallgård, S. and Koch, L. (eds.) *Forskningsmetoder i folkesundhedsvidenskab*. 4th ed. København: Munksgaard, pp. 157–181.
 18. Dahlberg, L., Andersson, L., McKee, K. J. and Lennartsson, C. (2015) "Predictors of loneliness among older women and men in Sweden: A national longitudinal study," *Aging and Mental Health*, 19(5), pp. 409–417.
 19. Dahler-Larsen, P. (2009) "Opskrift på virkningsevaluering," in Dahler-Larsen, P. and Krogstrup, H. K. (eds.) *Nye Veje i Evaluering*. 1. udgave. Academica, pp. 51–78.
 20. Dahlgren, G. and Whitehead, M. (2007) *Policies and strategies to promote social equity in health. Background document to WHO – Strategy paper for Europe*. 14. Stockholm.
 21. Danmarks Evalueringsinstitut (2012) "Hvordan kan man evaluere effekt?"
 22. Dare, J., Wilkinson, C., Marquis, R. and Donovan, R. (2018) "'The people make it fun, the activities we do just make sure we turn up on time.' Factors influencing older adults' participation in community-based group programmes in Perth, Western Australia," *Health and Social Care in the Community*, 26, pp. 871–881.
 23. Datatilsynet (2016) *Anonymisering*. Available at: <https://www.datatilsynet.dk/offentlig/anonymisering/> (Accessed: April 13, 2018).
 24. Datatilsynet (2017) *Databeskyttelsesforordningen*. Available at: <https://www.datatilsynet.dk/media/6559/generel-informationspjece-om-databeskyttelsesforordningen.pdf> (Accessed: December 6, 2018).

25. Datatilsynet (2018) *Generelt om forskning og statistik - Rettigheder og pligter*. Available at: <https://www.datatilsynet.dk/emner/forskning-og-statistik/generelt-om-forskning-og-statistik/> (Accessed: January 30, 2019).
26. Davy, S. G. and Ågard, D. (2017) "Relationskapacitet som forudsætning for Capacity Building," in Krogstrup, H. K. (ed.) *Samskabelse og capacity building i den offentlige sektor*. 1. udgave. Hans Reitzel Forlag, pp. 125–149.
27. Elsevier (2017) "Embase Factsheet." Available at: https://www.elsevier.com/__data/assets/pdf_file/0016/59011/Embase-Academic-factsheet-Final-WEB.pdf.
28. Fixsen, D. L., Blase, K., Naoom, S. and Duda, M. (2015) *Implementation Drivers: Assessing Best Practices*.
29. Fleischer, Elene og Jessen, G. (2013) *Når himlen er nær - som ældre oplever forskellige former for ensomhed*. 1. Frederiksberg C: Frydenlund.
30. FolkebevægelseModEnsomhed (2019) *DANMARK SPISER SAMMEN*, modensomhed.dk. Available at: <http://modensomhed.dk> (Accessed: May 31, 2019).
31. Garon, S., Paris, M., Beaulieu, M., Veil, A. and Laliberté, A. (2014) "Collaborative Partnership in Age-Friendly Cities: Two Case Studies From Quebec, Canada," *Journal of Aging and Social Policy*, 26(1–2), pp. 73–87.
32. Garrard, J. (2006) *Synthesis: How to use a review matrix to write a synthesis*. 2nd ed. Jones & Bartlett Learning.
33. Grant, M. J. and Booth, A. (2009) "A typology of reviews: An analysis of 14 review types and associated methodologies," *Health Information and Libraries Journal*, 26(2), pp. 91–108.
34. Greenfield, E. A. and Fedor, J. P. (2015) "Characterizing Older Adults' Involvement in Naturally Occurring Retirement Community (NORC) Supportive Service Programs," *Journal of Gerontological Social Work*. Routledge, 58(5), pp. 449–468. doi: 10.1080/01634372.2015.1008168.
35. Greenfield, E. A. and Mauldin, R. L. (2017) "Participation in community activities through Naturally Occurring Retirement Community (NORC) Supportive Service Programs," *Ageing and Society*, 37, pp. 1987–2011.
36. Halkier, B. (2015) "Fokusgrupper," in Tanggaard, L. og Brinkmann, S. (ed.) *Kvalitative metoder - en grundbog*. 2. København: Hans Reitzels Forlag, pp. 137–151.
37. Hansen, J. H. (2009) *Ældrebyrden rammer hårdere end finanskrisen*, *Information.dk*. Available at: <https://www.information.dk/indland/2009/07/aeldrebyrden-rammer-haardere->

- finanskrisen?lst_tagmst (Accessed: April 2, 2019).
38. Hastrup, B. (2016) *Ældre Sagen: Lad os gøre det rigtigt fra begyndelsen*, Altinget.dk. Available at: <https://www.alinget.dk/social/artikel/aeldre-sagen-lad-os-goere-det-rigtigt-fra-begyndelsen> (Accessed: May 23, 2019).
 39. Hedegaard, N. A. (2018) *Ensomhed blandt ældre*. Købengavn.
 40. Henningsen, S. E. (2017) *Overgange : fra arbejdsliv til pension*. Edited by S. E. Henningsen. Gjern : Hovedland.
 41. Holgaard, J. E., Ryberg, T., Stegeager, N., Stentoft, D. and Thomassen, A. O. (2016) *PBL - Problembaseret læring og projektarbejde ved de videregående uddannelser*. 1st ed. Edited by A. Kjølby. Samfundslitteratur.
 42. Ibsen, B. and Espersen, H. (2016) "Kommunernes samarbejde med civile aktører," *Kora*, (3), pp. 4–13.
 43. Jacobsen, D. I. (1998) "Motstand mot forandring, eller: 10 gode grunner til at du ikke klarer å endre en organisasjon," *MAGMA Econas tidsskrift for økonomi og ledelse*.
 44. Jacobsen, D. I. and Thorsvik, J. (2013) *Hvordan organisationer fungerer*. 3rd ed. København: Hans Reitzel Forlag.
 45. Juul, S. (2012) "Hermeneutik," in Juul, S. (ed.) *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori - En indføring*. København: Hans Reitzels Forlag.
 46. Kitto, S. C., Chesters, J. and Grbich, C. (2008) "Quality In Qualitative Research," *Medical Journal of Australia*, 4(4), pp. 243–46.
 47. Kjer, M. G. and Nicolajsen, J. S. (2017) *NVivo 11. Et analyseredskab til kvalitativt data - en introduktion*.
 48. KL (2019) *Ældreområdet, Kommunernes Landsforening*. Available at: <https://www.kl.dk/kommunale-opgaver/sundhed/aeldreomraadet/>.
 49. Koutsogeorgou, E., Davies, J. K., Aranda, K., Zissi, A., Chatzikou, M., Cerniauskaite, M., Quintas, R., Raggi, A. and Leonardi, M. (2014) "Healthy and active ageing: Social capital in health promotion," *Health Education Journal*, 73(6), pp. 627–641.
 50. Kristensen, S. (2015) "Kvalitative analyseredskaber," in Brinkmann, S. and Tanggaard, L. (eds.) *Kvalitative metoder - en grundbog*. 2. udgave,. Hans Reitzels Forlag, pp. 481–496.
 51. Krogstrup, H. K. (2011) *Kampen om evidens : resultatmålinger, effektevalueringer og evidens*. Edited by H. K. Krogstrup. København : Hans Reitzels Forlag.
 52. Krogstrup, H. K. (2016) *Evalueringsmodeller*. 3rd ed. Hans Reitzels Forlag.
 53. Krogstrup, H. K. (2017) "Introduktion," in Krogstrup, H. K. (ed.) *Samskabelse og capacity building i den offentlige sektor*. 1. udgave. Hans Reitzel Forlag, pp. 9–33.

54. Krogstrup, H. K. and Mortensen, N. M. (2017) "Opbygning af kapacitet til samskabelse og brugerinvolvering," in Krogstrup, H. K. (ed.) *Samskabelse og capacity building i den offentlige sektor*. 1. udgave. Hans Reitzel Forlag, pp. 149–169.
55. Kvale, S. og Brinkmann, S. (2009) *Interview - Introduktion til et håndværk*. 2. Københavns: Hans Reitzel Forlag.
56. Launsø, L., Rieper, O. and Olesen, L. (2011) *Forskning om og med mennesker - Forskningsstyper og forskningsmetoder i samfundsforskning*. 6th ed. København K: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
57. Lindsay-Smith, G., O'Sullivan, G., Eime, R., Harvey, J. and Uffelen, J. G. Z. van (2018) "A mixed methods case study exploring the impact of membership of a multi-activity, multicentre community group on social wellbeing of older adults," *BMC Geriatrics*, 18.
58. Luanaigh, C. Ó. and Lawlor, B. A. (2008) "Loneliness and the health of older people," *Int. J. Geriatr. Psychiatry*, 23(12), pp. 1213–1221. Available at: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/gps.2054/references>.
59. Magnusson, E. and Marecek, J. (2015) *Doing interview-based qualitative research – a learners' guide*. Cambridge: Cambridge University Press.
60. Maxwell, J. A. (2005) *Qualitative research design : an interactive approach*. 3. ed. Edited by J. A. Maxwell. Thousand Oaks, Calif. : SAGE Publications.
61. Merton, R. K. (1936) "The Unanticipated Consequences of Purposive Social Action Author (s): Robert K . Merton Source : American Sociological Review , Vol . 1 , No . 6 (Dec . , 1936), pp . 894-904 Published by : American Sociological Association Stable URL : <http://www.jstor.org>," 1(6), pp. 894–904.
62. Mortensen, N. M. (2018) *De tre største faldgrupper ved samskabelse, Center for offentlig innovation*. Available at: <https://www.coi.dk/nyheder/2018/de-tre-største-faldgrupper-ved-samskabelse/>.
63. Munoz, S. A., Farmer, J., Warburton, J. and Hall, J. (2014) "Involving rural older people in service co-production: Is there an untapped pool of potential participants?," *Journal of Rural Studies*. Elsevier Ltd, 34, pp. 212–222. Available at: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jrurstud.2014.02.001>.
64. Niclasen, J., Lund, L., Obel, C. and Larsen, L. (2017) *Indsatser der fremmer ældres mentale sundhed - et systematisk litteraturstudie af internationale undersøgelser*. Available at: <https://www.sst.dk/da/nyheder/2017/~media/0B922A4A69794910BC2D9292A98B8895.ashx>.
65. Nilsen, P. (2015) "Making sense of implementation theories, models and frameworks,"

- Implementation Science*. ???, 10(1), pp. 1–13. Available at: ???
66. Nyqvist, F., Cattan, M., Andersson, L., Forsman, A. K. and Gustafson, Y. (2013) “Social capital and loneliness among the very old living at home and in institutional settings: A comparative study,” *Journal of Aging and Health*, 25(6), pp. 1013–1035.
 67. Nyqvist, F., Victor, C. R., Forsman, A. K. and Cattan, M. (2016) “The association between social capital and loneliness in different age groups: A population-based study in Western Finland,” *BMC Public Health*. BMC Public Health, 16(1), pp. 1–8. Available at: <http://dx.doi.org/10.1186/s12889-016-3248-x>.
 68. Obel, C., Hosea, D. and Niclasen, J. (2017) “Sådan ændrer vi ældrebyrde til ældrestyrke,” *Politiken*, 27. januar. Available at: <https://politiken.dk/debat/debatindlaeg/art5807087/Sådan-ændrer-vi-ældrebyrde-til-ældrestyrke>.
 69. OECD (2011) *Together for Better Public Services: Partnering with citizens and civil society*. Available at: https://www.oecd-ilibrary.org/governance/together-for-better-public-services-partnering-with-citizens-and-civil-society_9789264118843-en.
 70. Pedersen, K. M. (2012) “Demografien, den økonomiske krise og sundhedsvæsenet,” *Politik*, 15(4).
 71. Poulsen, J. (2004) *Borgerinddragelse som metode i sundhedsfremme*. Available at: <http://www.sst.dk/~media/4C65455B7D8D440BB9C718E908D45D7E.ashx>.
 72. ProQuest (2018) *Sociological Abstracts*. Available at: <http://www.proquest.com/products-services/socioabs-set-c.html> (Accessed: May 1, 2018).
 73. Rifkin, S. B. (1996) “Paradigms Lost: Toward a new understanding of community participation in health programmes,” *Acta Tropica*, 61(2), pp. 79–92.
 74. Rius-Ottenheim, N., Kromhout, D., Mast, R. C., Zitman, F. G., Geleijnse, J. M. and Giltay, E. J. (2012) “Dispositional optimism and loneliness in older men,” *International Journal of Geriatric Psychiatry*. Edited by N. Rius-Ottenheim, D. Kromhout, R. C. Mast, F. G. Zitman, J. M. Geleijnse, and E. J. Giltay, 27(2), pp. 151–159.
 75. Segel-Karpas, D., Ayalon, L. and Lachman, M. E. (2018) “Loneliness and depressive symptoms: the moderating role of the transition into retirement,” *Aging and Mental Health*. Taylor & Francis, 22(1), pp. 135–140. Available at: <https://doi.org/10.1080/13607863.2016.1226770>.
 76. Stenbæk, D. E. and Jensen, M. F. (2007) “Litteratursøgning,” in Kristensen, F. B. and Sigmund, H. (eds.) *Metodehåndbog for Medicinsk Teknologivurdering*. 2. udgave. København S: Sundhedsstyrelsen, pp. 49–58. Available at:

- <http://sundhedsstyrelsen.dk/~media/1319CCE8BEC34952AD7746390DD8BDD5.ashx>.
77. Sundheds- og Ældreministeriet (2017) *Forebyggelse på ældreområdet*. Available at: <https://www.sum.dk/Aeldre/Forebyggelse-paa-aeldreomraadet.aspx>.
78. Sundheds- og Ældreministeriet (2018) *Regeringen vil styrke ældreområdet i finansloven*.
79. Sundhedsstyrelsen (2018) *Danskernes Sundhed -Den Nationale Sundhedsprofil 2017*. 1.0. Sundhedsstyrelsen. Available at: <https://www.sst.dk/da/udgivelser/2018/~media/73EADC242CDB46BD8ABF9DE895A6132C.ashx>.
80. Sundhedsstyrelsen (2019a) “Ældres Sundhed Og Trivsel,” p. 108. Available at: <https://www.sst.dk/da/udgivelser/2019/~media/388EDD0F865045F1BABA4542FA83FCD2.ashx>.
81. Sundhedsstyrelsen (2019b) *Ensomhed, SST.dk*. Available at: <https://www.sst.dk/da/Viden/Aeldre/Forebyggelse-blandt-aeldre/Ensomhed> (Accessed: May 21, 2019).
82. Tanggaard, L. and Brinkmann, S. (2015) “Interviewet: Samtalen som forskningsmetode,” in Tanggaard, L. og Brinkmann, S. (ed.) *Kvalitative metoder - en grundbog*. 2. Købengavn: Hans Reitzel Forlag, pp. 29–54.
83. Thagaard, T. (2004) *Systematik og indlevelse - En indføring i kvalitativ metode*. København K: Akademisk Forlag.
84. The Joanna Briggs Institute (2014) *Joanna Briggs Institute Reviewers' Manual: 2014 edition*. 2014th ed. The University of Adelaide, South Australia 5005: The Joanna Briggs Institute.
85. The Joanna Briggs Institute (2017) “Checklist for Qualitative Research,” *The Joanna Briggs Institute Critical Appraisal Tools*. Available at: http://joannabriggs.org/assets/docs/critical-appraisal-tools/JBI_Critical_Appraisal-Checklist_for_Qualitative_Research2017.pdf.
86. Thoits, P. A. (2011) “Mechanisms linking social ties and support to physical and mental health,” *Journal of Health and Social Behavior*, 52(2), pp. 145–161.
87. Thomsen, L. O. (2014) *Civilsamfundet øger kvaliteten af den kommunale velfærd, KL.dk*. Available at: <https://www.kl.dk/nyhed/2014/juni/civilsamfundet-oeger-kvaliteten-af-den-kommunale-velfaerd/> (Accessed: May 23, 2019).
88. Tjørnhøj-Thomsen, T. and Whyte, S. R. (2013) “Feltarbejde og deltagerobservation,” in Vallgård, S & Koch, L. (ed.) *Forskningsmetoder i folkesundhedsvidenskab*. 4. Munksgaard, pp. 90–118.
89. Tong, C. E., Franke, T., Larcombe, K. and Sims Gould, J. (2018) “Fostering Inter-Agency Collaboration for the Delivery of Community-Based Services for Older Adults,” *British*

- Journal of Social Work*, 48(2), pp. 390–411.
90. Torfing, J., Peters, B. G., Pierre, J. and Sørensen, E. (2012) *Power and politics in interactive governance*. University Press Scholarship Online.
 91. Tortzen, A. (2016) *Samskabelse i kommunale rammer - hvordan kan ledelse understøtte samskabelse?* Roskilde.
 92. Vallgård, S. (2016) “Sundhedspolitik,” in Vallgård, S. and Krasnik, A. (eds.) *Sundhedsvæsen og sundhedspolitik*. 3rd edn. København: Munksgaard, pp. 43–60.
 93. Vallgård, S., Diderichsen, F. and Jørgensen, T. (2014) *Sygdomsforebyggelse*. København: Munksgaard.
 94. Voorberg, W. H., Bekkers, V. J. J. M. and Tummers, L. G. (2015) “A Systematic Review of Co-Creation and Co-Production: Embarking on the social innovation journey,” *Public Management Review*, 17(9), pp. 1333–1357.
 95. Wahl-Brink, D., Bach, K. and Frederiksen, R. I. H. (2016) *Styrket indsats mod ensomhed hos ældre mennesker med meget hjemmehjælp*. København S. Available at: <http://www.marselisborg.org/%0Ahttps://www.sst.dk/da/udgivelser/2016/~media/3B455CCD49CA4334B9A8DD4BF5D832D6.ashx>.
 96. Wahl-Brink, D., Olesen, M. S. and Larsen, C. D. (2012) *Ældre og ensomhed – hvem, hvorfor og hvad gør vi? En undersøgelse om ensomhed blandt ældre i 25 kommuner*. Aarhus.
 97. Wahl-Brink, D., Olesen, M. S. and Reijkjær, C. D. (2015) *Forebyggelse af ensomhed blandt ældre - Viden og inspiration til handling*.
 98. Wildman, J. M., Valtorta, N., Moffatt, S. and Hanratty, B. (2018) “‘What works here doesn’t work there’: The significance of local context for a sustainable and replicable asset-based community intervention aimed at promoting social interaction in later life,” *Health & Social Care in the Community*, (January), pp. 1–9.
 99. Wilson, R. S. et al. (2007) “Loneliness and risk of alzheimer disease,” *Archives of General Psychiatry*, 64(2), p. 234–240. Available at: <http://dx.doi.org/10.1001/archpsyc.64.2.234>.
 100. World Medical Association (2013) *WMA Declaration of Helsinki - Ethical Principles for Medical Research Involving Human Subjects*. Fortaleza. Available at: <https://www.wma.net/policies-post/wma-declaration-of-helsinki-ethical-principles-for-medical-research-involving-human-subjects/>.
 101. Yin, R. K. (2009) *Case Study Research : Design and Methods*. 4th ed. Edited by R. K. Yin. Thousand Oaks, Calif. : Sage.